

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

HARVARD LAW LIBRARY

3 2044 059 359 323

HUN
967
SCH

HARVARD LAW SCHOOL
LIBRARY

Phong

HARVARD LAW SCHOOL
LIBRARY

Phrygane

P. 14.
1239

Hoffmann Pál képm.
ism. tisztelet. pl.
& legy. abb. műv. & sz.!

101

ÁLLAMINTÉZMÉNYEINK

ÉS

A KORIGÉNYEI.

JRTA

SCHVARCZ GYULA.

I. FÜZET.

PRINTED IN HUNGARY

PEST.

AIGNER LAJOS.

1871.

ÁLLAMINTÉZMÉNYEINK
ÉS
A KORIGÉNYEI.

JRTA Julius
SCHVARCZ (GYULA.)

I. FÜZET.

PRINTED IN HUNGARY

PEST.
AIGNER LAJOS.
1871.

HUN
967
SCH

Forty
9

APR 17 1833

9926
101

MAGYARORSZÁG ÚJABB NEMZEDÉKÉNEK

MELYRE

ÁLLAMI ÁTALAKULÁSUNK MUNKÁJÁBAN

OLY NAGY OSZTÁLYRÉSZ VÁRAKOZIK

AJÁNlja E MŰVÉT SZERZŐ.

TARTALOM.

Előszó.

Államintézményeink és a kor igényei.

Utólagos megjegyzések.

ELŐSZÓ.

A pártizgalom jelen napjaiban alig számíthat teljes sikerre az, ki az eszmék tárgyilagos tisztázását kísérli meg.

Midőn e művemet — hosszas tanulmányaim eredményét — közrebocsátom, magam sem kötök annak hatásához valami különös reményeket.

Közrebocsátom azt mindezek dacára azért, mert még az esetben is szolgálatot véltem tenni általa a közügynek, ha nem az én egyéni fölfogásom fog termékenyítőleg hatni az irányadó körökre, hanem azon értelmi visszahatás, melyet e mű az olvasóban netán kelteni képes leendett.

Pest, őszutó 21, 1870.

A MÚ TERVE.

I.

BEVEZETÉS.

Negyvennyolcadiki s ujjabb törvényhozásaink szemben a kor igényeivel.

E mű célja.

II.

ÁLLAMINTÉZMÉNYEINK ÉS A KOR IGÉNYEI.

Azon nagy érdekek, melyeket államintézményeink reformjánál szem előtt tartanunk kell. — Mennyiben üt el Magyarország tényleges helyzete e részben Anglia, Belgium vagy Németország viszonyaitól. — Magyarországon a parlamentarismus angol vagy belga alakja nem elég még önmagában az államgépezetünkre nehezendő külnyomás miatt; s mind a közművelődés, mind a közgazdászati érdekében az állam oly erőfeszítésére van nálunk szükség, melyet akár Angliában, akár Belgiumban, akár Németországon a társadalom bőven pótolhat már. — Magyarországon azonban ki nem egészülő társadalmi rétegek léteznek ugyan, de társadalom mint szerves egész még nem létezik. — A tőke, a nagyobb ipar, a kereskedelem alig csatlakozott még a magyar állam fejlődéséhez.

Egységes szerves magyar társadalmat csak úgy hozhatunk létre, ha mind a közművelődés, mind a közgaz-

dászat kellő állami fokozása által szorosabb érdekközösséget fejlesztünk a ma még szétágazó társadalmi erők közt, mint a minő őket eddigelé a hazához kötötte. — Reformmunkálatinkban az alap, melyre államintézményeinket építhetjük, népünk erkölcsének úgy mint szükségleteinek, érdekeinek és erőinek alapos kitanulmányozása, okszerű figyelembevétele lehet csupán. — Tévfogalmak a magyar nép erkölcsai körül.

A szokásos jog nálunk nagyrészt a mohácsi vész óta ránk nehezedett népérdek-ellenes hatalom visszaéléseiből, s nem a népérdek térfoglalásaiból veszi eredetét. — E szokásos jogot a magyar géniuszszal azonosítani már csak azért sem lehet, mert e szokásos jog nem arról tanúskodik, a mit a nemzet Mohács óta létrehozni akart, hanem arról, a mit a „rendek“-nek emez egyenetlen életküzdelemben a ránehezedő külnyomás dacára létrehozniok sikerült.

III.

A LEGFŐBB HATALOM.

Magyarország mint alkotmányos monarchia nem tisztult még ki a középkori maradványokból. — Alkotmányunk fejlődése Mohács óta nem egészséges, hanem kórtani fejlődés. — Ez az oka, hogy a felségi jogok, a király jogköre írott törvényeinkben szabatosan körülhatárolva még mindeddig nincsenek. — Nincs törvényünk, mely a király kiskorúságáról, a gyámról, a regensségről vagy arról gondoskodnék, hogy az országgyűlés egybehívása még az esetben se maradjon el, ha azt a király a kellő törvényes időben egybehíni elmulasztaná. — Sőt miután az 1485-diki nádori törvénycikkek az 1867-iki: 7. törvénycikk által még mindig érvényen kívül helyezve vannak, jelenleg sem az országbíró, sem a tárnok nem híhatná egybe az országgyűlést.

Az osztrák „Hausgesetz“-ek a legidősebb agnat főherceget teszik a monarchia kiskoru uralkodójának gyámjává, és regenssé, kit eskü Magyarország alkotmányának épségben tartására nem is kötelez. — Alkossunk tehát törvényt minél előbb a király kiskorúságáról (betegségéről stb.), a gyámról, a regensségről és az országgyűlés egybehívásának biztosítékairól. — E biztosítékot nem nyújthatja többé a nádor.

A nádori hivatal nem fér egybe a modern alkotmányos állam fogalmával. — De a nádori intézményben benn rejlik már magva egy oly intézménynek, mely nemcsak hogy nem képvisel meghaladott álláspontot, sőt inkább földványt, melynek megoldásáért modern népek is küzdenek. — A nádori intézmény ez oldalról a tizenkilencedik század államjogi nyelvére lefordítva a „Hooge Raad“-ra s a „Staatsgerichtshof“-ra emlékeztet. — Nálunk is nem egyetlen egy emberre, de a bíróságok függetlenségével, illetékességével bíró testületre kellene ezentúl ruházni a történelmileg fejlett nádori intézmény azon jogkörét, mely az alkotmány őrévé avatta a nádort. — Deák Ferenc szavai a király jogainak megszoríthatásáról.

Nem azok tesznek szolgálatot a monarchiának, kik még még ma is középkori előjogokkal akarják körülsáncolni a koronát.

IV.

A TÖRVÉNYHOZÓ HATALOM.

A törvényhozó testület egybeállítási elemeinek s jogköre föltételeinek korszerű megállapítása nélkül a parlament nem lehet ma már biztonsági szellentyűje az államéletnek, hanem csak a multból öröklött terhét fogja öregbíthetni a népnek, s erőszakos kitörések felé fog terelni. — Képviselőházunk nem egy egységes alapra, de három egymástól telje-

sen elütrő alapra vagyron fektetve. — Az 1848-iki V. törvény-cikk. — Az erdélyi választási törvény. — A horvát országgyűlés küldöttei. — Azon választási törvény, melyet a kormány közelebb a ház elé terjeszteni fog. — A tekintetek, melyeket egy ily törvény alkotásánál szem előtt tartanunk kell. — Kell-e egy ily törvény alkotásánál figyelemmel lennünk a külállamok választási törvényeire?

A választási törvények a svéd, norvég, dán, hollandi, belga, francia, angol, portugál, spanyol, olasz, schweizi, porosz, görög, rumén, szerb, északnémet szövetségi és cisleithan alkotmányokban.

A befolyás, melylyel a szomszédok szabadelvűbb választási törvénye a hazai szétágazó erőkre hathatna. — Az európai alkotmányok fejlődésének átalános iránya a szavazatjog kiterjesztésére törekszik. — Az átalános szavazatjog ma még nem képlet, hanem föladvány, melyet minden egyes állam viszonyaihoz képest külön-külön lehet csak okszerűleg megoldani.

Az alapgondolat az, hogy az állam kötelékén belül mindenki birhasson szavazatjoggal, kinek részvéte a választásnál a közügynek nem árt. — Tehát még csak az sem lehet föltét, hogy valaki bármi néven nevezendő adót fizessen, vagy hogy katonáskodni tartozzék. — De az kell, hogy — törvény szerént — erkölcsileg feddhetlen legyen, és birjon az értelmiség és anyagi függetlenség bizonyos fokával.

Deák Ferenc nyilatkozata az erkölcsi feddhetlenség tekinteteiről. — Az anyagi függetlenség nem függhet adófoktól, annyira relativ, s annyira az egyéni tulajdonoktól föltételes csupán. — A hibák, melyekbe e részben a francia forradalom esett. — A katonák, papok, nők. — Az értelmi képesség elengedhetlen minimuma az irni-olvasni tudás az elemi tanoda tantárgyainak ismeretével

együtt. — Ez utóbbitól egyelőre el kell tekintenünk, de az irni-olvasni tudást föltételül már most kiköthetni. — Az ellenvetések — A nemzetiségek érdekei. — Az irni-olvasni tudás nem oly erkölcstelen biztosítéka lenne a magyarság egyelőrei fölényének mint bármily adófok. — Hazánk állami egysége csak a művelődésben tömörülhet meg. — Átmeneti intézkedésül meg kellene hagyni a szavazatjogot mind azoknál, kik azt az 1848: 5. törvénycikk alapján, már saját személyekre gyakorolták. — A választhatóságra nem kell semmi tüzetes képesítvény — A választó kerületek nagysága, illetőleg a választók nagy száma már maga művelődési biztosíték. — De tisztviselők, katonák, papok ne legyenek választhatók. — A választási előmunkálatokat a törvényhatóságnak kell vezetnie. — A végrehajtó hatalom azonban fölebbzési forum nem lehet. — Ide egy független bírság kell, mely nem lehet más, mint államtörvényszék — A választók névjegyzékének évről-évre egybe kell állíttatni december második felében, új évnapján pedig községenként nyomtatásban minden egyes beirt választónak kézbesíttetnie kell — Az ellenvetések e nyomtatványozás ellen. — Az előnyök, melyek mind az erkölcsiségre, mind a közvélemény lehető kipuhatolhatására, mind a népiskolára, az irni-olvasni tudás föltétei mellőzhetlenségének ily bejátszása által, ráháramlanának — Az igazolójegy átvétele mint módozat az irni-olvasni tudás képesítvényének megállapítására. — Törvényt kell hozni a vesztegetések, megfélemlítések és erkölcstelen kényszerítések vagy kényszerítési kísérletek szigorú megbüntetésére. — Nemkülönben a rágalmak és verekedések szigorú megbüntetésére is. — A reclama tiók. — A választási cselekvénynek lehetőleg egy napon kell az egész országban történni. — Községenként, titkos szavazással. — E titkos szavazásnak azonban oly módozatát kell behozni, mely lehetőleg távol tartsa az aggodalmat az elkö-

vethető visszaélések iránt, különben jobb a főhangoni választás. — A módozat golyókkal vagy rudakkal. — A választás azonban csak úgy lehet érvényes, ha a beirt választók felénél legalább egygyel több választó szavaz. — Megválasztott képviselőnek csak az tekinthető, kire legalább egy szavazattal több esik mint a beirt választók fele. — Frantz ötletei — A relativ többséggel választott új választásnak vetendő alája — A kisebbség képviseltetése. — Hare módozata kivihetetlen — Nálunk a valódi többség kipuhatólhatására csak azon módozat lenne kivihető, mely szerint mindazon képviselőjelöltek, kikre nem egy, hanem több kerületben összesen legalább egygyel több szavazat esett, mint a kerületenként abszolút többséggel megválasztott képviselők közt a legkisebb szavazatszámú megválasztott képviselőre, szintén megválasztott országos képviselőkké lennének — Egyébként a kisebbségek ily képviseltetését egyelőre nagy hátrány nélkül lehetne még mellőzni — A képviselők igazolását ki végezze? — Mely esetekben legyen érvénytelen a választás? — A képviselőház elnöke, tisztviselői. — A házszabályok — A svéd alkotmány ide vonatkozó mozzanatai — A mentelmi jog — A kárpótlás. — A demokratia érdekei — Az északamerikai egyesült államok kongresszusában az évdíjak és a mileage. — Mr. Taylor indítványa Angliában. — Gr. Bismark és az északnémet-szövetségi parlament. Olaszországon. — Svédországon. — Norvégiában. — Hollandiában. — Dániában. — Belgiumban. — Franciaországon. — Spanyolországon — Portugáliában. — Ruméniában. — Szerbiában. — Görögországon. — Jelenlevők könyve: módozat képviselők munkakerülő távozásának ellensúlyozására. — A javaslatok szentesítése.

b) Felsőház.

Párhuzam a magyar országgyűlés felsőháza és Europa egyéb államainak felsőházai között. — Az alkotmányfejlődés mint fokozatos ébredése a népélet államalkotó erejének.

A különböző tényezők, melyek mind e felsőházak alkotásánál az illető törvényhozásokba befolyhattak. — A törekvés megmenteni a mult hatalom maradványaiból a mennyit lehet. E törekvés nem fér egybe az emberiség érdekeivel. — Sainte Beuve érvelése. — A másik törekvés: mérséklő hatalmat — pouvoir pondératif — hozni létre. — Van-e erre szükség alkotmányos monarchiában a veto mellett?

A. Winter elmélete a „Staatsmännerhaus“-ról.

E szerepnek utólag gyakorolva nincs józan értelme.

Ha van szükség képviselőházon kívül még egyéb testületekre a törvényhozó hatalom támogatására, ugy ezek nem felsőház, hanem egyrésztől államtanács, másrésztől államtörvényszék és államszámvevőszék lehetnek ma már csupán.

c) Államtanács.

A félreértések, melyeknek az államtanács intézménye kitéve van. — Az államtanács Franciaországon. — Az államtanács az 1864-diki görög alkotmányban. — Mért van szükség nálunk államtanácsra? — Hogy a törvényjavaslatok szakértelmi előkészítésében a törvényhozó hatalmat támogassa. — E támogatás nem szorítkozhatik csupán a kormány által szönyegre hozott indítványok codificálására. — Kell, hogy tanulmányából, készletével támogassa a törvényhozótestület bármely egyes tagjának kezdeményezéseit is.

Sőt, ha valahol, hát hazánkban van szükség egy szakértőkből álló testületre, mely a szükségleteket tanulmá-

nyozza és oly eszméket is terjeszthessen a törvényhozás elé, melyek ennek keblében szóba nem jöttek.—Kötelező erővel, vagy gátlóval azonban az államtanács előterjesztései nem birhatnak. — Vajjon megfelelhetnének-e ugyane céloknak az enquêtek?

Avagy a Mohl által indítványozott „Gesetzgebungscommission”? — Elégségesek-e az egyes miniszteriumok alá bocsott codificationalis osztályok? — Nem a végrehajtó hatalomnak föladata a törvényhozás munkálatait előkészíteni. — De erre ideje sem lehet.

Az államhatalmak munkafelosztásáról elméletre tett újabb támadások. — Az igazságügyminisztert az államtanács vezetése, vagy fölügyelete nem illetheti meg.

Az államtanács csak a miniszteriumtól teljesen független államtestület lehet.—E függetlenségben nem volna veszély, miután nem ruháztatnék sem birói, sem közigazgatási teendő az államtanácsra. — Az államtanács szervezete — Kinevezés vagy választás útján töltendő-e be? — Mi lenne célszerűbb, oly államtanács-e, melyben csak az uralkodó párt avagy az olyan-e, melyben az összes pártok képviselve lennének? — Elmozdithatlan legyen-e vagy az évek bizonyos számára választott? — Az országgyűlés az államtanácsosokat kik közül válaszsza? — Az államtanácsosok fizetése. — Ellenvetés az államtanács intézménye ellen takarékosági szempontból. — Mi a józan takarékoság egy korszerűleg berendezett államban?—Ellenvetés a pártpolitika szempontjából. — Pártérdek, szakértelem és a haza érdeke.

d) Államszámvevőszék.

Az angol parliament gyakorlata a zárszámadások megvizsgálásában.—Negyvennyolcadiki törvényeink és a ránk torlódott törvényhozási teendők halmaza. — Államszámvevőszék

szükséges, de mennyiben nem felel meg a fölállított államszámvevőszéki intézmény hazánk szükségleteinek? — A nyilvánosság és szabadverseny mint a parlament jogkörének megóvó eleme az államszámvevőszék netáni visszaélései ellenében.

V.

A BIRÓI HATALOM.

A birói hatalom forrása. — Europa alkotmányai mennyire ütnek el egymástól e kérdésben? — Hazánk viszonyai, szükségletei és a birói hatalom. — A birói hatalom függetlenségének minő biztosítékot szerezhetnénk minálunk? — Kinevezés, előléptetés, végrehajtó hatalom által, elégtelen fizetés, a királyi ügyész kivételes állása. — Az igazságszolgáltatás mint fegyver a hatalom kezében. — Mind e visszaélések ellenszerei. — Minő fizetést adjunk mí biráinknak? — A birák választása politikai testületek által ép oly kevésbé felel meg a célnak mint a birák kineveztetése a kormány által. — A birói állomások betöltésének lehetőleg fölül kell minden párt üzelmén állani. — Minő módozattal érhetnők el hazánkban e célt? — Az első folyamodványi birákat a másodfolyamodványi törvényszékek választhatnák azon létszámokból, melyeket az országos pályázat alapján az öszves jelentkezőkből a törvényhatóságok e célra, a törvényben megállapítandó képesítvények értelmében fölterjesztenének. — A másodfolyamodványi birákat a legfőbb törvényszék birái választhatnák azon elsőfolyamodványi birákból, kik ellen a törvényhatóságok évenként ez ügyben fölterjesztendő jelentéseikben indokolt, illetőleg beigazolt panaszt még kisebbségi véleménynyel sem emelnek. — A legfőbb, illetőleg semmisítő törvényszék biráit választhatná az államtörvényszék azon másodfolyamodványi birákból,

kik ellen az ellenőrzésekre évről évre kiküldendő országgyűlési, pártkülönbség nélkül alakítandott bizottságnak sem többsége, sem kisebbségi jelentése panaszt nem emelne. — Az államtörvényszék biráinak kétharmadát az összes törvényhatóságok in solidum választanák. — A hátralevő harmadrészre nézve a választott kétharmadrész saját maga egészítené ki magát, a legfőbb ítélőszék biráinak sorából. — Elmozdíthatlanoknak kellene lenniök az öszves bírának. — Az államtörvényszék birái — törvény útján kívül — csak az országgyűlés vagy a törvényhatóságok egyhangú kívánatára lehetnének elmozdíthatók. — A birói hatalom ellenőrzése a törvényhozótestület által a svéd alkotmányban. — A birói szervezet kérdése. — Az illetékesség. — Az esküdszék. — A békebirák. — Az egyes bíróságok. — A társasbíróságok. — Az elsőfolyamodványi törvényszékek. — A másodfolyamodványi törvényszékek és eddigelé számuk hazánkban. — A másodfolyamodványi bíróságok száma a külföldön. — A legfőbb ítélő s semmisítő törvényszék. — Az államtörvényszék és illetékességi köre. — A birói felelősség. — Hogy a vádlott közegén át ne kelljen visszakapnia a panaszos félnek beadványát. — A nyilvánosság, szóbeliség. — A perrendtartás. — Közjegyzők. — Kereskedelmi, váltó, bányabíróságok s. t. b. — Sajtóbíróság. — Nyelvkérdés — A birói tekintély helyreállítása Magyarországon.

VI.

A VÉGREHAJTÓ HATALOM.

A felelős miniszterium szervezete. — Az 1848: III. törvény-cikk elrendelte tárcabeosztás nem elégíti ki a szükségleteket. A közoktatásügyi miniszterium elválasztandó a vallásügyitől. Utóbbi megszüntetendő. — Addig is vagy az igazságügy vagy

a belügyminisztériumhoz csatolandó. — Állítsunk külön földművelési minisztériumot. — Sőt hazánkban vajmi szükség lenne egy közegészségügyi minisztériumra is. — A hadügy és külügy. — A hiányok az egyes minisztériumok jelenlegi szervezetében. — A szakképesítvény. — A szakvizsgák az egyes minisztériumokban. — A hivatalnokok fizetése oly magas legyen, hogy a teljesen vagyontalan szakerőt is lehetőleg fölmentse az anyagi gondoktól szemben az élet drágaságával. — A nyugdíjrendszer. — A miniszteri felelősség. Az 1848: III. törvénycikk elégtelensége. — A jegyzőkönyv. — A miniszteri felelősség Angliában, Svédországban, Norvégiában, Dániában, Hollandiában, Belgiumban, Schlesvig-Holsteinban. — A képviselőház és az államtörvényszék szerepe a kormány feleletre vonásánál. — A kormányzat nagy föladványai az egyes szakmákban. — A közigazgatás közegei. — A központi kormány és az önkormányzat.

VII.

A MEGYE.

Kell-e „a megyét codificálni”? — Elég lett volna-e az 1848: XVI. törvénycikk rendelete szerint népképviselőre fektetni a megyei bizottmányokat, s a többire nézve magára hagyni a megyei önkormányzat hagyományos fejlődését? — A hátrányok, melyek az ily politikából már-már hazánkra háromlottak. — Közművelődés, közegészségügy, szegényügy, közlekedés, ipar-kereskedelem, földművelés, sőt igazságszolgáltatás és közigazgatás érdekei és a megyerendszer az 1870-diki megyerendezési törvény előtt. — Az 1870-diki megyerendezési törvény veszélyes oldalai. — A balközép munkálata. — Hangok a házon kívül. — A törvényhatósági rendezés és a haza

érdekei. — A központosítás és az önkormányzat külföldön. Elméletben és gyakorlatban. — A megye mint jellemzőleg magyar intézmény. — Rousseau és Stuart Mill. — Gneist tanulmányai, az angol önkormányzatról mennyiben vezethetnék félre a magyar reformert?

Mi az egészséges mag és mi a kórtani elem a történelmileg fejlett magyar megyében?—Hogy lehetne ez egészséges magvat korszerűleg, tovább fejleszteni?—A területrendezés kérdése.—Városi törvényhatóságainkat egybe kell olvasztanunk a megyei törvényhatóságokkal.—Mért?—Kinemegészülő társadalmi rétegeink egységes nemzettestré nem fognak egybeforrhatni, ha a vezénylő népréteg két külön történelmileg elgázó mederben — a városok ugynevezett „polgári“ és a megyék ugynevezett „köznemes“ medrében — fog jövőre is tovább fejleszteni.—A kiterjedés, népesség, közlekedés, közigazdaság, közművelődés és történelmi hagyományosság tekintetei a törvényhatóságok területi rendezésénél.—A történelmileg fejlett grófsági területek szabálytalansága Angliában nem nyújthat analogont megyeterületeink okszerűtlenségeivel szemközt. — Az ellenszenv öregebb nemzedékünknel a területrendezés ellen miben gyökerezik?

Magyarország Királyhágón inneni és túli összes területét legcélszerűbben hogy lehet rendezni?—Körülbelül negyven megyébe lehetne a jelenlegi összes területeket, megyéket, kerületeket, vidékeket és szabadkirályi városokat a — történelmi hagyományok lehető épségben tartásával — csoportosítani.

A megyei székhelyek kell, hogy megannyi közművelődési és közigazgatási gócpontok legyenek.—Budapestnek mint fővárosnak külön megyét kellene képezni.—A megyének mint törvényhatóságnak föladata szemben a központi kormánzzal és törvényhozással.

A megye mint helyhatóság. — A megyei képviselő testület. — Kell, hogy állandólag együtt ülésezzen, ha azt akarjuk, hogy az, mit a megyétől várunk, ne legyen merő illusio. — Tagjainak száma nem szükség, hogy 60-nál többre terjedjen. — A megyei képviselők kétharmadrészét ugyanazok választhatnák, kik az országgyűlési képviselőket választják. — A hátralevő harmadrészt az ekként választott kétharmadrész választhatná szakosztályonként szakterőkből. — A megyei képviselőtestület e szerint állna összesen 60 tagból, 40 közvetlen választottból és 20 másod fokon választottból: ez utóbbi 20 pedig 4 jogtudósból, 3 mérnökből, 3 orvosból, 3 közművelődési, 3 közigazgatási, 3 közigazgatási szakférfitől. — A képviselőtestület elnökét és egyéb tisztviselőit saját kebeléből választaná. — A megyei képviselők évdíjt kell, hogy húzzanak. — Olyat, mely őket képessé tegye, hogy ha kell, állandólag a megye székhelyén lakhassanak károsodás nélkül. — Ezen évdíjből azonban az első elmaradásért bírságul egy havi, a második elmaradásért két havi illeték le lenne vonandó. — A harmadik igazolatlan elmaradás a képviselőtestületből kitorlést vonná maga után. — Minden egyes szék megürülése esetében azonnal új választás lenne elrendelendő. — A megye kormányának a központban következő szakosztályokból kellene állani: 1) közigazgatási, 2) jogi, 3) közegészségügyi, 4) közlekedési, 5) közigazgatási, illetőleg földművelési stb., 6) közművelődési szakosztályból. — Ugyanily szakosztályoknak kellene alakíttatniok a megyei képviselőtestület kebelében is. — A megyei számvevőszék. — Árvaszék. — Telekkönyv. — Beszállásolás s. t. b. — Rendőrség. — A tisztviselőség minden egyes szakosztálya élén egy főnök, — akár alispán címmel — állana a helyi igények szerint kisebb, nagyobb tisztikarral.

A tisztviselőket titkos szavazás útján a megyei kép-

viselőtestület választaná mindazok sorából, kik országos pályázat útján akár személyesen jelentkeznének, akár legalább 10 megyei választó által ajánltatnának, föltéve, hogy a törvényben kimondandott szakképesítvényt egy e célra kiküldendett szakértő bizottság előtt nyilvánosan igazolják. — A megyei tisztviselőknek oly fizetést kell huzniok, hogy a teljesen vagyontalan szakértő is kényelemmel eltarthassa belőle családját.—Az előnyök, melyeket egy ily rendszer a közművelődés, közerkölcsiség és közgazdászat javára kamatozna. — Az előléptetés tekintetei a választásoknál hogy biztosíthatók? A nyugdíjrendszer és a megyei tisztviselőség. — A közgyűlés. A tisztviselők nem birhatnak szavazattal a közgyűlésben. — A tiszteletbeli tisztviselők intézménye egyszer mindenkorra eltörölendő. — A főispán jogköre szemben a közgyűléssel. — A tisztviselők jelenlenni tartoznának, kérdeztetve fölvilágosítást kellene adniok; előterjesztéseket tehetnének. — A képviselőtestület említett 6 szakosztályainak állandólag együtt kellene ülésezniök, hogy a modern államszükségleteket a megyében inductiv uton tanulmányozhassák s azokat az önkormányzat alakjában kielégíteni valóban képesek lehessenek.

Rendes közgyűlés minden héten tartandó.— Minden képviselő tartoznék magát beírni a jelenlevők könyvébe minden egyes ülés alkalmával.—Ezenfölül az ülések nyilvánosak lévén, a hallgatóság közül bárki is bejegyezhetné a távüllevők könyvébe azt, kit a teremben a képviselők között nem lát. — A közgyűlés rendszerint csak a szakosztályok főnökeit utasíthassa, de minden egyes tisztviselőt felelősségre vonhasson.

Elfogúltság a hagyományos megyei intézmények iránt. — Visszaélések s tévnézetek a burokratia lényege körül. — A modern állam szorosabb szervezeti kötélyeket igényel a közigazgatásban, mint a minőre az eddigi megyerendszer

képes volt. — A megye azonban jövőre is az államkormány-
 nyal csak a közgyűlés által közlekedjék. — A fölrati és
 félretételi jog. — Analogonok az 1793-diki francia alkotmány-
 ból s a schweizi cantonalkotmányokból. — Rittingshausen
 parlamentellenes elmélete a demokratiáról. — A félretételi
 jog Angliában. — A cisleithan alkotmányosság e részben
 többet nyújt a törvény uralmának biztosítására mint az
 1870-diki köztörvényhatóságok. rendezéséről törvénycikk.
 Hogy lehetne a felirati és félretételi jogot a parlamentaris-
 mussal megegyeztetni? — Az államtörvényszék. — Igaz-e, hogy
 az államtörvényszék intézménye a parlamenti felelős kormány-
 rendszerbe ütköznék? — Kivételes állapotok. — A királyi bizto-
 sok intézménye eltörölendő. — A parlamenti felelős kormány-
 rendszerben, csak oly kormánybiztosok lehetségesek, kik nem a
 király „szent és sérthetlen“ személyét, hanem a felelős kor-
 mányt képviselik. — A felirat célszerűségi szempontból. — A
 megye mint a területén fekvő városok és ezutóbbiakkal coor-
 dinált járások kapcsolata. — A járás közigazgatási közegei. — E
 közegek szintén szaklagosan szervezendők. — A főszolgabíró
 alatt legalább egy közegészségügyi, egy pénzügyi, egy sze-
 gényügyi, egy jogi, egy közművelődési, egy rendőri, egy köz-
 lekedési, s egy közigazgatási tisztviselőnek kell a járás élére
 állíttatnia. — A járás mint a területén levő mezővárosok és
 községek kapcsolata. — A községkör közigazgatási közegei —
 Szintén kell, hogy az említett szakmákra kiterjedjenek az
 alszolgabíró alatt. — A megyei pénztár. — A megyei adó. —
 Van-e szükség főispánra? — A főispán jogköre törvény által
 meghatározandó. — Hagyományos visszaélések a főispánság
 körül. — A főispán mint „méltóság“ nem fér egybe a mo-
 dern állam fogalmával. — A főispán nem lehet más mint
 tisztviselő. — Nem arra való, hogy díszelgjen, hanem hogy
 dolgozzék. — Az 1870-iki törvény téves fogásai. — A főispán

oly fizetést huzzon, mely a teljesen vagyontalan erőt is hivatalának a nyugalom egész kényelméveli viselhetésére képesítse. — Viszaélések a főispánok kinevezése körül. — Jövőre minő biztosítékokra lenne szükség, e visszaélések ellenében? — A szakbiztosok és a megyei közigazgatás ellenőrzése.

A részletes jelentések a megyei közigazgatás összes ágairól havonként kinyomatandók és a megyei képviselők, nemkülönben a megye területén fekvő összes községek közt kiosztandók, valamint a törvényhozótestülettel, államtanács-csal és a miniszteriummal rendesen közlendők. — Az ellenőrzés elemei, melyeket a megyerendszer ily nyilvántartása a nemzeti önkormányzatba vonhatna. — A nyelvkérdés — A múlt és a jövő.

VIII.

A KÖZSÉG.

Azon nagy félreértések, melyeknek a „község“ fogalma az európai államrendszerben egyáltalán kitéve van. — Az 1848: 23, 24 törvénycikkek. — A kormány községrendezési javaslata. A balközép munkálata. — A községi önkormányzat mit jelenthet józanul ezidétt Magyarországon? — Önkormányzatot adni oly községnek, mely sem értelmileg, sem anyagilag kellő erővel nem rendelkezik, annyi mint desorganizálni az államrendet s a közművelődést. — Minő föltételek mellett lehetne megadni az önkormányzati jogot a községnek hazánkban? — Az önkormányzat legalsó fokát csak oly helységnek vagy helységcsoportnak lehetne megadni, mely azonfölül, hogy a törvényben meghatározott polgári tanodát fölállítani s föntartani képes, még legalább egy közegészségügyi, egy közlekedési, egy közigazgatási, s egy közigazgatási tisztviselőt is képes a kellő képesítvények alapján, kellő fizetéssel ellátni. — Az önkormányzat nagyobb fokát lehet

ráruházni oly községekre, melyek legalább egy közös másodlagos tanodát, s egy ipartanodát, földműves-iskolát, kórházat és oly könyvtárt képesek fölállítani és föntartani, mely az évenként hazánkban megjelenő összes irodalmi termékeket fölkarolja magába. — A községek tehát hazánkban. — Budapestet kivéve, mely külön megyét azaz külön törvényhatóságot képezne, — háromfélék lennének: városok, mezővárosok és községek, mindannyian a megye köztörvényhatósági kötelyékén belül. — Az előnyök, melyek az ily községrendszerből hazánkban a függetlenség, demokratia, közművelődés, közigazgatás érdekeire háramlanának. — Külföldi párhuzamok. — A svéd állapotok analogona mért nem menthet föl egy ily reform szükséglete alól? — A városok viszonya a megyei közgyűléshez. — A városok szervezete korszerűleg hogy lenne keresztülvihető? — A képviselőtestület a városokban kétharmadrészben a nép közvetlen választottaiból, alakíttatná meg, mely kétharmadrész azután a hátralevő egyharmadrészre nézve magát közigazgatási, közművelődési, jogi, közlekedési, közigazgatási, közegészségügyi szak-erőkből egészítené ki.

Mennyire tévednek azok, kik azt hiszik, hogy az önkormányzat nélkülözhetlen biztosíték a képviselők túlságos nagy számában rejlik. — Külföldi párhuzamok. — Miért veszélyes a nagy szám hazánkban?

A képviselőtestület tagjainak száma a városokban nem haladhatja meg a 60-at. — A városi képviselőtestület tagjait ugyanazok választják, kik az országos képviselőket, szakaszonként, titkos szavazás útján. — A tagok mint ilyenek a községben sem üléspénzt, sem bármiféle kárpótlást nem kaphatnak. — A képviselőtestület felelőssége. — A végrehajtó közegek a főpolgármagy tetőzete alatt szakmák szerint szervezendők, és ugyan mint közigazgatásiak, közegészségügyiék,

szegényügyiek, közgazdaságiak, közművelődésiek, közlekedésiek és jogiak. — A tisztviselők szakképesítvénye mint a község önkormányzati magasabb fokának föltétele. — Országos pályázat a helyi nepotismus megtörésére és a szakerők földirati elterjedése hiányainak kipótlására. — A fizetés minő legyen? — Az előléptetés — A felelősség — A főpolgármagyot a képviselőtestület által kitűzendett jelöltek közül az összes választók titkos szavazás útján választhassák. — A többi tisztviselőt az országos pályázat útján képesített jelentkezők és képesített ajánlottak közül a képviselőtestület. — Minő időhuzamra? — A közgyűlés — Állandó legyen. — Jelenlevők könyve — Háromszori elmaradás esetében a képviselő kitörlendő és helyére új választás rendelendő el. — A tisztviselők a közgyűlésben szavazattal nem birhatnak — Községi adó. — A költségvetés, zárszámadás részletei, nem különben az összes községi ügyek állásáról a képviselőtestület havonként nyomtatott jelentést tartozzék közrebocsátani és az összes választók közt kiosztani, ugyszintén a megyei közgyűléssel, s a kormányval, államtanácsal, törvényhozó testülettel is közölni. — A politikai iskola nem lehet már ezentúl a megye — Mért? — A társadalmi munka igényei. — A politikai iskola a községbe helyezkedik át. — A képviselőtestület rendes közgyűlései a nemzedékeknek czen iskolát kellő mérvben még nem szolgáltatják.

Csak oly gyűlések szolgáltatathatnák azt, melyek közvetlenül nem bocsátkozhatnának bele a közigazgatásba. — Azon tömegnek, melyet nevelni kell, nem lehet engedni józanul oly kísérleteket, melyek az államrend és közművelődés érdekeit kockáztathatják. — Humboldt kacér szóvirága a politikai nevelésről. — De az ellenőrzésre, nyilatkozásra tért kell nyitni mindenki előtt. — Évnegyedenként ösgyűlések lennének tartandók, hol minden választó polgár a köz-

ügyek fölött szabadon és ünnepélyesen nyilatkozhatnak. — A jegyzőkönyvek ez ösgyűlésekről nyomtatásban közrebocsátva a képviselőtestület elé terjesztetnének, a nélkül, hogy kötelező erővel bírnának ez utóbbira nézve.

A közvélemény, melyet ez ösgyűlések kifejlesztenének, a képviselőtestületet és ez utóbbi által a tisztviselőket a választások előkészítésében erkölcsi nyomással befolyásolhatná, mely előnyösebb lenne a közügyre nézve mint a korcsmai capacitatio. — Ez ösgyűlések mint szónoklati tanfolyam. — A szónoklat és a modern állam egyátalán. — A mezővárosok és községek önkormányzati joga miben különböznek a városok önkormányzati jogától? — A városok költségvetéseket a megyének csak tudomásvétel végett terjesztenék föl, a mezővárosok és a községek költségvetését, zárszámadását a járási főszolgabíróság és a községi képviselőtestület előirányzati kettős javaslatainak tudomásul vételével a megyei képviselő testület fogná megállapítani, illetőleg megvizsgálni. — A mezővárosok és községek tisztviselőinek választásánál az országos pályázat útján jelentkezők és ajánltak szakképesítvényét a megyei képviselőtestület vizsgálná meg, a városiaknál maga a város képviselőtestülete. — A választások a mezővárosokban és községekben a megyei képviselőtestület küldötteinek vezetése alatt mehetnének csak végbe. — A mezővárosok és községek képviselőinek száma a 24-et meg nem haladhatná. — Nem a számban rejlenék a néperdek biztosítéka, hanem a jól ellenőrző értelmi erőben. — A mezővárosok és községek képviselőit is kétharmadrészben a választók választanák, a hátralevő egy harmadrészre nézve azonban a kétharmad magát azokból egészítené ki, kik a törvényben meghatározandó műveltségi fokkal bírnak. — A mezővárosok és községek szaktisztviselői és képviselői részéről, minő képesítvények lennének kikötendők? —

A választások. — A költségvetést és zárszámadást a járási főszolgabíróság tartoznék nyilvántartani nyomtatásban, s a megyei képviselőtestülettel közölni. — A főszolgabíró jogköre. — A községek élén az alszolgabíróságok állnának legalább egy közegészségügyi, egy jogi, egy közlekedési, egy közművelődési, közigazgatási s egy rendőri tisztviselővel. — A községkör elemei, — a kisebb helységek, eddigi mezővárosok, falvak, puszták, tanyák, telepek és egyéb helységek. — Szervezetök. — A vásár nem lehet többé önkormányzati kritérium.

A körjegyzők intézménye nem fedezheti az összes szükségleteket. — Mért nem kielégítő intézmény ma már az eddigi jegyző-bírórendszer? — Magyarországot művelődésállammá kell fejlesztenünk; az eddigi jegyző-bírórendszer pedig legfőleg a rendőrállami igényeknek felelhetne meg. — A községkör kötelezően belül a helységek a jegyző-bíró rendszert okszerű módosítvánnyal megtarthatnák. — Vajjon szenvedne-e csorbát az eddigelé hagyományosan ráncszállt „önkormányzat” egy ily reform által? — Hisz eddig sem volt valódi önkormányzat községeinkben. — Az előnyök, melyek egy ily reformból az államrendre, közművelődésre, közérkölciségre és közigazgatásra háramlanának. — A nyelv kérdés a községben. — Szabadosság, kísérletezés és a nép érdeke.

IX.

AZ EGYÉNI ALAPJOGOK.

A törvényelőtti egyenlőség. — A jogegyenlőség. — A személyes szabadság. — A „Habeas corpus” mennyire férne meg hazai viszonyaink közepette az államrenddel? — A vallás-szabadság. — A tanszabadság. — Az egyesületi és gyülekezeti szabadság. — A sajtószabadság. — Sajtóbíróságok. — Esküdtszékek. — A halálbüntetés eltörlése.

X.

AZ ÁLLAM SZEMBEN A TÁRSADALOMMAL.

Az állam és az egyház. — Az autonomia kérdése a katolikusoknál. — Magyar ajkú g. sz. püspökség. — Az izraelita kérdés. — Közoktatásügyi állapotaink és a reform. Az alapnevelés. — Az elemi tanfolyam. — A másodlagos. — Az egyetem, egyéb harmadlagos tanodák és szaktanodák. — Tudományos intézeteink. — Csillagda. — Földdelejtességi és meteorologiai észleldék. — Földtani intézet. — Muzeum. — Állítsunk egy önálló nagy nemzeti könyvtárt Budapesten. — Művészeti intézeteink. — Tudományos és művészeti társulataink segélyzése. — A magyar tudományos akadémia. — Írói segély- és nyugdíjak. — Közérkölcsiség — Börtönreform — Közvagyonosodás — Földművelés, ipar — Anyagi vállalatok segélyzése — Fővárosi közművek.

XI.

AZ ALKOTMÁNY BIZTOSÍTÉKAI.

A rendszer. — A sajtó, a gyülekezeti jog és kérvényjog mint az alkotmány biztosítékai külállamokban és hazánkban. — Gneist nézetei. — Tényleges viszonyainkból mi a tanulság? — A király, s a hadsereg esküje. — A köztörvényhatósági rendszer. — Az ösgyűlések. — Az államtörvénysszék. — Van-e alaptörvényekre szükség? — Az alaptörvény fogalma. — A magyar közjog állaspontja szemközt az alaptörvény fogalmával. — Mátyás és Ulászló törvényhozásai. — Az alaptörvény miért ne legyen Charte?

Az alaptörvény mint alkotmánytörvény csak abban különbözhet egyéb törvényektől az államrend fejlődésének mai stádiumában, miszerént az alaptörvény megváltoztatására egy országgyűlésnek nem adja illetékességet. — Külföldi párhuzam

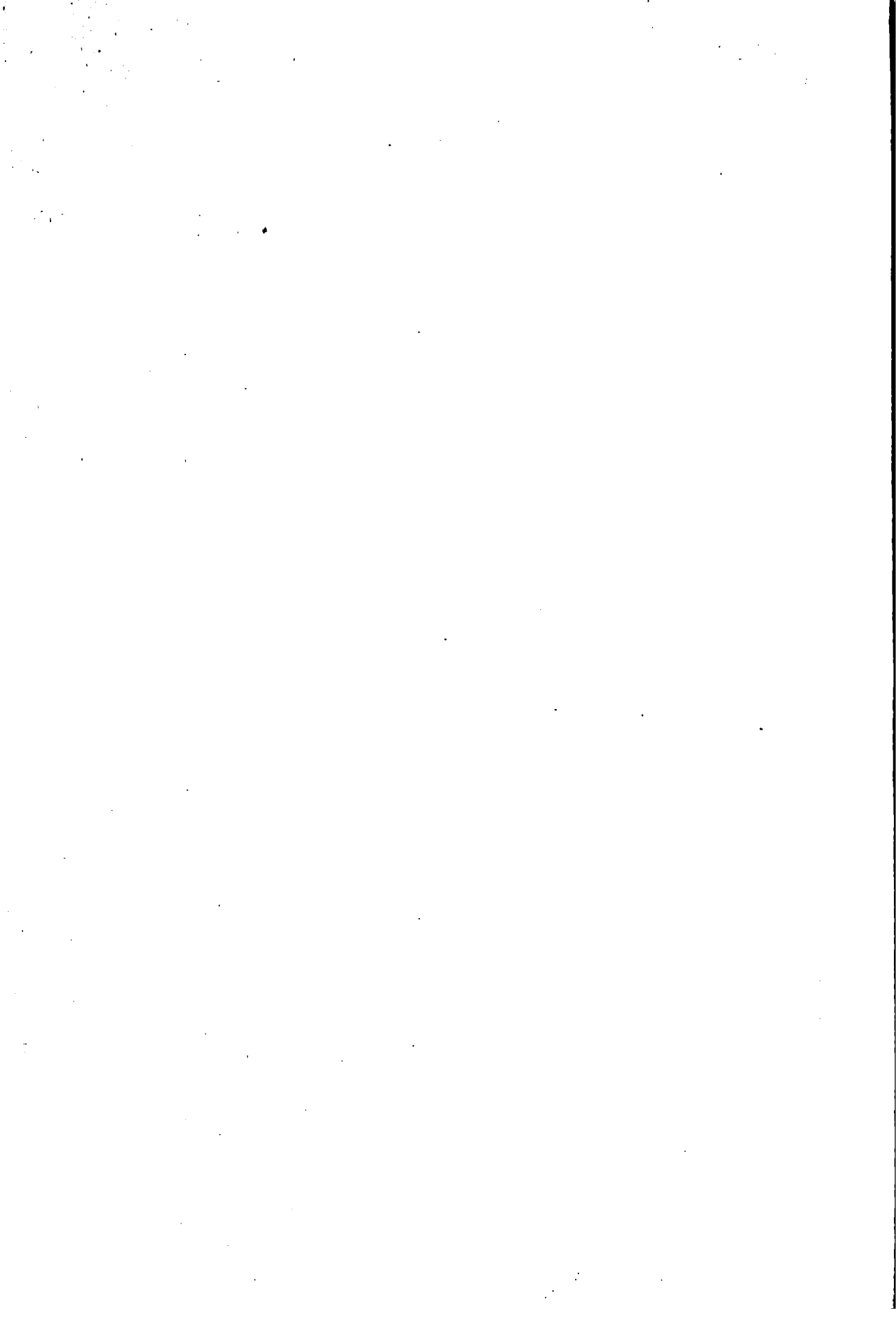
mok. — Mért nem utánozhatnók e részben sem az angol intézményeket? — Kellene-e részeltetnünk az alkotmányrevíziójában a köztörvényhatóságokat?

XI.

BEFEJEZÉS.

Viszapillantás azon alapeszmékre, melyeket államintézményeinek reformjánál keresztülvinnünk kellene. — Demokrat, állam közművelődési alapon. — A korszerű reform akadályai Magyarországon. — A magasabb műveltség szemben a politikai érettséggel hazánkban. — Alkotmányunk kórtani fejlődésének és a szűk látkörű helyi tapasztalatok káros visszahatása a tanulmányra. — A dualismus, mely eddig nálunk a tanoda és az élet közt főnállott. — A világosi fegyverletételre következett két évtized közvetlen és közvetett utóhatása a szereplő nemzedék eszmekörére és magatartására. — A viszályok, melyek ez utóhatás folytán a politikai nyelvezet irányjelző műkifejezésének használatába a sajtó terén a parlamentbe, és a törvénytermekbe becsusztak. — „Központosítás” — „Bureaukratia”. — A francia forradalmak utóhatása a népszerűség rugóira a tömeg előtt. — A félreértés az angol intézmények és az angol nép törekvései körül. Gneist befolyása a szárazföldi reformszellemre egyáltalán. — Az 1867-diki kiegyezés. — A nemzetiségektől félelem. — A statistika maga megcáfolja azokat, kik azt állítják, hogy a demokratiai intézmények behozatala kockára fogná tenni hazánk egységét és magyar állami színezetét. — Van-e szükség haladáspartra? — A szerep, mely ifjabb nemzedékünkre várakozik. — Magyarország missziója és a jövő.

ÁLLAMINTÉZMÉNYEINK ÉS A KOR IGÉNYEI.

I.

BEVEZETÉS.

Sem negyvennyolcadiki, sem újabb törvényhozásaink nem hozzák összhangzatba államintézményeinket a kor igényeivel.

Amaz, az idő rövidsége miatt, nem vihette keresztül következetesen azon eszméket, melyeket jelszóul hangoztatott.

Emezek a reform-munkálatokat oly szellemben folytatják, mely a haladás barátait megdöbbenti.

Igen, de hát hogy oldjuk meg azon föladványokat, melyek a történelmi fejlődésből nemzetünkre háramlottak?

Megkísérlem,—felelek e kérdésre jelen művemben.

II.

ÁLLAMINTÉZMÉNYEINK TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉSE ÉS A KOR IGÉNYEI.

Állami függetlenség, demokratia, közművelődés, közgazdászat: ezek azon nagy érdekek, melyeket államintézményeink reformjánál szem előtt tartanunk kell.

Vannak államok, melyekben az államintézmények reformjánál alig szükség egyelőre egyébire törekedni, mint szabadságra és jogegyenlőségre.

Sőt vannak államok, melyekben a szabadság is megvagyon, s a mi még hiányzik, az egyedül a jogegyenlőség.

Amazokra példa Németország; emezekre Anglia, meg Belgium.

Sem Németországon, sem Angliában nincs szükség oly rendszabályokra, melyek a közművelődés és közgazdászat céljaira az állam összes erőinek erőfeszítését követelhetnék.

Még kevésbé van akár Angliában, akár Belgiumban szükség arra, hogy azon biztosítékokon kívül, melyeket a valódi parlamentarismus nyújthat, az állam függetlenségének megóvására még egy második, sőt harmadik erővonalat vegyenek föl a nemzeti önkormányzat rendszerébe.

Németországon úgy mint Angliában erősebb már a társadalom, hogysen a közművelődés, földművelés, ipar, kereskedelem, sőt közegészségügy, szegényügy, közlekedésügy netáni állami elhanyagolása pár év alatt a nemzet egész jövőjét veszélyeztethetné.

Sem Anglia, sem Németország parlamentarismusa nem nehezedik oly külnyomás, mely arra intené az államférfiakat, hogy minden legkisebb alkotmányfejlesztő kezdeményezésökben a törvényes ellenszegülés módozataira gondoljanak egy ily külnyomás ellenében.

Magyarországon mindez máskép vagyon.

Magyarországot — hisz ezt minden párt gondolkodói egyiránt bevallják — csak közművelődésünk s közgazdaszatunk rendkívüli fölfokozása mentheti meg, pedig Magyarországon az, a mi mind a közművelődésnek, mind a közgazdaszatnak másutt legjobb támoszlopa, a bevégzett modern társadalom, ez Magyarországon még mind-ez ideig nem létezik.

Ma még csak egyes társadalmi rétegek léteznek minálunk, szétágazó erők, melyek önmagukra hagyatva aligha fognának valaha kiegészülni egymással.

Eddigi kiváltságolt osztályaink és földművelő néprétegünk legnagyobb része magyar ugyan; kisebb iparosaink egy része is az; de nagyobb iparosaink, kereskedőink túlnyomólag nem-magyarok; tőkepénzeseink túlnyomólag szintén nem magyarok; oly középosztályunk, minőt egykor Szalay Lászlónk óhajtott, oly

középosztályunk, mely az értelmiség és munka érdek-közösségében magába olvasztani, egy egységes néppé, egy modern társadalommá ígérhetné fejleszthetni a nemzetet, ily középosztályunk szintén nem létezik még.

Nem ; mert sem eddigi ugynevezett köznemességünk, sem eddigi ugynevezett polgárságunk nem tölti be egy ily középosztály helyét.

Nem amaz, mert legnagyobbbrészt nem városokban lakik, hanem elszórva a vidéken, tehát kellő művelődési gócpontokat nem képez, s mert az idők súlya alatt vajyonilag majdnem egészen tönkre jutott.

Nem emez, mert műveltsége — általában szólva — sokkal csekélyebb, s ezenfölül sokkal kevésbé magyar, hogysen a népiéleti fejlődésben a rendi maradványokra egy egységes bevégzett társadalom szervezhetése érdekében beolvasztólag hathatna.

Ha valahol, hát nálunk föladata az államnak, hogy intézményei által egy egységes társadalom létrejövetelét előmozdítsa.

Ha valahol, hát nálunk kell mindenekelőtt arra irányozva lenniök az államintézményeknek, miszerint legyőzzék a társadalomalkotó erők szétágazását azon biztosítékok által, melyeket az általános emberi érdekeknek nyújtanak.

Ime, a tőke, a nagyobb ipar, a kereskedelem alig csatlakozott még a magyar állam fejlődéséhez!

Kifelé nehézkednek ; oly erőkkel, a patrimonialis hatalom tényezőivel vallanak érdekközösséget, — mindez

ideiglen ott keresik előnyeiket, azon erőknél, melyek nemzeti polgárosodásunk föloszlatására törekeshetnek, ellenrétbe helyezkedve — nem egy esetben — magával a magyar állam eszméjével, magával a magyar közművelődéssel.

Ugyan, de hát mi által lennénk képesek mind e szétágazó erőket egy oly fejlődés medrébe terelni, mely a most ki nem egészülő társadalmi rétegeinknek egy bevezetett társadalommá egységesülését kilátásba helyezhetné?

A függetlenség és szabadság, jogegyenlőség és népesség e célra még nem elég.

Ide a közművelődés és közgazdaszat oly állami fokozása is kell, mely szorosabb érdekközösséget birjon létrehozni a ma még szétágazó társadalmi erők között, mint a minő őket eddigelé a hazához kötötte.

Viszont sem Angliában, sem Belgiumban nincs szükség a törvénytelen rendeletekkel szemközt egyébre, mint azon alapjogra, miszerint a rendeletet bármely egyes ember félrevethesse.

Angliában, Belgiumban ott van ezen alapjog támogatására a kifejlett jogérzet, a sajtó hatalma, a gyülekezési és kérvényezési jog nagy horderejű módozatai.

Ámde hazánkban a tömeg nagy részének fejletlen állapota s az említett védtényezők csekély jelentősége mellett, csak úgy érhető el a törvény uralma, ha ezen alapjogot azon együttes erő és belátás gyakorolhatja, mely községi rendszerünkben ezentúl kifejthető, s mely törvényhatósági intézményünkben eddig is letéve volt.

Ezek után alig birhatnának tehát cáferővel akár az önkormányzatnak reformja körüli kívánalmaink ellenében azon analogiák, melyeket Anglia vagy Belgium ugynevezett önkormányzati rendszeréből Gneist vagy Dupont-White fölhozhatnának, akár a közművelődési vagy közgazdasági politika állami méltatása körüli buzgalmunk ellenében azon elméleti ellenvetések, melyeket a hazai viszonyainkat egyáltalán nem ismerő nyugati államből-csek rendszereiből valaki ránk vélne olvashatni.

Reform-munkálatainkban az alap, melyre intézményeinket építjük, csak hazai viszonyaink, népünk erkölcszeinek úgy mint valódi szükségleteinek, érdekeinek és erőinek elfogulatlan tárgyilagos figyelembevételé lehet.

Ámde mennyire tévednek azon államférfiak, kik hajlandók a nemzeti génusz ihletének tulajdonítani alkotmányosságunk történelmi fejlődésének nem egy kirívó vonását, mely — igazat szólva — csak a népérdekellenes hatalom százados nagy visszaéléseinek kinyomata volt!

Igy fogják föl többen azon aránytalanul nagy szerepet is, mely közjogi fejlődésünkben az irott joggal szemben a szokásos jognak jutott.

Pedig mitsem könnyebb fölismerni, mint azon nyomást, melyet a mohácsi vész óta a hatalom saját roszul értett érdekében törvényhozásainkra ez irányban gyakorolt.

Az uralkodóház tanácsosai három századon át oly állam alkotásán fáradoztak, melyet a nemzet csak egy pillanatig sem volt képes a haza fogalmával azonosítani,

s hogy céljokat érhessék, valahányszor intézményeinket a haladó kor igényeivel párhuzamosan fejleszteni kellett volna, az öröklött intézményekből csak a valóban megtartandót, csak a függetlenség, szabadság és közművelődés biztosítékait rombolgatták, míg az elavultban nem egyszer ismerték föl a fejlődő népérdek ellensúlyát, s ugyanazért, valahányszor ez oldalról meg lehetett gátolni a népérdek térfoglalását, mindannyiszor a „régí jó szokásokra” hivatkoztak.

A rendeknek tetszett e jelszó; mert hiszen így, ugyszólván, fölmentve érezték magukat a szerves törvényhozás fáradsalmaitól, s észre sem vették, hogy alkotmányosságunk megérkezett a tizenkilencedik századba, a nélkül azonban, hogy e „régí jó szokások”-at, a szerves törvényeknek hiányát a legtöbb esetben más fordíthatta volna hasznára, mint a népérdekellenes hatalom.

Nem abból fogjuk kitanulni a lélek legtitkosabb sejtelméig a nép erkölcsseit, a mit a nemzetnek Sánta Báthory kezdeményezései óta haláltusájában létrehozni sikerült.

Maga a siker alig tanuskodhatik egy nép erkölcséről egész tisztán, világosan, midőn ennyire egyenetlen volt a küzdelem.

Meg akarjuk ismerni népünk génuszát: hát tanulmányozzuk azt, úgy mint az ma nyilvánul, a társadalom minden rétegében, az ország minden pontján, inductiv uton.

Ne szorítkozzunk helyhöz kötött tapasztalatokra.

Gyűjtsünk kimerítő statistikát azon viszonyokról, melyekben a nép mai napság a közügyekhez tényleg áll.

Ámde, még ha ezt tesszük is, ne gondoljuk, hogy az erkölcsök, melyeket ily tanulmányok folytán napvilágra hozhatunk, egyedüli jogosult alapját képezhetnék intézményeink reformjának.

A nép szükségletei még fontosabbak, mint annak erkölcei: mert az erkölcsökön okszerű politikai és tanodai nevelés által javítani lehet, de a szükségleteket bűntetlenül kielégítlen hagyni alig.

S midőn intézményeinket oda akarjuk fejleszteni, hogy ki lehessen általok a nép szükségleteit elégíteni, ne feledjük, hogy a szükségleten, érdeken és erkölcsön kívül még más is van, a mit a reformernek szem elől téveszteni egy percre sem szabad, és ez az: erő.

Értelmi s anyagi ereje ugyanazon népnek, melynek szükségleteit kielégíteni, érdekeit fedezni kell.

III.

A LEGFŐBB HATALOM.

Az alkotmányos monarchia föladata mindenekelőtt kitisztulni azon maradványokból, melyeket a középkorból örökölt.

A mi alkotmányosságunk sem ment még teljesen ily középkori maradványoktól.

Modern alkotmányos monarchiában, mint jogállamban, nem lehet a király egyéb, mint az állam első tisztviselője.

Ügynevezett felségi jogai nem jelenthetnek ma már egyebet, mint megbízást a népfeltségtől.

A legfőbb hatalom nem foglalhat magában egyéb jogokat, mint a melyeket a népfeltség tüzetesen ráruházott.

Egyáltalán nem gyakorolhat egyéb jogokat, mint a melyeket az alkotmány részére határozottan kijelöl.

Lehet része az államhatalmakban, de nem lehet sem a törvényhozó, sem a végrehajtó, sem a birói hatalomnak forrása.

S abból, hogy léteztek ügyek, melyek a történelmi

fejlődés folyamában sem az írott törvény, sem a gyakorlat szerént az ugynevezett országgyűlési teendők közé nem soroltattak, nem az következik, hogy ezen ügyek jövőre is a királynak lehetnek föntartva csupán, hanem csak az, hogy eddigelé ezen ügyek fölött a még öntudatra alig ébredt népfelség hallgatólag beleegyezésével vagy dacára a viszonyok súlya alatt tényleg maga a király intézkedett korlátlanul.

Valljuk be őszintén, hogy Magyarország közjogi helyzete mélyen alant áll még mindig a modern alkotmányos monarchia e fogalmának színvonala alatt.

Avagy nem eléggé jellemzi-e a helyzetet már magában véve azon körülmény is, miszerint közjogi íróink — még mai napság is — „föntartott jogok“-ról beszélnek, melyek az országgyűlés jogköréhez nem tartoznának, — főnhangon hirdetik, hogy a király az államhatalnak forrása — sőt jogosultságot engednek azon kérdésnek, vajjon nincs-e joga a királynak a törvényeket saját felségi jogainál fogva fölfüggesztetni? *)

Nem az írott törvény hozta létre nálunk e helyzetet.

Hanem azon egyenetlen küzdelem, melyet a mohácsi vész óta nemzetünk alkotmányos jogaiért az uralkodóház patrimoniális térfoglalásai ellen le egész a legujabb időkig folytatni kényszerítve volt.

Ezért nem jöhetett létre nálunk 1848 előtt szerves törvény, mely a király jogkörét tüzetesen körülírta volna.

*) Gróf Cziráky: „Conspectus iuris publici Regni Hungariae ad annum 1848, historicis animadversionibus illustratus.“ Hegedüs átdolg. p. 168.

1848 előtt az ország rendei a százados nagy sérelmek súlya alatt beérték azon esküvel és ígéretekkal, melyekkel fejedelmeink koronázáskor vagy válaszul a sérelmes föliratokra : „Isten egyházait, a főpap, ország-nagy urakat, nemeseket, szabad városokat, s minden ország lakóit mentességekben, szabadságukban, jogaikban, kiváltságaikban és régi jó s helybenhagyott szokásaikban megtartatni“ *) magukat kötelezték volt.

S ha nem is tiltották meg nekik, miként az 1627-ki „Verneuerte Landesordnung“ a cseheknek, a törvényhozási kezdeményezést, s általában a király engedelme nélkül az országgyűlésen bárminek is szóbahozatalát**), annyi mégis tagadhatlan, hogy az ország rendei, „mindezen öröklött közszabadságokat, mentességeket,

*) I. Ferdinand esküje. Az 1723 : 1 is ezen örökös Magyarországnak és hozzácsatolt országok s tartományok összes karainak és rendeinek mindennemű, mind oklevélbeli, mind más akármely jogaikban, szabadságaikban, szabadalmaikban, mentességeikben, szokásaikban, kiváltságaikban és törvényeikben „való megtartásokat“ igéri a fejedelem részéről.

Az 1741 : 8 már az ország karainak s rendeinek „alapjogait“ is emlegeti. Az 1790/1 : 2 már nem a karok és rendek, hanem Magyarországnak s csatolt részeinek minden egyes közszabadságairól, mentességeiről, szabadalmairól, határozatairól, közjogairól, törvényeiről és szokásairól“ szól.

**) „Verneuerte Landesordnung“ vom Jahr 1627. Art. VI : „So soll sich keiner, wass Würden, Standes und Wesens der auch seyn mag, unterstehen vor sich selbst, ohne Unsern oder der nachkommenden Könige und Erben zum Königreich sonderbarer gnedigsten Befehle, etwas, es treffe an, was es wolle, denen Ständen zu proponiren und zur Berathschlagung münd- oder schriftlich fürzubringen.“ Art. VIII. : „Wir behalten auch Uns und Unsern Erben nachkommenden Königen ausstrücklich bevor, in diesem Unserem Erbkönigreich Gesetz und Recht zu machen und Alles, was das Jus legis ferendae, es Uns als dem König allein zusteht, mit sich bringt.“

régi jó, helybenhagyott szokásaikat“ stb. a föltarthatlanul haladó kor igényeinek fedezésére kellő mérvben kamatoztatniok, le egész negyvennyolcig éppen nem állott teljes szabadságukban.

Ezernyolcszáznegyvennyolcadiki törvényhozásunk létrehozta a parlamentarismust.

De vajjon megszerezte-e mindazon biztosítékokat, melyekre adott hazai viszonyaink között alkotmányunknak szüksége vagyon, hogy e parlamentarismust a korona tanácsosai, a király szabatosan körül nem irt felségi címén, adott alkalommal ki ne játszassák?

E biztosítékok nagyrészt még mai napság is hiányzanak.

Nincs törvényünk, mely a király kiskorusága, betegsége vagy egyéb akadályoztatása esetére arról gondoskodnék, hogy az országgyűlés egybehívása a kellő időben el ne maradjon.

Nincs törvényünk, mely elejét venné azon visszaéléseknek, melyekre a királyi „veto“ jogai alkalmat szolgáltathatnak.

Az 1485 : 2. törvénycikk a nádort teszi a kiskoru király gyámjává.

Sőt regenssé is :

„Mely nádornak a közben, míg az örökös felserdült korba lép, minden alattvalók s országlakók ugy mint igaz uroknak s királyuknak mindenkor engedelmeskedni és mindenekben szót fogadni tartoznak.“

Az 1848 : 8. törvénycikk följosítja ugyan a ná-

dort s királyi helytartót a végrehajtó hatalom teljhatalmú gyakorlására, de nem bocsátja jogköre alá az érsekek, püspökök, prépostok, apátok, s az ország zászlósainak kinevezését, a kegyelmezés jogának gyakorlását, a nemesség, címerek, rendek osztogatását, a magyar hadseregnek az ország határain kívüli alkalmazását, nem különben a katonai kinevezéseket, melyeket egyenesen a királynak tart fön.

Világos tehát, hogy még az esetben is, ha az 1867: 7. nem helyezte volna is érvényen kívül az 1848: III.: 2, 3, 9, 11, 17, 19, 24 és 38. §§-ainak a nádor mint kir. helytartó jogkörére vonatkozó intézkedéseit, gondoskodnunk kellene oly törvényről, mely a kor igényeinek értelmében a regensségi intézményt a parlamentarismussal teljes öszhangzatban hozná be alkotmányunkba.

Világos, hogy még ez esetben is törvényt kellene alkotnunk, mely megállapítaná, a mi még eddig megállapítva nincs *), az életévet, melynek betöltésével a fejedelem nagykorúságát eléri; — s törvényt, mely fönnálló viszonyaink értelmében megállapítaná a gyám és a regens jogkörét, föltéteit.

Mennyivel inkább kell azonban sürgetnünk ily törvény alkotását most, midőn az 1867: 7. erejénél fogva még nádora sincs az országnak, ki az 1848: 2. t. c.

*) A *pragmatica sanctio* és a házi törvények 16 éves korában teszik nagykorúvá az uralkodót.

értelmében a gyámsági jogokat a kiskoru király fölött magának vindicálhatná azon „legidősebb agnat“ főherceg ellenében, kit a „Pragmatica sanctio“, az uralkodóház „Hausgesetz“-e gyámsul s regensül az egész osztrák-magyar monarchiára nézve fölállítandott?

Egy főherceg ellenében, ki az uralkodást ez esetben tényleg kezébe vehetné a nélkül, hogy erre törvényeink értelmében jogosítva lenne, s magát az alkotmány épségben tartására esküvel kötelezte volna?

Ki fogja ez esetben joggal gyakorolni hazánkban a legfőbb hatalmat?

Ki fogja összehívni az országgyűlést?

A nádor nem híhatja egybe, mert nem létezik.

A „Hausgesetz“ értelmébeni „gyám“ vagy „regens“ legidősb agnat főherceg sem híhatja össze, mert őt a magyar alkotmány mint ilyet egyáltalán nem ismeri.

Az országbíró és tárnok sem híhatják egybe, mert az 1608: 3 : 2 csak nádorválasztási országgyűlés egybehívására jogosítja föl, illetőleg kötelezi őket tisztségök és hivataluk elvesztésének terhe alatt : az 1867 : 7 : 2 törvénycikk pedig akkorra halasztja a nádorválasztást, a mikor már a „nádori méltóság hatásköre a felelős kormányzat elveivel megegyezőleg, törvény által szabályozva“ leend. Mindaddig tehát, míg ily törvényünk nem alkottatik, az országbíró s tárnok országgyűlés egybehívó joga is érvényen kívül marad.

Ugyanez eset álland elő, ha a király súlyosan be-

teg, hosszabb időre külföldre, hadba megy vagy bármi más módon hosszabb időre akadályozva leend.

Nem akarjuk kitenni a parlamentarismust azon veszélynek, hogy — az országgyűlés egybe sem hívván — ily esetekben merő önkény ülhessen bele a felség jogaiba?

Ugy alkossunk minél előbb törvényt

a gyámról,

a regensségről,

s az országgyűlés egybehívásának biztosítékairól.

Mind a gyámság, mind a regenség, mind az országgyűlés egybehívása biztosítékainak kérdése alkotmányunk történelmi fejlődésének kapcsán bensőleg függ egybe a nádori hivatal kérdésével.

Mi történjék a nádori hivatallal?

Szükséges-e, vagy legalább okszerű-e a fölfüggesztett nádori hivatalnak mint ilyennek egy vagy más alakbani visszaállítása?

Nézetem szerint a nádori hivatal egyáltalán nem szükséges. Még csak nem is lenne okszerű parlamenti kormányrendszerünkben.

Két külön fokot állítani föl a legfőbb hatalom gyakorlására, a nádort és fölébe a királyt a parlamenti kormány, sőt országgyűlés és birói hatalom felelősségi színvonalán fölül: ez — mondjuk ki kereken — nem fér meg a modern alkotmányos monarchia fogalmával.

Ámde alkotmányunk történelmi fejlődése oly mozzanatokat vont a nádor jogkörébe, melyeket államintéz-

ményeink reformja alkalmával egyszerűleg mellőznünk nem volna egyéb a legnagyobb eszélytelenségnél.

Oly alapgondolat van letéve a nádori intézményben, mely nem csak hogy nem meghaladott álláspontot képvisel, sőt inkább ellenkezőleg magában rejtí magvát egy új intézménynek, melynek szükségét, nyugat művelődési jogállamai is rég érzik ugyan, de a melynek sikeres megvalósíthatásaért a népek eddig hasztalan küzdtenek.

Nem abban keresendő ezen alapgondolat, miszerént alkotmányos fejlődésünk a nádort mind a végrehajtó, mind a törvényhozó, mind a birói hatalomnak részesévé oly nagy mérvekben tevő.

A birói hatalomnak függetlennek kell lennie minden ily középkori nyomástól.

A végrehajtó hatalmat gyakorolja a felelős parlamenti kormány.

A törvényhozó hatalmat illetőleg pedig egyetlen egy ember — bármily magasztos legyen is állása — a veto ellenében nem nyujthat ma már kellő biztosítékot.

Nem ezekben lappang azon alapgondolat, melyre hivatkoztam.

Nem ezekben, hanem abban, miszerint törvényeink a nádort egyenesen az alkotmány örévé tevők.

Az 1485-diki törvénycikkek azt rendelik, hogy nádorrá oly férfiú választassék, ki — a reá bizott terhet — az ország díszére, állapotának hasznára, nyugalma s megtartására, bölcseséggel, tanácscsal és tekintély-

lyel viselhesse és szükség esetében az ország gyepölőt mérsékelhesse, és annak ótalmáról gondoskodni tudjon.“

Az 1485 : 6 : azt rendeli : „hogya netán a király s ország közt egyenetlenség vagy viszálykodás keletkeznék, a nádor hivatalból tartozik közbenjáró lenni, s magát közbevetni és minden igyekezettel, gondnal, szorgalommal és munkássággal azt hiven kiegyenlíteni.“

Az 1485 : 7 : szerint pedig : „ha megtörténnék, hogy a király együgyű vagy hanyag a szószólók meghallgatásában, s azoknak adandó feleletekben, a nádor hivatalból tartozik intézkedni s annak hibáját pótolni.“

Mit jelent mindez a XIX. század alkotmányos állami jogi nyelvére lefordítva ?

Ugyanazon kísérletet, melyet az államintézmények fejlődésének mai stadiumában a hollandi alkotmányban a felsőház és a „Hooge Raad“; s némileg Württembergben a „Staatsgerichtshof“ jelez.

Kísérletet fölláztatni annak ellenőrzésére, vajjon az államhatalmak nem jönnek-e a maguk működésében összeütközésbe az alkotmánynyal, fölláztatni ennek ellenőrzésére egy közeget, mely a nemzeti önkormányzat kifolyása legyen.

Ezen alapgondolat elodázhatlan.

Mert az, a mit hazánkban jelez, mélyen érzett szükséglet.

Segítsük azt minél előbb kifejtetni.

A nádor nem lehet ezen közeg többé.

Egyes ember a mai jogállamban nem lehet őre egy egész alkotmánynak.

Az alkotmány őre ma már csak egy okszerűleg szervezett testület lehet.

Még pedig — miként az alábbi fejezetekben kifejtendem — nem politikai testület.

Hanem valódi bíróság, mely birjon a függetlenség, illetékesség és felelősség minden biztosítókaival.

Államtörvényszék, vagy ha tetszik, alkotmányszék.

De nem szolgai utánzata a „Reichsgericht“-eknek, „Staatsgerichtshof“-oknak, „Hooge Raad“-oknak, vagy „Haute Cour“-oknak.

Hanem oly intézmény, mely egyenesen hazánk viszonyainak tanulmányozásából, alkotmányosságunk szelleméből legyen kiemelve.

Ezen államtörvényszékre — vagy alkotmányszékre óhajtanám én bízni a kiskorú vagy beteg király gyámsági kérdésének elintézését s a regensségét is.

Ez értelemben óhajtanék szerves törvényt alkottatni.

Az országgyűlés egybehívását illetőleg pedig törvényt óhajtanék alkottatni, mely gondoskodnék, miszerint abban az esetben, ha a király az országgyűlést a törvényes időben egybehívni elmulasztaná, az országgyűlés törvény erejénél fogva más közegek által egybehívathassék.

Hazánk viszonyaihoz képest ez intézkedés még most célszerűbb lenne tán mint egynémely modern

alkotmányé, mely azt rendeli, miszerint minden évben saját maguktól jöjenek egybe a kamrák.

Nálunk sem a jogérzet, sem a műveltség, sem a törvénytisztelet nem áll még oly fokon, hogy ezen alkotmányokat utánoznunk lehetne.

Idővel — a népnevelés haladtával azonban — hazánkban sem leendett szükségök a választókerületeknek arra, hogy egybehívassanak.

A törvényhozás joga a nép elidegeníthetlen sajátja: s ha a nép eléggé művelt, akkor elég, ha a választóknak a határnapot, módozatot maga a törvény szabja meg.

A másik nagy kérdés, mely itt fölmerül, az, hogy lehetne összeegyeztetni a veto-jogot a népfelséggel?

Azt mondják, a veto nem egyéb, mint hivatkozás a népre.

Megengedem.

De fajulhat visszaéléssé is.

És ekkor súlyos szenvedéseket okozhat a hazának.

Megakaszthatja a haladást.

Sőt megronthatja a köznyugalmat.

Egyenesen belháborúra vezethet.

Eddigi közjogunk értelmében az országgyűlési alkudozások a végtelenig terjedhetnek.

Lehet, valamely törvényjavaslatot egyhangulag fogad el az országgyűlés mindkét háza.

A sajtó helyesléssel nyilatkozik fölötte.

A közvélemény egyenesen követeli, hogy minél előbb törvény váljék belőle.

És mégis, ha a király nem szentesíti, eddigi közjogunk értelmében, nem lesz abból törvény soha.

Norvégia alkotmányának egyik pontja egyenesen kimondja, hogy ha három egymásra következő országgyűlés mindkét háza változatlanul fogad el valamely törvényjavaslatot, az a királyi szentesítés nélkül is törvénynyé válik, mielőtt még az országgyűlés föloszlanék.

Hasonlóan törvénynyé válik az Portugalliában, szentesítés nélkül, csak hogy itt nem három, hanem már kétszeri megszavaztatása után.

A ki ismeri a magyar monarchia még mindig fennálló viszonyait, nem fogja-e óhajtani úgy a nép, mint a fejedelem érdekében, hogy hazánkban is hasonló törvény alkottassék?

Ha lenne ily törvényünk, akkor nem történhetnék annyi visszaélés a fejedelem nevével.

Nem fojtana el a merő pártérdek üdvös reformeszméket annak hiresztelésével, hogy hiszen a fejedelem ezt úgy sem szentesítené.

Nem irányozná összes erőfeszítését a fejedelem hagyományos környezete oda, hogy őt rosszul értesítvén félrevezethesse.

Avagy tán azt mondja valaki, hogy mai napság ily törvényre szükség többé nincs, mert mai napság a fejedelem, ha egyszer használná is a veto jogát, nem fogna már másodszor a közvélemény erejének ellentállani?

Hiú önámítás!

Avagy nem zárta-e el épen hazánkban a legutóbbi háromszázévi kórtani fejlődés a fejedelem folytonos jól-értesülhetésének lehetőségét a nemzet meghamisítlan közvéleményének behatása előtt még inkább, mint Europa bármely egyéb államában?

Tájékozott gondolkodó jóhiszemmel alig fogja állítani az ellenkezőt.

Angliában sincs törvény, mely a veto jogát ekként szabályozná.

Sőt az országgyűlés egybehívását a gyámi, regenségi jogokat sem biztosítja szerves törvény Angliában.

Igaz.

De hasonlíthatjuk-e Angliát, hol a jogérzet oly erős, hol a közvélemény hatalma oly nagy az uralkodóház fölött — akár nyernek csatát, akár vesztenek a hadseregek — Magyarországhoz, mely e században már háromszor ment keresztül oly tapasztalatokon, minők az 1812—1827-diki, az 1848—1861-diki és az 1861—1865-diki voltak?

Angliában a királyróli elavult középkori, hűbéri jogfogalmak azért maradtak benn még mindez ideig-óráig a közjogi fejlődésben, mert a parlament, s a közvélemény bizton számíthat így is az uralkodóház jól értesült jóhiszeműségére szemben a tényleges nagy közérzülettel.

Nem sokat törődik azon fölfogással, mely pedig a történelmileg fejlett angol közjogot egészben átlengi, hogy

t. i. Angliának a király egyedüli földbirtokosa, sőt még azt sem vitatja, hogy volt-e gyógyereje a királyi kézföltevésnek a görvély ellenében?

Egyébiránt, IV. György esetéből eléggé megérthetjük, — mennyire nagyobb az angol népnek s az uralkodó háznak közös érdekeik fölismeréséből párosult fölvilágosult jogérzete, mint az írott törvény betűje vagy a szokásos jogból levont közjogi elmélet.

IV. György korában ép oly kevésbé létezett általános regensségi törvény mint azóta nem, és ugyan Blackstone szerint azért nem, mert egy ily törvény „ellentétbe jönne a király tökéletességéről jogfogalommal“.

Hogy egy ily fogalom nem férhet meg a modern állam fogalmával, ezt épen IV. György esete bizonyítja legjobban: IV. György megörült; elfeledett írni; és mi történt? A parlament egy commissoriumra bízta a nagy pecsétet, és a commissorium által adatta meg jurisdictio útján a consenset a specialis regensségi törvényjavaslathoz! Ez történt Angliában, hol ugyancsak Blackstone tanúsága szerint elméletben a király kifolyása maga a parlament is, s hol a király előjogai elméletben korlátlanok, s csak annyiban nem azok, a mennyiben a törvény által korlátoztatnak.

Alig képzelhető nagyobb ellentét, mint a minő létezik egyfelől az angol közjogi elméletek, másfelől meg az angol közjogi gyakorlat között.

Igen, de ki ne látná be azon éles különbséget is, mely e tekintetben hazánk s Anglia viszonyai közt létezik?

Hogy mégis Angliában ily törvények mellett, s kellő törvények hiányában az alkotmányosság az utóbbi időben háborítlan térfoglalással fejlődhetett : nagyrészt azon körülménynek tulajdonítható, miszerint I. Györgytől kezdve le egész a mai napig kizárólag gyenge uralkodók ültek a trónon.

Nem volt közöttük egy is, ki a törvények e hiányát, félszégeit a királyi praerogativa javára kizsákmányolni tudta vagy merete volna.

Hisz még III. György üzelmei is csak azt mutatják, mennyire veszélyesekké válhatnak a történelmi fejlődés némely irott és szokásos jogának elméletei Angliában mindannyiszor, valahányszor csak a közvélemény ereje e hagyományos elméletet le nem fegyverzi.

Angliában még ma is az a fogalom dívik, hogy a király egyedüli földbirtokos, — hogy a parlament a király kifolyása, s hogy a királyi praerogativa, a mennyiben törvény által nem korlátoltatik, korlátlan : és Pitt mégis már III. György korában nem akarta a walesi herceg regensségi jogát elismerni ; sőt nyíltan kihirdeté a népfelséget és ennek nevében követelte, hogy regenssé az legyen, kit a parlament, mint a nemzet képviselője, akarni fog.

Jelenleg az angol jogtudósok — főleg Bowyer — véleményezése szerint Angliában senkinek sincs joga a regensségre igényt tartani, kit valamely parlamenti

acta azzá nem tesz. Ily parlamenti acta szabta meg a regensséget III. György utósó betegsége alkalmával is.

A Bill 51. Geo. III. c. 1. értelmében a walesi herceg regenssé volt leendő, azon kikötéssel, miszerint aláírja a pápa elleni nyilatkozatot. A regensség jogai elévülnek, mihelyt a regens külföldön laknék vagy katolikus nőt venne el. A beteg királyt a királyné és egy 8 tagból álló collegium őrizné.

Ha a király fölgyógyul, e collegium a Privy Councilnak adjon értesítést. A regensségnek vége legyen, mihelyt a király 5 privy councillor segélyével ismét átveszi az ügyeket. A regens a király összes ügyeit gyakorolja, de peereket ne tehessen, sem a trónörökösödést, sem az Uniformity actot, sem a skót presbyter egyház jogait biztosító actokat meg ne változtathassa.

Több biztosítékra az írott törvényben Angliának az eddigi fejlődés szellemében nem is igen volt szüksége.

Még oly esetben is, mint a IV. Györgyé, minő könnyű szerrel, minden rázkódtatás, sőt minden visszavonás nélkül haladott át az alkotmányos jogérzet az írott betűk mind e mulasztásain!

Anglia viszonyaihoz hasonlókat azonban hiában keresnénk egyebütt bárhol egész Európában.

Nagyon természetes tehát, hogy Európa egyéb alkotmányos államai épen nem érezték magukat a szokásos jognak azon esetről esetre elővett fogásaira utalva, melyek Angliát a Stuartok visszahelyezése óta, még

inkább pedig oraniai Vilmos óta minden nagyobb, véres bonyodalomtól megkímélték.

A svéd alkotmány kormányalak-törvényének 39., 40. és 41-ik §§-ai megszabják, hogy azon esetre, ha a király külföldre utazik, annyira megbetegszik, hogy az uralkodási ügyeket vinni nem képes, vagy ha a király meghal, mielőtt a koronaherceg tizennyolcadik évét elérné, az államtanács (miniszterium) gyakorolja a király nevében és királyi teljhatalommal a regensségi jogokat mindaddig, míg az országgyűlés egybe nem ül, gyámokat, gondnokokat ki nem nevez, s ezeket hivatalaikba be nem iktatja.

Ha pedig a koronaherceg már 18-ik életévét elérte, akkor ő viszi a regensséget.

A 41. §. szerint, ha a király háborúba megy vagy az ország valamely távoleső tartományába, mindannyiszor három államtanácsosból álló regensségi tanácsost nevez ki valamely királyi herceg vagy államtanácsos elnöklete alatt.

Azon esetben, ha a király 12 hónapon túl maradna külföldön, a regens vagy az államtanács 15 nap alatt az országgyűlést egybehíni köteles, s ha a király erről értesítettván, nem jön haza, az országgyűlés oly rendszabályokról fog gondoskodni, melyeket lehető legcélszerűebbeknek tartand. Ugyanez történjék, ha a király betegsége 12 hónapon túl terjed. Akkor is egybe kell hívnia az országgyűlést, az államtanácsnak, ha a király elhalálózásakor kiskorú trónörököszt hagy maga után, még pedig

15 nappal elhúnyta után ezen összehívásnak a birodalom és a főváros összes templomaiban ki kell hirdettetnie. A király végrendelete az országgyűlést a kiskorú trónörökös gyámjára nézve nem köti, hanem saját belátása szerint egy, három vagy öt gyámot nevez ki a király nagykorúságáig, kik a főnálló alaptörvény értelmében fognak azután kormányozni.

Ha az egész uralkodóház férfiága kihal, akkor az államtanács 15 nap alatt országgyűlést hirdet; az országgyűlés pedig új uralkodóházat választ a kormányalakról főnálló törvény értelmében.

Ha fönirt esetekben mind a regens, mind az államtanács elmulasztanak egybehíni a kellő időben az országgyűlést, akkor a másodfolyamodványú törvényszékek hívják egybe azt.

Ezt a rendkívüli esetekre nézve.

Különben a dolgok rendes folyamában a svéd országgyűlés, a képviseleti törvény 2. §-a értelmében, a rendes ülésezésekre, már egyedül magánál a kormányalakról szóló törvény erejénél fogva, a nélkül, hogy külön egybehívásra kellene várnia, saját magától összeül minden évben, január 15-dikén, vagy ha e napra ünnep esnék, a következő napon.

A dán alkotmány 41-dik cikke is azt rendeli, hogy a rigsdag évenként október első hétfőjén saját magától jön össze, föltéve, hogy a király azt már előbb egybe nem hívta volna.

A hollandi alkotmány 34. §-a a király nagykorúságát egyszer mindenkorra 18 évhez köti. A kiskorú vagy beteg király gyámjairól külön törvény intézkedik, valamint a regensségről is. (40—49. §§.)

A 70. §. szerint a király föloszlathatja ugyan a kamrákat, de a föloszlatást elrendelő határozatnak egyúttal már az új választásoknak 40, s az új kamrák összeülését 60 nap alatt elrendelését is tartalmaznia kell.

A 97. §. szerint, ha a hollandi generalstatusok, midőn a király meghal vagy leköszön, országgyűlésileg egybe gyűlve nem lennének, minden egybehívás nélkül jönnek egybe.

Az 1850-diki porosz alkotmány 52. §-a szerint a király az országgyűlést 30 napon túlterjedő időhuzamra nem napolhatja el, s az elnapolásnak egyugyan azon ülősszak alatt nem szabad ismétlődnie.

Az 54. §. meghatározza, hogy a király nagykorúságát 18 éves korában éri el.

Az 56. §. szerint, ha a király kiskorú vagy beteg, akkor azon teljeskorú agnat királyi herceg veszi át a regensséget, a ki a királyhoz legközelebb áll.

Ha ilyen nem létezik, akkor az állam-miniszterium egybehívja a kamrákat, melyek regent választanak.

A regens hivatalbalépéséig az állam-miniszterium gyakorolja a regensségi jogkört.

A norvégiai alkotmány 39. §. szerint, ha a király meghal és a trónörökös még kiskorú, az államtanácsnak rögtön egybe kell hínia a stortingot.

40. §. Mig ez egybegyülhet, egyenlő számú norvég és svéd államtanácsosokból regensségi testület alakíttatik, mely azonban csak a főnálló alaptörvények értelmében gyakorolhatja jogkörét. Hogy a svéd vagy norvég államminiszter legyen-e benne elnök, sorshuzás dönti el.

43. §. A kiskorú fejedelem gyámjait mindkét állam közös bizottsága fogja megállapítani.

44. §. Mihelyt a gyámok (regensek) megbízatása lejár, számadást tartoznak tenni a király és a storting előtt sáfárkodásukról.

46. §. Ha pedig a stortingot egybehíni elmulasztának, akkor a legfelsőbb törvényszék köteles, négy hét lefolyása alatt az országgyűlést egybehíni.

A belga alkotmány 70. §-a szerint a kamarák minden egybehívás nélkül, magánál a törvény erejénél fogva is egybegyülnek, legalább is évenként november második keddi napján, föltéve, hogy a király nem hívta volna már előbb őket egybe.

72. §. A király a kamarákat csak legfőlebb 30 napra napolhatja el; az elnapolás ugyanazon ülésszak alatt nem ismétlődhetik.

79. §. Ha a király elhal, a kamarák 10 nap alatt minden egybehívás nélkül egybeülnek.

A király halálától egész azon pillanatig, melyben a trónörökös vagy regens esküt tesz, az alkotmányos ha-

talmakat, saját felelősségére, a minisztertanács gyakorolja a belga nép nevében.

81. §. Ha a király halálakor a trónörökös kiskorú, a két kamra egy gyülekezetté egyesül, hogy a regensség és gyámság fölött határozzon.

82. §. Ugyancz történik, ha a király gátolva van a kormányügyek vitelében.

84. §. A regensség alatt nem szabad a kormányformán változtatni.

Az olasz alkotmány 11-dik pontja szerint a király nagykorúságát 18 éves korában éri el. Addig a legközelebbi rokon legalább 21 éves kir. herceg viszi a regensséget.

A 15-ik pont azt rendeli, hogy az anyakirályné halála esetében, s regens nem létében a miniszterium hívja össze tiz nap alatt a kamrákat regens-választás végett.

A 16-ik pont értelmében ugyane rendelkezések lépnek érvénybe azon esetre is, ha a nagykorú király uralkodását folytatni képtelen.

A 17-ik pont szerint a király hétéves koráig gyámja a király anyja; hetedik évének betöltésétől fogva a gyámság a regensre származik.

A görög alkotmány 49-ik pontja szerint a király nagykorúságát 18 éves korában éri el.

Az 50- és 51-ik pontok azt rendelik, hogy ha a király meghal, s utóda még kiskorú, vagy távol van, és még kijelölt regens és gyám nem léteznek, a legutoljára egybehítt képviselőház, ha nem lenne is éppen együtt,

még ha a képviselők megbízása le is telt volna már, vagy ha a képviselőház föl is lett volna oszlatva, saját magától ismét összeül, hogy regent és gyámot válasszon.

Az 52-ik pont szerint trónüresedés esetére hasonlóképen ugyanazon képviselőház ül össze, mely a legutóbbi alkalommal egybehíva volt.

Az 54-ik pont azt rendeli, hogy ha a király november 1-seje előtt bármely évben a képviselőházat egybehíni elmulasztaná, a képviselőház saját magától jön össze.

A norvég alkotmány 79-dik §-a értelmében — miként főnebb említém — bármely törvényjavaslat, melynek szentesítését a király már két rendes stortingon megtagadta, habár mindkét alkalommal a stortingnak mindkét háza is elfogadta volt változatlanúl, de a melyet a harmadik rendes storting mindkét háza ismét változatlanúl a király elé terjeszt, ez esetben már, még ha a király a szentesítést megtagadná is, törvény nyé válik, még mielőtt a storting eloszlik.

A 82. §. szerint nincs szüksége királyi szentesítésre a stortingnak akkor sem, ha magát az alkotmány értelmében egybegyűltnek, megalakultnak jelenti ki; valamint akkor sincs, midőn az odelsting által a kormányt vagy másokat felelősségre von.

A belga alkotmány 25-dik §. szerint minden államhatalom eredete a nemzettől való.

A belga alkotmány 67. §. szerint a király a

törvényeket sem föl nem függesztheti, sem azok végrehajtásától senkit föl nem menthet.

70. §. A királynak nincs más hatalma, mint a melylyel őt az alkotmány, s az alkotmány alapján hozott törvények tüzetesen fölruházzák.

130. §. Az alkotmány sem egészben, sem részben föl nem függeszthető.

Ime, mind e példák eléggé mutatják, mennyire nem találtak biztosítékot a merő praecedens-jogban Europa alkotmányos államai.

S ha már a szabad Norvégia, Svédország nem mertek azon az úton járni, a melyen a velök oly sokban rokon fejlődésű Angliában, az írott törvény nélkül is biztos jogérzet háborítlan kényelemmel haladott: mennyivel inkább lehetne veszélyes Magyarországra nézve Angliát utánozni s nem nyulni rendszabályokhoz, minőket sajátságos helyzetünk elfogulatlan fölismerése a haza érdekében törvényhozásunkra parancsol!

Angliában az alkotmányfejlesztés, különösen pedig a praecedensek általi szokásos jogfejlesztés terén oraniai Vilmos óta maga a nemzet volt benn — és egész háborítlanul — a birtokban.

Magyarországon Mohács óta nem a nemzet, hanem a patrimoniális hatalom.

Ott a szokásos jog, a praecedensek túlnyomólag a nemzet jogélvezetének szakadatlan láncolatát jelentik.

Itt túlnyomólag a hatalom részéről jött visszaéléseit.

Hogyan?

De hát ily törvények magát a király felségi jogkörét vonnák szűkebbre.

Nem tagadom, hogy némely közjogi szerzőnek elméletei ez esetben többé meg nem állhatnának.

De azt már kétségbe vonom, hogy akár a királynak, akár az uralkodó háznak érdekei ily törvény alkotása által csorbát fognának szenvedni.

Sőt inkább egy ily törvény a nemzet érdekeivel hozná azokat összhangzatba.

Lehetővé tenné, hogy az „állam“ és a „haza“ már végre valahára Magyarországon is egyet jelentsen.

Egyébként, hogy e fölfogás mennyire fér össze a monarchia fogalmával, elég világosan fejti ki maga Deák Ferenc *).

„Számos példát lehetne — úgymond — fölhozni arra, hogy mind a nemzet, mind a király jogai időnként másként alakítottak. Az ország legfőbb és legfontosabb hivatalának, a nádori hivatalnak betöltésénél, hajdan a királyi jog terjedtebb volt mint későbbi időkben. A nemzetnek tetteles ellentállási jogát, mely az arany bulla végzáradékában foglaltatik, mint veszélyest a törvény eltörölte. Változott az országgyűlések alakja, s az összes

*) „Adalék a magyar közjoghoz. Észrevételek Lustkandel Vencel munkájára“ stb. Pest, Pfeifer, 1865, — 88 p. 1. p.

nemességnek személyes megjelenhetési joga előbb több, s utóbb csak két követ küldhetésére szorítottatott.“ — — —

„Az alkotmánynak ily lényeges átalakulása mulhatlanul megkívánta, hogy az előbb fennállott rendi alkotmány több törvényei más formába öntessenek; határozottabban formuláztassék, a mielőbb csak általában vala kimondva, s megváltozzék, a mi a népképviselő mellett meg nem állhatott.“ — — —

— — „Ninc's tehát alkotmányunkban kizárva azon lehetőség, hogy akár a nemzetnek, akár a fejedelemnek valamely jogát módosithassa, megszorithassa, vagy azon jog alkalmazását másképen alakithassa a törvényhozás. Töröltessék ki ez elv valamely alkotmányból, s mondassék ki, hogy sem a fejedelem, sem a nemzet jogait s azok gyakorlata módját módosítani nem lehet, még akkor se, ha a nemzet s fejedelem abban megegyeznének: az ily alkotmány a kornak folytonos fejlődést igénylő kíváнатitól elmaradva, rövid időn szűk lesz, mind a két félnek, s a változhatlanságot megállapító törvény lesz első, a mit meg fognak változtatni.“

„Ha pedig a változhatlanság elve csak egyik félnek jogaira nézve mondatnék ki, viszonyosság nélkül: akkor a másik fél lassanként kizáratnék az alkotmányosság élvezetéből s az egész alkotmány összedőlne.“

Valóban; nem lehet ily törvények alkotását — oly viszonyok közt mint a mieink — büntetlenül még továbbra halasztani.

S bizonyára nem azok tesznek szolgálatot a monarchiának, kik még ma is oly előjogokkal öröklődnek azt körülsáncolni, melyek a legkisebb félreértés esetében a monarchiának ma már egyedül biztos támaszát, a népszerűségét kockáztatják.

IV. A TÖRVÉNYHOZÓHATALOM.

A törvényhozótestület egybeállításának elemei, s jogkörének föltételei: ezek azon mozzatok, melyek bármely alkotmányos államban az összes államintézmények fejlődését leginkább befolyásolják.

Hasztalan hangoztatják hazánkban is a népérdekek barátai akár az állami függetlenség, akár a demokratia, akár a közművelődés, akár a közgazdaszat jelszavait: mindaddig, míg a törvényhozótestület egybeállításán gyökeres változás nem történik, míg jogkörén a hagyományos rések betöltetlen maradnak, a törvényhozó hatalom nem azon biztonsági szellentyűt fogja képezni, mely az államéletet erőszakos rázkodtatásoktól megkímélhetné, hanem inkább csak azon terhet fogja kisebb-nagyobb mérvben öregbíteni, mely a napról-napra mindinkább öntudatra ébredő népérdekre a mult özsves terhével együtt reánehézül.

Hazánkban az országgyűlés egy főrendi házból és egy képviselőházból áll.

Hagyjuk egyelőre amaszt, — vizsgáljuk kissé közelebbről mindenek előtt ez utóbbit.

Vajjon minő azon választási törvény, melyre Magyarország képviselőháza alapítva vagyon? A felelet,

melyet e kérdésre adhatunk mindennek előtt az, hogy Magyarország képviselőháza egybeállításának elemeit nem egységes törvény, hanem három külön, merőben elütő törvény állapítja meg.

A Királyhágón innen érvényben van az 1848. V. cikk, melynek ide vonatkozó része így hangzik :

„1. §. Politikai jogélvezetet azoktól, kik annak eddigi gyakorlatában voltak, elvenni, a jelen országgyűlés hívatasának nem érezhetvén, mindazok, kik a megyékben és szabad kerületekben az országgyűlési követek választásában eddig szavazattal birtak, e jog gyakorlatában ezennel meghagyatnak.

Ezeken kívül :

2. §. Az országnak s kapcsolt részeknek mind azon benszületett vagy honosított, legalább 20 éves, és sem atyai, sem gyámi, sem gazdai hatalom, sem pedig elkövetett hűségtelenség, csempészkedés, rablás, gyilkolás és gyujtogatás miatt fenyíték alatt nem lévő lakosai, a nőket kivéve, törvényesen bevett valláskülönbség nélkül, választók :

a) Kik szabad királyi városokban, vagy rendezett tanácscsal ellátott községekben 300 ez. frt. értékű házat, földet, egyéb községekben pedig urbéri értelemben vett $\frac{1}{4}$ telket, vagy ezzel hasonló kiterjedésű birtokot, kizáró tulajdonúl, vagy hitveseikkel, s illetőleg kiskorú gyermekeikkel közösen birnak.

b) Kik mint kézművesek, kereskedők, gyárosok te-lepedve vannak, ha tulajdon műhelylyel, vagy kereske-

dési teleppel, vagy gyárral bírnak, s ha kézművesek, folytonosan legalább egy segéddel dolgoznak.

c) Kik, habár a fentebbi osztályokba nem esnek is, saját földbirtokukból vagy tőkéjükből eredő 100 ezüst forint évenkénti állandó s biztos jövedelmet kimutatni képesek.

d) Jövedelmükre való tekintet nélkül a tudorok, sebészek, ügyvédek, mérnökök, akadémiai művészek, tanárok, a magyar tudós társaság tagjai, gyógyszerészek, lelkészek, segédlelkészek, községi jegyzők és iskolatanítók, azon választókerületben, melyben állandó lakásuk van.

e) Kik eddig városi polgárok voltak, ha a fentebbi pontokban leírt képességgel nem bírnának is.

3. §. Választható mind az, ki választó, ha életének 24-ik évét betöltötte, s a törvény azon rendeletének, miszerint törvényhozási nyelv egyedül a magyar, megfelelni képes.

„Erdélyben minden nemes ha 20 éves, választói joggal bír; a midőn a nem nemes ezen jogot csak úgy gyakorolhatja, ha 8 frt 40 kr. direct adót fizet; következőleg a nemes ember választó még akkor is, ha nem bír földbirtokkal; a nem nemes pedig csak úgy, ha 30—40 katastrális holdnak van birtokában, miután a 30—40 holdak direct adója alig üti meg a 8 frt 40 kr. censust.

A különbség az erdély- és magyarországi választási census között az, hogy a midőn a magyarországi nem

nemes $\frac{1}{4}$ telekkel, az 1836. V. t. c. alapján és az 1847/8. pozsonyi t. c. értelmében Trencsén, Hont, Pozsony, Sopron, Zala, Thurócz és Vas megyékben $7\frac{1}{2}$; Bars, Liptó, Nyitra, Pest és Zólyom 8; Abaúj, Esztergom, Győr, Komárom, Sáros, Ugocsa $8\frac{1}{2}$; Mosony, Nógrád, Veszprém, Zemplén 9; Baranya, Fehér, Somogy, Ung 9 $\frac{1}{2}$; Máramaros $10\frac{1}{2}$; Arad, Bihar, Borsod, Gömör, Torna, Krassó, Torontál, Temes, Heves, Szabolcs, Szathmár 11, Árva 12, Csanád $14\frac{1}{4}$; Bács, Csongrád és Békés megyékben 15 katastrális hold birtokkal választ: Erdélyben 30—40 holdat kell birnia, hogy e jogot gyakorolhassa. Minek eredménye az, hogy vannak esetek, miszerint 120 nemes család 100 hold földbirtokkal 148 szavazattal járú a képviselő választásához; a midőn 72 nem nemes család 2200 hold birtokkal csak 8 választót tud előállítani.

A minek az a sajnos következménye, hogy a népi a megyéken, vidéken és székely székekben a nemesek szavazata által, a szász székekben pedig a polgári választók által, kik 300 forint értékű házzal választók, választási jogától elüttetik. Az ide fogott kimutatás a legelfogultabb egyént is meg fogja győzni arról, hogy olyan törvény, mely szerint a nemeseknek 20—25 $\frac{0}{10}$, nem nemeseknek pedig csak $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{10}$ 0/0-a választó, továbbra nem tartható.

Magyarországon, jövedelmökre való tekintet nélkül a tudorok, sebészek, ügyvédek, mérnökök, akadémiai művészek, tanárok, a m. t. társaság tagjai, községi jegyzők és iskolatanítók azon választó kerületben, melyben

állandó lakásuk van, választó joggal birnak. Erdélyben ezek, ha községekben laknak csak úgy választók; ha a 30—40 katastralis hold földet birnak; azaz: az intelligencia azért, mert falun lakik, ki van a választásból zárva.

Az eltörlés mellett szól a képviselők számának felosztása is, mert a midőn egy megyei képviselő, közép számítás szerint, 56,631 lelket, a székely széké csak 36,579, a szász széké 16,668 lelket, s szab. kir. és tak. városé csak 3743 lelket képvisel: minek újból az a következése, hogy az 1.132,635 megyei 20; a 365,793 székely széki 10; a 366,700 szász széki 22; a 72,636 városi lakosság 23 képviselő által van képviselve; a mi a nép képvisélet elvével öszve nem fér“.*)

Horvát- és Szlavonországok az 1868. 30:32 alapján 29 követ által képviseltetik magukat Magyarországnak képviselőházában.

E 29 képviselőt Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok az imént idézett törvénycikk 34. pontja alapján saját országgyűlésök kebeléből választják.

És még e saját országgyűlésök is oly választási törvény kifolyása, melyet az 1848. V. törvénycikkhez nem is hasonlíthatni.

Avagy nincsen-e „e saját országgyűlésök“ még viril szavazatokkal is megrakva?

*) Hosszu József erdélyi képviselő szavai: „Az 1865. évi december 10-dikére hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai. Hiteles kiadás.“ VI. kötet. 264, 265. ll.

Ily egybe nem férő elemekből áll ma Magyarország képviselőháza!

Most arról van szó, hogy legközelebb új választási törvényjavaslatot fog a kormány a képviselőház elé terjeszteni.

Kormánykörökben nyíltan beszélnek, hogy ez új választási törvény a választási alapot nem tágítani fogja, hanem megszorítani.

Egyik állambölcsünk pedig, midőn e miatt előtte ellenzékiek kissé élesebb megjegyzést kockáztattak, mintegy meglepetését, csodálkozását fejezé ki a fölött, hogy lehet egy ily megszorítási kísérlet fölött megütközni, midőn — mint állítá — oly tág választási alap mint az 1848-diki, alig létezik alkotmányos monarchiában egész Európában!

Részemről külföldi alkotmányos mozzanatot Magyarországra nézve kötelező mintaképül ugyan soha el nem fogok ismerni; — midőn választási törvény alkotásáról vagyon szó, legfőbb tekinteteim azok, melyekre a nép érdekében Magyarország saajtságos viszonyai utalnak: ámde azt sem vonom kétségbe, miszerint napjainkban a polgáriasúlt népek sokkal inkább megértetik jogfejlesztési erőfeszítéseik érdek-közösségét és sokkal inkább birják éreztetni alkotmányos vímányaik előnyeit, alkotmányos térvesztéseik átkát egymással, hogysem egy választási törvény alkotásánál a külföld, különösen pedig a szomszéd államok főnálló választási alapját egyszerűleg szemelől tévesztenünk szabadna.

Avagy, nem ezt bizonyítja-e azon eszélyes fogás is, melyet gróf Bismarck alkalmazott akkor, midőn az Északnémet szövetség alkotmányát az általános szavazatjogra fektette, szabadelvűbb szavazatjogra, mint a minők az egyes északnémet államokban magukat mind e pillanatig föntartották?

Legkevésbé lenne azonban eszélyes fogás a mi részünkről, ha mi annyi idegen, szétágazó, kifelé nehezkedő elem lakta hazánkra sokkal nyomasztóbb választási alapot akarnánk ráerőszakolni, mint a minőt akár nyugati szomszédaink, akár Ruménia vagy Szerbia élveznek.

Ám tartsunk szemlét Európa választási törvényei fölött, megtudandók, hogy mennyiben s minő irányban befolyásolhatnák az azokba letett elvek a mi magatartásunkat egy új választási törvény alkotásánál?

Svédországon a második kamra 185 tagból áll, kik közül 52 városi, 133 vidéki kerületekre esik.

Városokban, melyeknek lakossága a 10,000-t meghaladja, minden 10,000 lélektől, a vidéki kerületekben minden 40,000 lélektől egy képviselő választatik.

Választójoggal bír minden svéd állampolgár, ki a községi ügyekben szavazatjoggal bír és ezeken kívül minden svéd állampolgár, ki legalább 21 éves, legalább 1000 rixdaler értékű fekvő vagyon után fizet adót, vagy 800 rixdaler értékű évi jövedelemmel bír, vagy egész életére, vagy legalább 5 évre, legalább 5000 rixdaler értékig haszonbérelt.

A választás a városokban mindig egyenes, a vidéki

kerületekben lehet egyenes, lehet közvetett is, mely utóbbi esetben a vidéki kerületekben minden 1000 lélektől egy-egy másodfokú választó választatik.

A második kamra tagjává csak oly egyén választhatatik, ki legalább is egy év óta választójoggal bír, s ki 25-dik életévét betöltötte.

A második kamra tagjává nem választathatik:

- a) ki gondnokság alatt,
- b) csőd alatt,
- c) becsstelen bűn miatt vizsgálat alatt áll, vagy ily bűn miatt elítéltetett, vagy nem teljesen lőn fölmentve,
- d) kik nem élvezhetik polgári jogaikat, vagy a kik ítéletileg eltiltattak attól, hogy törvényszék előtt valaki mellett tanúskodhassanak;

e) az, kire rábizonyodott, hogy a választásnál vesztegettek, szavazataikat eladták, vagy erőszakoskodások által a választójog szabad gyakorlatát megnehezítették.

Az pedig ki nem protestans, nem gyakorolhatta az országgyűlési tagság jogait egész a legközelebbi időig.

Norvégiában a második kamra — odelsting — tagjait közvetett választás útján választani jogosítvák mindazon norvég állampolgárok, kik éltek 25 évét betöltötték, legalább öt évig laktak az országban, jelenleg ott tartózkodnak és vagy

- a) tisztviselők voltak;
- b) vagy földbirtokuk van, vagy legalább is öt évnél tovább beiktatott földet műveltek; vagy
- c) polgárijoggal bírnak a kereskedelmi városokban,

vagy valamely vásáros vagy vidéki városban fekvő vagyonuk vagyon, melynek értéke legalább 300 rixdallerre rúg.

A szavazatjog fölfüggesztetik arra nézve, ki bűnvád alatt áll, kiskorú, vagyonbukott, míg csak hitelezőit teljesen ki nem elégíti, akkor azonban nem, ha a csődöt tüzkár vagy egyéb előre nem látható szerencsétlenség okozta.

A szavazatjogot elvesztik a fenyítőházra vagy egyéb megszégyenítő büntetésre ítélték; azok, kik a kormány engedélye nélkül külhatalom szolgálatába léptek; kik más államban polgárjogot nyertek; kikre rábizonyúlt, hogy szavazatot vásároltak vagy a maguk szavazatát eladták, vagy egynél több kerületben szavaztak.

Nem választható képviselővé, a ki legalább nem 30 éves és 10 évig nem lakott az országban.

A kormány tagjai (miniszterek, államtanácsosok) nem különben kormánytisztviselők valamint udvari hivatalnokok és udvari nyugdíjasok szintén nem választhatók képviselőkké.

A dán alkotmány 30 pontja értelmében Dániában a második kamra — folkething — tagjai három-három évre oly arányban választatnak, miszerént minden 16,000 lélekre 1 lélek essék.

Választó minden feddhetetlen legalább 30 éves egyén, ki az indigenatusi jog birtokában van.

Nem választók azonban a) azok, kik a nélkül, hogy

saját háztartással bírnának, valamely magán egyén szolgálatában állanak ;

b) azok, kik közsegélyezésben részesülnek, vagy részesültek a nélkül, hogy az alamizsnát visszafizették volna ;

c) azok, kik nem rendelkezhetnek saját vagyonuk fölött ;

d) azok, kik nem laktak egy év óta a választókerületben vagy azon városban, melyben laktak, midőn a választás véghöz ment.

Választható minden legalább huszonöt éves feddhetlen egyén, ki az indigenatusi jog birtokában van, és nem esik a most említett kivételek közé.

Hollandiában a második kamra 72 tagból áll, kik titkos szavazás — ballott — által választatnak.

Választó minden hollandi, ki mind állampolgári, mind községpolgári jogainak teljes élvezetében van és a választási törvényben meghatározott helyi körülményekhez képest legalább 20—160 guildernyi egyenes adót fizet évenként.

Választható mind az, ki hollandi, állam- és községpolgári jogainak teljes élvezetében van és legalább 30 éves.

Belgiumban a második kamra tagjai — száma 116 — egész 1870-ig közvetlen választás útján választattak.

Választó volt mind azon belga polgár, ki legalább 42 fr. 32 c. egyenes évi államadót fizetett.

Választható mind az, — ki született belga vagy a

nagy polgárjoggal birt; a polgári és állampolgári jogok teljes élvezetében volt, legalább 25 éves és Belgiumban lakott.

Franciaországon választó volt az 1852: 2. február „Decrét organique“ értelmében minden francia, ki legalább 21 éves és teljes élvezetében volt a polgári és politikai jogoknak.

A katonák csak helyben szavazhattak.

Választható volt minden választó, tekintet nélkül lakhelyére, ha legalább 25 éves.

Nem gyakorolhatták a választói jogokat azok, kik birói ítélet folytán polgári és politikai jogaikat elvesztették; kiket a javító bíróságok e jog elvesztésére ítélték; kik a „Code pénal“ 463. cikke alapján börtönre ítéltettek; azok, kik legalább 3 havi börtönre ítéltettek a „Code pénal“ 318. és 423. cikkei alapján; a kik a „Code pénal“ 330. és 334. cikkei alapján lopásért stb. elítéltettek; kik a közérkölség, vallás, közszemérem, a tulajdon vagy a családi jogok megsértéseért ítéltettek el; kik a választásnál hamisan szavaztak; kik a választási okmányokat meghamisították; kik fölkéretvén választótársuk által a szavazat följegyzésére, más jelölt nevét írták föl; kik szavazatokért vagy szavazatok elnyomásáért pénzt vettek, ígértek, vagy adtak; a kik szavazat-vásárolhatási vagy elnyomhatási szándokból közhivatalt vagy magán hivatalt ígértek vagy ily ígéretet elfogadtak; a kik fenyegettek vagy erőszakoskodtak; az álhírköltők, rágalalmazók, a választási cselekvény háborgatói, akadályozói; a birói

ítélet folytán letett jegyzők, greffierk és miniszteri hivatalnokok; a kóborlás és koldulás miatt elítéltek; a „Code pénal“ 439, 443, 444, 445, 446, 437 és 452. cikkei alapján elítéltek; a „Code pénal“ 410. és 412. cikkei alapján elítéltek; a sorsjáték miatt elítéltek; a golyóra s közmunkára ítélt katonák; az ujoncozás körüli visszaélések miatt elítéltek; az uzsora miatt elítéltek; az interditek; a vagyonbukottak.

Angliában az alsóház — „House of Commons“ — tagjait a grófságok, városok és egyetemek választják.

A városokban — borough — választók: 1) a szabad polgárok — freemen — vagyis azon polgárok, kik testületi joggal bírnak, s kik már az 1832: március 1. választótörvény szentesítése előtt választó joggal bírtak. 2) Azon birtokosok, kiknek tiszta jövedelme legalább 10 font, vagy azon bérlők, kik legalább 10 font bért fizetnek, ha a választási évi július 31-dikén már legalább egy év óta a szegényadóval terhelvék birtokolt vagy birtokban tartott javaik címén; ha a megelőző január 5-dikéig megfizették kellő adóikat, és a kik július 31-dikétől fogva és legalább a megelőző 6 hó alatt a választás helyén vagy attól legföllebb 7 mérföldnyi távulban laktak;

3) mindenki, ki a választási év 1 júliusán és az ezt megelőző 12 hó alatt a városban — borough — akár mint tulajdonos, akár mint bérlő egy lakházat — dwellinghouse — bírt vagy tartott birtokban, ha ezen

egész időhuzam alatt az öszves szegényadó-illetékeket fizette és ha ugyanazon évi július 20-dika előtt tényleg megfizette az öszves nevezett adókat föl egész a megelőző január 5-dikéig.

E címen azonban nem nyer választójogot az, ki valamely lakházban mint cooccupant lakik ;

4) mindenki, ki mint lodger ugyanazon boroughban ugyanazon külön lakást bírta a választási év 31. júliusát megelőző 12 hó alatt, föltéve, hogy e lakás részét teszi oly háznak, mely butorzat nélkül is, legalább 10 fontot jövedelmezne évenként.

Választók a grófságokban :

1) Mindazon freeholderek, kik legalább 40 shillingnyi illetéket fizetnek a freeholdtól, egész életökön át ;

2) azon freeholderek, kiknek jövedelme nem kevesebb 10 fontnál ;

3) azon bérlők, kik egész életükre bírnak, oly copyholdot, melyért legalább 10 font évi haszonbért fizetnek ;

4) Oly bérlők, kiknek jogcímök legalább 60 évre terjed ;

5) Oly bérlők, kiknek jogcíme nem terjed ugyan többre 20 évnél, valamint oly bérlők, kiknek jogcíme a tulajdonos beleegyezésével visszavonható — tenants at will — de legalább 50 font bért fizetnek évenként ;

6) mindenki, kinek akár freeholdja, akár copyholdja van, vagy bármi címen valamely földdarabot birtokában tart, akár saját életének hosszára, akár örököseinek

élethosszára, ha e földdarab legalább 5 font hasznélvezeteket képvisel, tisztán bármily néven nevezendő tehertől

7) minden lessee vagy assignee, ki oly jogokat gyakorol, miszerint eredeti jogcíme legalább 5 font évi jövedelemértéket képvisel;

8) mindenki, ki a választási év július 31-dikén oly ingatlanságot — tenement — tart birtokban és a megelőző 10 hó alatt már tartott birtokban, akár mint tulajdonos, akár mint bérlő, mely legalább 12 fontnyi értékig adóztatható, ha ezen idő alatt az általa birtokban tartott (occupied) ingatlanságok címén a szegényadóval terhelve volt, és ha a választási év 20. júliusa előtt főlegész a megelőző év január 5-dikéig összes adóit megfizette.

A „master of arts“-ok választók Cambridge és Oxford egyetemén, — a dublini egyetemen választók a fellowok, scholarok és graduatek.

Hogy valaki választó lehessen, szükséges még, hogy legalább 21 éves legyen, gondnoki hatalom alatt ne álljon, trahison vagy felony, hamis eskü vagy választásviszárségek miatt el ne marasztaltatott legyen, hogy a választást megelőző hat hó alatt valamely jelöltnek fizetett ügynöke ne volt, s az év folyamában a plebánia részéről segélyben ne részesült legyen.

A vám — fogyasztási adó — községi adószedő főbírsztek, a bélyegszedő hivatalnokok, valamint a fiscus egyéb biztosai, a postabírsztek, constablek nem gyakorolhatják a választójogot.

Választható minden választó.

Kivételnek : a külföldiek, a honfiusított külföldiek, kiknek azonban a megválasztathatás jogát tüzetes parlamenti act nem adta meg; a fensőbb törvényszékek, a grófsági bíróságok és a rendőrbíróságok birái; a revision-ügyvédek; az anglican vagy a r. kath. egyház tagjai; azok, kiket a fenyítő törvényszékek proscribáltak, vagy trahison vagy felony miatt elmarasztaltak; azon jelöltek, kikre rábizonyult, hogy a választásnál visszaéléseket követtek el, — a grófsági, városi tisztviselők, azok, kik az 1692 óta behozott adók beszédésére alkalmaztatnak; azok, kiknek hivatalát a korona fizeti és 1718 óta állította föl; az állam nyugdíjasai; a hadsereg ügynökei, a kormány áruszállítói; a sheriffek tisztjei.

Az olasz alkotmány értelmében az 1859. nov. 20-diki választási törvény szerint a második kamra tagjait választják azok, kik *a)* az olasz királyság területén születtek, vagy a nagy honfiusítási levél birtokában vannak, legalább 25 évesek; *b)* teljes élvezetében vannak polgári és politikai jogaiknak; *c)* tudnak olvasni és írni, *d)* legalább 40 lirányi egyenes adót fizetnek. E census nem kötelező az akademiák, gazdasági, kereskedelmi kamrák tagjaira, tanárookra, polgári és katonai tisztviselőkre, az egyetemi rangfokok tulajdonosaira (tudorok stb.), az ügyvédekre, jegyzőkre, pénzváltókra és orvosokra nézve.

Választók ezenkívül még azon iparosok s kereskedők, kik legalább 200—600 lakbért fizetnek, a külön-

böző helyiségek szerint. A hajóskapitányok és műhelyigazgatók, kik legalább 30 munkás fölött rendelkeznek naponként, szintén választók, ha legalább felét fizetik akár a censusnak, akár az említett lakbérnek.

Választók még azon polgárok is, kik az államtól évenként legalább 600 lira rentet húznak.

Nem választók, kik lopás, csalás, közerkölcs elleni merénylet miatt elítélvék; nem választók, kik a választás jogának gyakorlásától bíróilag letiltva vannak; a vagyonbukottak; azon adósok, kik átengedvén vagyonukat, nem elégítették ki teljesen hitelezőiket.

Választható minden választó, ki legalább 30 éves.

Nem lehetnek képviselők a fizetett tisztviselők, kivéve a minisztereket, államtanács elnökét, tagjait, semmisítő vagy másod folyamodványi törvényszékek elnökeit, bírait, az (al) államtitkárokat, a fensőbb rangú sorhadi vagy tengerészeti tiszteket (ez utóbbiak azonban azon kerületben nem választathatnak meg, hol parancsnokolnak) a közoktatásügyi s közegészségügyi fensőbb tanács tagjait, s a papi egyetem tanárait.

A választható tisztviselők száma azonban az öszves képviselők számának egy ötödét nem haladhatja meg.

Spanyolországban az 1868. nov. 10-diki törvény szerint és az 1869. június 6-diki alkotmány szerint is választ minden spanyol, ki 25 évet elérte, választható minden spanyol, ki legalább 25 éves, és nem pap.

Minden 45,000 lélekre esik egy képviselő.

Portugalliában a második kamra — „Camara

dos Deputados" — tagjait — számra 165 — négy évre egyenes választás útján választják.

Választó minden portugali polgár, kinek legalább 133 milreis évi jövedelme vagyon.

Választható csak az, kinek legalább 390 milreis évi jövedelme vagyon: de ügyvédek, tanárok, orvosok és egyéb tudományos rangfokozattal bírók minden vagyonképesítvény nélkül is megválasztathatnak.

Poroszországon a második kamra tagjainak választása közvetett választás útján történik.

Első fokon választó — ösválasztó — minden porosz állampolgár, ki 25 életévét elérte és ott, hol rendszeren lakik, a helyhatósági választásokban résztvenni jogosítva van.

Ezen ösválasztók három csoportba oszthatnak. A csoportok akként alakíttatnak, hogy minden egyes csoport választói az öszves adó fizetők által fizetett adó öszveg egy harmadát fizessék.

Az első csoportba tartoznak azon választók, kik egyedenként a legtöbb, a másodikba azok, kik egyedenként a legtöbbre nyomban következő, a harmadikba azok, kik egyedenként a legkisebb adó öszveget fizetik.

E három csoportba osztott ösválasztók választják a másodfokú választókat.

Másodfokú választóvá választható azonban bármely ösválasztó tekintet nélkül arra, hogy mint ösválasztó melyik csoporthoz tartozik.

Másodfokú választó — Wahlmann — minden 250 lélektől egy választatik.

A képviselőket három-három évre e másodfokú választók választják.

Képviselővé választható minden legalább 30 éves feddhetlen porosz, ki legalább 3 évig szolgált.

A z é s z a k német szövetségi birodalmi gyűlés és egy kamrából áll.

Választó minden feddhetlen állampolgár, ki 25 életévét betöltötte.

Kizárvák a gyámság vagy gondnokság alatt állók, azok, kiknek vagyona ellen a törvényszék csőd- vagy bukás-eljárást indított; azok, kik akár állami, akár közvéleményi közjótékonsági segélyezésben részesülnek, vagy a választást megelőző évben részesültek.

Kizárvák azok is, kik törvényszerű birói ítélet folytán állampolgári jogaik teljességét elvesztették, a menyekben abba még vissza nem helyezettek.

Közhivatalnokok is minden megszorítás nélkül választhatók.

A választás egyenes.

A szavazás titkos.

A o s z t r á k - m a g y a r monarchia úgynevezett „cisleithan“ felében az alsó ház — „Abgeordnetenhaus der Reichsraths“ — tagjait a 17 „királyság és ország“ tartományi gyűlései választják. Számuk 203, kik közül Csehország „Landtag“-ja 54-et, Dalmatiáé 5, Galiciáé 38, Felső-Ausztriáé 10, Alsó-Ausztriáé 18, Salzburgé 3

Steiermarké 13, Korontáné 5, Krajnáé 6, Bukovináé 5, Morvaé 22, Sléziaé 6, Tyrolé és Vorarlbergé 12, Istria és Triesté 6 tagot választanak.

Csak az választathatik „reichsrathhá“, ki a megfelelő „Landtag“-nak maga is tagja.

Minden egyes „Landtag“ számára a tagok következő négy érdekképviselői csoport által választatnak: I. nagybirtokosok; II. városok; III. ipar s kereskedelmi kamrák; IV. vidéki kerületek.

Az első három csoportban a választás egyenes. A negyedikben közvetett. Ezen fölül a nagybirtokosok csoportjához még néhány virilszavazat — többnyire főpapi — csatoltatik.

Ez értelemben az alsó-ausztriai „Landtag“ tagjai közül 3 virilszavazati, 15 nagybirtokosok küldötte, 28 városok küldötte, és k. kamra küldötte; 20 vidéki küldött.

Felső-Ausztriában a „Landtag“ tagjai közül 1 virilszavazati, 10 nagybirtokosok küldötte, 20 városoké, és k. kamráké; 19 vidékieké.

Salzburgban 1 virilszavazati, 5 nagybirtokosoké, 8 vidékieké.

Tyrolban 4 virilszavazati, 4 papi küldött, 10 nagybirtokosoké, 16 városoké és kir. kamráké, 34 vidékieké.

Vorarlbergben 1 virilszavazati, 5 városoké, és kir. kamráké, 14 vidékieké.

Stíriában 3 virilszavazatiaké, 12 nagybirtokosoké, 28 városoké, és k. kamráké, 23 vidékieké.

Korontánban 1 virilszavazati, 10 nagybirtokosoké, 10 városoké, és k. kamráké, 16 vidékieké.

Triestben a községi képviselő.

Görzben, Gradiskában 1 virilszavazati, 6 nagybirtokosoké, 7 városoké, és k. kamráké, 8 vidékieké.

Istriában 3 virilszavazati, 5 nagybirtokosoké, 10 városoké, és k. kamráké, 12 vidékieké.

Dalmatiában 2 virilszavazati, 10 legtöbb adót fizető, 11 városoké, és k. kamráké, 20 vidékieké.

Csehországon 5 virilszavazati, 70 nagybirtokosoké, 87 városoké, és k. kamráké, 79 vidékieké.

Morvában 2 virilszavazati, 30 nagybirtokosoké, 37 városoké, és k. kamráké, 31 vidékieké.

Sléziában 1 virilszavazati, 9 nagybirtokosoké, 12 városoké, és k. kamráké, 9 vidékieké.

Galiciában 8 virilszavazati, 40 nagybirtokosoké, 23 városoké, és k. kamráké, 74 vidékieké.

Bukovinában 1 virilszavazati, 10 nagybirtokosoké, 7 városoké, és k. kamráké, 12 vidékieké.

Azt, hogy hány tag választassék ez egyes „Landtag“-ok egyes érdekképviselői csoportjaiból, nem kevésbé mesterkélt törvény határozza meg.

Ruméniában a második kamra tagjai következőleg választatnak.

Az alkotmány 57-dik pontja szerint a választó közönség minden egyes kerületben 4 collegiumra oszlik

Az első collegiumba tartoznak azok, kik fekvő vagy onuktól legalább 300 arany jövedelmet húznak.

A másodikba tartoznak azok, kiknek jövedelmök 300 arannál kisebb ugyan, de több mint 100 arany.

A harmadik collegiumba tartoznak azon városi kereskedők és iparosok, kik legalább 80 piaszter államadót fizetnek évenként.

Fölmentvék e census alól a tudományos, művészeti, irodalmi foglalkozásúak, a nyugdíjas katonatisztek, tanácsosok és a nyugdíjas államtisztviselők.

E három collegium a képviselőket egyenes választás útján választja.

A negyedik collegiumba tartoznak mindazok, kik adót, bármi csekélyet is, fizetnek ugyan, de az első három collegium közül egyikbe sem tartoznak: e negyedik collegium közvetett választás alapján választja a képviselőt.

Minden kerületben 50—50 elsőfokú választó választ egy-egy másodfokú választót.

Ez utóbbiak a kerület székhelyén választják azután a képviselőt.

Választható minden született vagy nagy honfűstést nyert rumén, ha teljes élvezetében van polgári és politikai jogainak, legalább 25 éves, és Ruméniában lakik.

A képviselők négy-négy évre választatnak.

Szerbiában a képviselőház — narodna-skupstina — tagjait egyenes választás útján választják.

Választó minden szerb férfi, ki legalább 21 éves, egyenes adót fizet, nem szolgál, (sem cigány).

Választható minden szerb, ki legalább 30 éves.

Államhivatalnokok, szolgálatban levő katonák sem nem választhatók, sem nem választók.

A görög alkotmány 66-ik pontja szerint a képviselőház tagjai — számra nem kevesebb mint 150 — általános szavazatjog alapján, egyenes választás útján választatnak, négy-négy évre, titkos szavazással.

Választó minden hellén polgár, ki 25-dik évét betöltötte.

Választható minden hellén polgár, de csak azon tartományban, a melyből való, vagy a melyben a választást megelőzőleg már legalább 2 évig lakott, teljes élvezetében van, úgy polgári mint politikai jogainak, 30-dik életévét betöltötte és a választási törvény rendelkezéseinek megfelel.

Nem lehetnek képviselők a fizetett köztisztviselők, sem a községfőnökök; de igen is a katonatisztek, kik azonban megválasztásuk esetére, ha a szolgálati állományban vannak, a rendelkezési állapotba tételnek át, s mindaddig ott maradnak, míg képviselői megbízatásuk le nem jár.

A 72-dik pont azt mondja, hogy a képviselő, ki a kormánytól polgári vagy katonai fizetéses hivatalt fogad el, kineveztetése percétől számítva minden további intézkedés nélkül megszűnt lenni képviselő.

SCHVARCZ GYULA

következő munkái:

minden hiteles könyvkereskedés által kaphatók

(részben AIGNER LAJOSNÁL, Pesten jelentek meg):

KÖZOKTATÁSÜGYI REFORM MINT POLITIKAI SZÜKSÉGLET MAGYARORSZÁGON. Füzve 5 ~~frt~~ Díszkiadás füzve 7 ~~frt~~.

A TANULÓVERSENY GYMNASIUMAINKON ÉS REÁL-TANODÁINKON. Kitünő főgymnasiumi és főreáltanodai tanulók statistikája. Ára 80 kr.

MAGYARORSZÁG TANITÓKÉPEZDÉINEK STATISTIKÁJA, különös tekintettel r. katolikus tanítóképezdéinkre az egyes tanítóképezdei igazgatóságoktól nyert hiteles kimutatások szerint. Ára 80 kr.

GÖMÖRMEGYE elemi tanodáinak részl. statistikája. Ára 1 ~~frt~~.

UNGHMEGYE elemi tanodáinak részl. statistikája. Ára 80 kr.

ABAUJMEGYE elemi tanodáinak részl. statistikája. Ára 60 kr.

MAGYARORSZÁG HELYZETE a Reálunióban. Ára 1 ~~frt~~ 80.

ÁLLAMINTÉZMÉNYEINK
ÉS
A KOR IGÉNYEI.

JRTA
SCHVARCZ GYULA.

II. FÜZET.

PRINTED IN HUNGARY

PEST.
AIGNER LAJOS.
1871.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

(Pest, váci utca 18. Nemzeti szálloda.)

ÁLLAMISMERETTAN. Irta Dr. P i s z t ó r y Mór. Ára . . . 1 frt 20 kr.

A SOCIALIS KÉRDÉSRŐL. Nemzetgazdasági tanulmányok. Irta Lugossy Béla. Tartalom: A munka. A munkabér és tőke. A munkakérdés. Az ipar és társadalmi jelentősége. A munkásmozgalmak Angliában, Franciaországban és Németországban. A munkakérdés megoldása. Ára 1 ft.

A munkakérdés olyannyira előtérbe tolult kérdése napjainknak, hogy arról tájékoztatást szerezni minden művelt embernek nemcsak érdekes, hanem fontos is. E célra pedig ajánljuk Lugossy főntebbí művét.

VÁZLATOK A MAGYAR EMIGRATIO ÉLETÉBŐL. Hiteles forrásokra támaszkodva írta Áldor Imre. 10 képpel Ára 1 frt 20, kötve 2 frt.

Tartalom: Orsova. Turn-Severin, Kalafát. Viddin. A bujdosók menetrendje. Sumlai napok. Mily élet folyt Kihutahiában. Az internálás vége. A tengeren. Angol előkészületek Kossuth fogadására. Körut Angolországban. Az angol sajtó és a közvélemény. Az amerikai sajtó. Kossuth emlékirata. Utazás Amerikába, fogadtatás. körut. Lola Montez. Lengyelek bizottsága. Osztrák bizottság. A new-yorki sajtó banquetteje. Kossuth toasztja. Menekülteink és a mívelt külföld. London, Páris, Hamburg, Brüssel, Genf, Amerika. Halottak és sírkövek mindenfelé.

A BÁNI MÉLTÓSÁG eredetétől kezdve napjainkig. Irta H a m p e l József. Ára . . . 30 kr.

Alapos forrás-tanulmányozásokon alapuló rövid, de velős története e nevezetes intézménynek.

PÁRISBÓL. Irta A s b ó t h János. Második kiadás. Tartalom: Napoleon napja. A crinolin. Mlle Thérèse. Jardin Mabille. A Louvre gyűjteményei. Rouge et Noir. Füzve 80 kr., angol vászonkötésben 1 frt 40 kr.

AZ EMBERI NEM MÍVELŐDÉSI TÖRTÉNETE. Irta T o r k o s László. Füzve 1 frt, angol vászonkötésben . . . 1 frt 60 kr.

Ezen mű, mely Draper, Henne am Rhyn s mások eredményeit összefoglalva, az emberi művelődés fejlődését tárgyalja röviden, világos és vonzó előadásban, mindenkire nézve érdekes, kit az ember története érdekel, — és mely mívelt embert nem érdekelné az!

PECSOVICS-VILÁG MAGYARORSZÁGON. Történeti rajz. Irta Ormódi Bertalan. Ára . . . 80 kr.

Érdekes olvasmány olyanokra nézve, kik ama kort csak hallásból ismerik, de még olyanokra is, kik azt megélték, és ime emlékezetben visszaidézve látják — eleven előadásban.

EMLEKIRAT a hazai betegápolási ügy keletkezése, fejlődése s jelenkori állásáról, különös tekintettel a betegápolási költségekre. A belügy-miniszter meghagyásából, a közegészségügyi osztályban gyűjtött hivataltal adatok alapján, írta Dr. Grósz Lipót. Számos képpel és táblázattal . . . 1 frt 20 kr.

MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI BANK. Irta M u d r o n y Pál. Ára . . . 1 frt.

Tartalom: Az adóalap rendeltetése. Az adóalap Magyarországon. A magyar adóalap önállósítása. Az alkotandó magyar valuta viszonya az osztr. valutához. A magyar és osztrák valuta-verseny. Alpari. Magyar köztársasági bank A köztársasági bank szervezete. A köztársasági bank hivatása. A magyar állambankból eredő haszon.

A MAGYAR MEZŐGAZDASÁG. Irta Dr. D i t z H e n r i k. Magyarra fordította Halász Gábor. Ára 4 frt, kötve . . . 4 frt 80 kr.

A KOMLÓ OKSZERŰ TERMELEÉSÉNEK kézikönyve, különös tekintettel az e részbeni gyakorlati eljárásnak részletesebb megismertetésére. Az államdíjjal koszoruzott pályamunka. Irta P a p i B a l o g h Péter 41 ábrával . . . 1 frt 60 kr.

APR 17 1933

Ilyen a választási alap a különböző külföldi államokban.

Azt tehát, hogy Magyarország képviselőháza lenne a legszabadelvűbb alapon egybeállítva, nem fogja senki állíthatni.

Éppen ellenkezőleg az alkotmánybuvár, föltéve, hogy a jelent némi párhuzamba hozza a multtal, nem fogja tagadhatni, hogy míg hazánkban a kormánypolitika némely hívei a fönnálló választási alap megszorítását elkerülhetlennek tartják: az európai alkotmányfejlődés általános iránya a szavazatjognak nem megszorítását, de kiterjesztését követeli.

Azt hiszem, már maga ezen körülmény elégséges ok arra, miszerént ovakodjunk oly programtól, mely a parlamentarismus föladványának kulcsát nálunk — annyi idegen, kifelé nehézkedő elem közt — jogfosztásban keresné.

De eltekintve a külföldtől, saját hazai érdekeink is a leghatározottabban visszautasítanak minden oly kísérletet, mely a fönnálló választási alapot megszorítaná; sőt saját hazai érdekeink egyenesen azt kívánják, hogy a népképviselet minél előbb föloldassék azon megszorítások alól is, melyek egy vagy más oldalról a fönnálló választási alapra nehezednek.

Minő méltánytalanság, s egyszersmind minő eszélytelenség ma már az 1848: V. azon pontja, mely az iparosoknak csak akkor ad szavazatjogot, ha „folytonosan“ legalább egy „legénynyel“ dolgoznak!

Ezelőtt husz évvel nem volt behozva nálunk még az általános védkötelezettség, következésképp ezer meg ezer iparos dolgozhatott akkor még „folytonosan legalább egy legénynyel“, holott most egyetlen egy legényt sem tarthat az egész éven át folytonosan, miután legénye, ha még annyi van is, legtöbbnyire a katonasor alá esik.

A negyvennyolcadiki törvényhozók e legényben az anyagi függetlenség bizonyos fokát vélték bizonyára föltalálhatni, szintúgy mint azon $\frac{1}{4}$ telekben, 100 forint évi jövedelemben, vagy 300 forintnyi tőkeértékben, melyeket az 1848: V-ben mint censust föllállítottak.

Mintha a „függetlenség“ biztosítéka nem az egyéniségben, hanem a $\frac{1}{4}$ telekben, a 100 forint jövedelemben, a 300 forintnyi tőkeértékben vagy a „folytonosan dolgozó legényben“ rejlenék!

Mintha az, kinek 150,000 forint évi jövedelem mellett erejét túlhaladó igényei, s ennek folytán adósságai, vagy eddigi helyzetében lecsillapíthatlan vágyai vannak, nem lenne még kevésbé független mint az, ki $\frac{1}{4}$ telekkel, 100 forint évi jövedelemmel, 300 forint tőkeértékkel sem bir, vagy állandólag egy legénynyel sem dolgozik ugyan, de mindennapi betevő falatja mellett átértette emberi méltóságát, s érzi önbecsét!

Igaz, lehetnek sokan, kik az 1848: V. törvénycikk által föllállított census színvonala alatt állanak s netáni szavazatjogukat áruba bocsátani hajlandók lennének, vagy legalább azon jogosulatlan nyomásnak engedni,

mely szeretett családok nyomorát még fokozni foghatná —: ámde a $\frac{1}{4}$ telek, a 100 forint évi jövedelem, a 300 forint tőkeérték, az „állandóan dolgozó legény“ már magában véve elég-e arra, hogy valakit függetlenné tegyenek? Nem tapasztaljuk-e az ellenkezőt a gyakorlatban?

Igen, de hát azt mondják, valahol csak kell határvonalat húzni a vagyon-képesítvénynél: én azonban azt mondom, hogy a vagyon-képesítvény nem bír semmi jogosultsággal. Az eszélyesség tekintetei szintén visszautasítják azt.

A függetlenség szempontja nem érv a census mellett. Még kevésbé lehet érv azonban az, mit mellette némelyek közművelődési szempontból vélnek fölhozhatni.

Ugyan kinek is jönne eszébe azt állítani, hogy a $\frac{1}{4}$ telkes földműves gazdák, a 100 forint jövedelemmel, 300 forint tőkeértékkel bírók, vagy az állandóan „legalább egy legénynyel dolgoztató“ iparosok műveltebbek mint azok, kik a vagyonérték e fokát meg nem ütik?

Vagy ha még ez állna is, ugyan, ki merné azt állítani, hogy az $\frac{1}{4}$ telek, a 100 forint jövedelem, a 300 forint tőkeérték, vagy az állandó legény már magában véve biztosítékot nyújtanak oly politikai érettségről, minővel mai napság hazánkban bármely választó polgárnak legalább is birnia kellene? Azt sem fogja állíthatni valaki, hogy kijelölhető lenne oly foka a vagyonértéknek egyáltalán, mely szükségkép magával hozná már a kellő műveltséget.

Még kevésbé lehet érv a „census“ mellett azon állítás, mintha az, kinek „valamije“ van, s ki ennél fogva „több terhet“ visel, inkább lenne jogosítva politikai jogok gyakorlására, mint az, kinek kevesebb vagy éppen semmije nincs.

Mik azon terhek, melyeket az államban vagyonosnak úgy mint szegénynek viselnie kell?

Véradó és pénzbeli vagy munkabeli hozzájárulás a közszükségletek fedezéséhez a tágabb és szorosabb értelemben vett állami kötelekben.

De vajon nincs-e az általános védkötelezettségnél fogva szegény úgy mint gazdag egyiránt véradóra kötelezve, minden tekintet nélkül vagyoni állására?

Avagy tán becsesebb annak az élete, kinek nagyobb vagyonértéke vagyon?

Ily érvet alig merne valaki főnhangon kimondani.

Más részről létezik-e a mai államban valaki, kit egy vagy más alakban, az adóbeli vagy közmunkabeli közteherviselés ne kötelezne?

Nem létezik.

S nem csak hogy nem létezik, de az is kétségbevonhatlan, miszerént az adó, a közteherviselés egyáltalán nem lehet érv méltányossági szempontból sem a mellett, hogy a bizonyos foknál csekélyebb adófizetők a választási jogból kizárassanak.

Hisz az, ki 4—5 forint évi adót fizet, éppen úgy érzi ez adója súlyát mint az, kinek évi adója 50,000 forintba rúg vagy talán még jobban: mert a nagy birto-

kosnak vagy nagy tőkepénzesnek 50,000 forint adója mellett is marad tulajdonképeni életszükségleteinek fedezésén túl még kényelemre, sőt fényűzésre is: míg az, ki csak 4—5 forint adót fizet, parányi vagyonához képest, e terhet gyermekei neveltetésénél vagy saját be-
tevé falatjánál érzi meg.

Nem lehet a vagyonképesítvény mellett — ismétlem — oly határvonalat vonni, mely akár értelmi, akár erkölcsi alappal komolyan bírhatna.

Belátták ezt az úgynevezett liberalismus tanfelekezetének hívei közül többen, s éppen azért hajlandók elejteni egyáltalán minden határvonalt adózók és adózók közt: hajlandók elfogadni más cím — az öszves adófizetők címe — alatt egész tartalmát annak, a mit az „átalános szavazatjog“ úgy szólván az öszves fölnőtt férfi nemre nézve más forma, más képlet szerént eddigelé a legtöbb államban, hol dívik, jelenteni szokott.

Nézetem szerént ezen egész fölfogás — valamint mind az, a mi a közteherviselés oldaláról a vagyonképesítvény mellett fölhozatik — az „átalános szavazatjog“ valódi kutfejének teljes félreismerésén alapszik.

Az én fölfogásom szerént nem az adja a jogalapot az átalános választóképeséghez, miszerént egy vagy más államban a védkötelezettség vagy a közteherviselés tényleg átalános.

Mert, ha csak ez lenne az átalános szavazatjog alapja, akkor megszűnnék annak jogosúltsága oly államban, mely nélkülozi saját területén mind az átalános köz-

teherviselést, pl. mint Norvégia tényleg nélkülöz minden néven nevezendő egyenes adót, s Anglia példájára nem hozza be az általános védkötelezettséget.

Pedig azt komoly gondolkodó alig fogja állítani, hogy oly államban, mely ezt tenné, nem lenne többé jogosultsága az általános szavazatjognak.

Igen, van egy mélyebben fekvő jogalapja a „suffrage universelle“-nek, mint a védkötelezettségnek és közteherviselésnek törvényhozásilag évről évre módosítható módozatai. E jog alap maga az állami kötelvények egész öszveségében.

Mindannak, ki magát valamely állam kötelvényének, törvényeinek aláveti, s nem vándorol ki hazájából más államba pl. azért, mert hazája törvényt hozott a „konok perlekedők“ büntetésére, mindannak van joga befolyást követelni hazája törvényhozásába, azaz szavazatjogot, föltéve, hogy ezen szavazatjoga az államnak világosan nem árt.

Mert az állam nem nélkülözhet oly törvényeket, a melyek az állam lakóinak esetről esetre bizonyos előnyöket ígérnek, de a mely törvények — az emberi tökélytelenség folytán — nem fejezik még ki azon erkölcsi igazságot, mely minden eszes lényt, még a vadállapotban élőt is föltétlenül kötelezne, s ha valaki magát hazája államkötelvényének, azaz öszves törvényeinek föltétlenül aláveti, olyas valamire is vállalkozik, a mire, miként a „konok perlekedők“ elleni törvéynél látjuk, lelkiismerete és az erkölcsi igazság szükségkép még nem

kötelyezné: s épen ezért, mert magát még ilyesminek is aláveti, kell, hogy azon engedelmesség fejében, melyet az állam összes törvényei iránt magára vállal, a nélkül, hogy ezen engedelmességre lelkiismeretét maga az erkölcsi igazság érzete világosan kötelyezné, erkölcsileg lehetetlen, hogy ezen föltétlen engedelmesség fejében viszont az államtól is ne követelhessen oly jogot, mely neki az állam ügyeibe befolyást enged, a nélkül azonban, hogy az állam célját e joga veszélyeztethetné.

Mi az állam célja?

Az állam célja — maguk a népek kívánják ma már így — nem csupán a jogrend föntartása, mint a lefolyt korszakban a bölcsek hirdették: az állam célja lakói összes értelmi, erkölcsi, anyagi erejének lehető legjobb kifejthetését biztosítani.

S ez megadja a kulcsot azon alaphoz, mely egyedül természetes alapja a szavazatoknak.

Azaz, ha kétségbevonhatlan, miszerént mindenkinek, ki csak magát az államkötelyéknek aláveti, elvitázhatlan joga van a szavazatjoghoz, föltéve, hogy e szavazatjoga az állam célját nem veszélyezteti: akkor kell, hogy az államban mindenkinek legyen szavazatjoga, ki az állam összes lakói értelmi, erkölcsi, anyagi erejének lehető legjobb kifejthetését szavazatjogával nem hogy gátolná, sőt elő fogná mozdítani.

Ez az általános szavazatjog: s minthogy különböző államokban e lehetőség különböző föltételekhez vagyon kötve: ezen általános szavazatjogot sem lehet még bevé-

zett képletnek tekintenünk, hanem csak kiváncsornak, oly föladványnak, melyet az állam célja érdekében különböző államok különböző föltételeihez képest különféleképpen lehet, s nem egy ugyanazon zsinörmérték szerént mindenütt megoldani.

Tehát tévednek azok, kik azt hirdetik, hogy csak az az általános szavazatjog, ha minden fölnött katonaköteles, erkölcsileg feddhetlen férfi szavazatjoggal ruháztatik föl.

Franciaország ugyan ezen alakot választotta, s nem zárja ki a cselédeket: de hát mi jogcímen kellene az általános szavazatjogot éppen e képletre szorítani másutt is, midőn Dániában a szavazatjog szintén általános mint Franciaországon, csak azon kivétellel, hogy Dániában a cselédek benne nem részesülnek?

Azt, hogy mindenki részesüljön benne, a francia fölfogás sem követeli: nőket, gyermekeket, sőt a polgári teljeskorúság évein alúli ifjakat még a francia is kizárja abból, a mit „általános szavazatjognak“ nevez. teszi pedig a francia fölfogás ezt azért, mert a nők, gyermekek, stb. szavazatjától félti az államot: félti azok értelmi vagy erkölcsi vagy anyagi elégtelenségétől mintha minden fölnött, erkölcsileg feddhetlen férfi csak előmozdítani lenne képes az állam célját s nem helylyel-közzel veszélyeztetni, s mintha az államok választás törvényei nem féltenék egyáltalán az államot az örjületek, hülék stb. szavazatjától is.

Világos tehát, hogy az „átalános szavazatjog“-nak dívó módozatai nagyon eltérnek egymástól; azután pedig az is tagadhatlan, miszerént a francia „átalános szavazatjog“ nem áll azon alapon, mely az általános szavazatjognak a modern állammal szemben egyedül lehet ma már természetes jogalapja.

Oda bocsát az urnához százezreket, sőt milliókat is, kik a maguk tudatlanságában minden lépten nyomon félrevezethetők, s kik sokkal inkább ártanak mint használnak az állam céljának, mely, miként tudjuk, azonos a nép öszves értelmi, erkölcsi, anyagi ereje lehetőleg stb. kifejtetésének biztosításával.

Szóval a képesítvény „az általános szavazatjognak“ is elengedhetlen föltéte.

Beismeri ezt a francia fölfogás is, midőn a 17 éves férfit még nem részelteti a „suffrage universell“-ben, sem a nőket, sem a becstelenekeket.

De hogy sem a kor, sem a nem, sem az erkölcsi feddhetlenség nem elég biztosíték az állam céljára: azt szintén Franciaország példája mutatja a legvilágosabban.

Megszavazta, 3.011,007 szavazattal 1799-ben ezen általános szavazatjog a 18-dik brumaire bűnének szentesítését,— majd 3.568,885 szavazattal 1802-ben a katonai kalandor császárság előkészítését,— 3.572,329 szavazattal 1804-ben magát azon császárságot, mely miután meggyalázta a forradalom nagy elveit, mint barmot vitte a mézsárszékre, daemoni dicsvágyának áldozatúl a millió anyák gyermekeit, kimerítette oktalanúl Franciaországot

s egy nagy lángoló csatamezővé alakította át Európát; megszavazta, tudjuk, 1852-ben a december 2-iki államcsiny szentesítését, a második császárságot, majd a második császárság megerősítését meg óriásibb többséggel; a választási jog gyakorlatában pedig azt hiszem, eléggé kimutatta érettsége fokát az említett francia „átalános szavazatjog“, midőn 1848-ban december 10-dikén Bonaparte Lajost a köztársaság elnöki székére emelte, s kezdve az államcsinytól le egészen a legujabb időkig a „Corps législatif“-ba alig néhány ellenzéki kivételével oly képviselőket küldött, kik szolgalelkű fejbólintással szentesítették meg a 2-dik december emberének tizenhét évi gazdálkodását.

És mind ezt miért?

Azért, mert a tömegben nem volt meg kellő ereje az értelemnek, a műveltségnek.

Az értelmiség jobb része, erkölcsi émellyel fordult el azon hiúságtól, mely a műveletlen tömeget a Napoléon-legenda előtt térdre ejti vala: ámde az értelmiség e jobb része mit sem volt képes tenni a tudatlanság azon millióival szemközt, kikre a „suffrage universel“ szavazatjogot ruházoit.

Belátták a tömeg éretlenségét maguk a forradalom vezénylő szellemei is: keresték az orvoslátot, csak nem ott, hol kellett volna.

Az 1791-diki alkotmány a kétfokú választást és a censust, az 1795-iki alkotmány szintén a censust állították föl e részben az állam biztositékaúl.

Hogy mennyire tévedtek a censusra nézve, midőn abban a nagyobb műveltség, a függetlenség, s józanság biztosítékait keresik vala: ez már eléggé kifogott tűnni csak azokból is, a miket imént fölhoztam.

Hogy pedig önmagában még a kétfokú választás sem nyújt biztosítékot sem a nagyobb műveltség, sem a függetlenség, sem a józanság értelmében, ezt szintén nem nehéz belátni.

Ugyanis vagy egy közös gyűlhelyen megy végbe az ily kétfokú választás, vagy községenként.

Ha egy közös gyűlhelyre kell bemenniök az elsőfokú választóknak: akkor, meglehet, hogy az odamenetel nehézségei folytán az öszves választóknak oly része fog ott megjelenni, miszerént a helyszínen megjelentek kebelében az értelmiség nagyobb arányt fog képviselni, mintha a választás községenként történnék; ez, mondom, meglehet: ámde nem csak hogy meglehet, de több mint valószínű, miszerént, tekintet nélkül az értelmiség arányára, a közös gyűlhelyre túlnyomólag azok jönnek csak, kik saját költségökön el-elfáradhatnak több mérföldre, vagy eléggé lekenyerezhetők arra, hogy magukat mint kortesek mások költségén vitessék a közös gyűlhelyre, a minek nagyon természetes következménye az is, hogy az ily korteshad magát mások zsebéből tartatja még a közös gyűlhelyen is. Ilyesmit végleg megakadályozni ugyan soha sem fog lehetni, de az is bizonyos, hogy a törvénynek mindent el kell követni, miszerént minél több visszaélésnek, a mennyire csak lehet, elejét vehesse.

Ámde elvégre is, vajjon biztosítja-e önmagában a kétfokú választás már azt, miszerént a közös gyűlhelyen megjelent másodfokú választók nagyobb adagát fogják bejuttatni az értelmiségnek, szakműveltségnek, függetlenségnek és józanságnak, mint ezt az egyenes választások tehetnék? Legkevésbé sem birunk e részben biztosítékot: mert azon független jó hiszemű értelmiséget, mely a közös gyűlhelyen meg fog jelenni, sokkal valószínűbb mint nem, hogy túl fogja szárnyalni a kocsin bevitetett korteshad szövetsége azon néhány vagyonos oligarchával vagy oligarchikus ügynökkel, kikre nézve a legtöbb esetben bizonyára nem az értelmiség s függetlenség tekintetei irányadók.

Ha pedig községenként történik a kétfokú választás, akkor misem valószínűbb minthogy minden egyes község túlnyomólag azokat fogja — különösen a vidéken — másodfokú választókká választani, kik minden egyes községben a legismertebb emberek. Legismertebb emberek pedig az egyes vidéki községekben a legvagyonosabbakon, legtekintélyesebbeken kívül bizonyára nem a legműveltebbek, hanem a legszájasabbak; a legvagyonosabbak, s legtekintélyesebbek pedig nem mindig függetlenek is, sőt a legvagyonosabbak s legtekintélyesebbek igen gyakran inkább ellenére mint javára szoktak dolgozni a függetlenség tekinteteinek.

Tehát a kétfokú választás a községenkénti szavazás mellett sem biztosít arról, hogy az értelmiség, művelt-

ség és függetlenség érdekeit inkább megbírná őni mint az egyenes választás.

Bizonyos tehát, hogy a kétfokú választás az értelmiségnek, műveltségnek biztosítékot csak az esetben nyújtana, ha legalább is másodfokú választókká csak olyanok választathatnának, kik bizonyos műveltségi képesítvényt képesek fölmutatni.

Ámde van a kétfokú választásnak oly gyöngéje, mely nem engedi, hogy benne megnyugodjanak a népérdek elfogulatlan hivei, — és ugyan még az esetben sem, ha ki is bírnánk oly módozatot találni, mely mellett az ily kétfokú választás az értelmiség, műveltség tekinteteinek figyelembe vételére lenne is szorítható: azon fogyatkozás, melyet a közbizalomban idéz elő.

Ha egyrésztől okvetlenül szükséges, hogy csak oly férfiak választassanak törvényhozókká, kik az értelmiség és műveltség bizonyos színvonalán fölül állanak: úgy másfelől nem kevésbé elengedhetlen föltét, miszerént a választandottak oly férfiak legyenek, kikben a közbizalomnak minél nagyobb foka központosúl.

Úgy de ha már az egyenes választásnál is annyi nehézség tolúl együvé, mely a közbizalom lehető legtalálóbbs kifejezését gátolja, — nehézségek, melyek ellensúlyozására jóhiszemű reformerek a kisebbségek képviseltetését hozták javaslatba: mennyivel inkább lesz kijátszhatóvá a közbizalom a kétfokú választásnál, hol mindazon hatályok, melyek az egyenes választásnál a közvélemény meghamisítására törnek, szükségkép meg-

kettőzve, ha nem mintegy másodhatványra emelve jönnek a játékbá!

Valóban azon körülmény, hogy az 1791-diki francia alkotmány kétfokú választást hozott javaslatba a nemzetgyűlés egybeállítására, vagy hogy még az oly demokrat államok is, mint az Egyesült államok s a Schweiz a felsőház egybeállítására tényleg kétfokú választást használnak, nem nyomatékosabb érv a kétfokú választás mellett, mint azon érv, melyet a közbizalom tekintetei a kétfokú választás ellen fölállítanak.

Tehát csak az egyenes választás lehet azon alap, melyben kellő képesítvények fölállítása mellett az értelmiség, műveltség, józanság, függetlenség, erkölcsi feddhetlenség biztosítékait keresnünk szabad.

Melyek legyenek már most e képesítvények?

Három érdeket kell megónunk: a közművelődését, az erkölcsiséget és a függetlenségét.

A közművelődési érdekek megóvására legalább is szükséges volna, hogy minden választó birjon a hazai közjog alapvonalmainak, ha nem is tudományos, de legalább népies ismeretével; azonkívül, hogy meg legyen legalább azon ismeretköre, melylyel egy korszerű elemi tanoda növendékeit fölszerelheti: mert habár egy egész nép, egy egész állam érdekei összege az egyesek közvetlen és közvetett érdekeinek, az egyesek ezen érdekeit, kivált közvetett érdekeit maguk az egyesek csak akkor ismerhetik föl tisztán, világosan, ha mind arról kellő tudomása van az egyesnek, a választónak, hogy mi az élet

tényleg, s mivé lehetne az élet ránézve saját hazájában okszerű törvényhozás folytán, mind pedig arról, hogy minő mozzanatokban nyújt kilátást s minőkben nem az élet megkönnyíthetésére, szebbíthetésére a haza alkotmánya?

Vannak ugyan, — különösen némely francia demokraták, többek közt legujabban M. Acolas — kik kereken tagadják, hogy bárminő műveltségi képesítvény is elkerülhetlen szükséges volna a választók részéről: azt mondják a választási cselekvény tisztán bizalom kifolyása, a bizalomnak pedig — mint ők állítják — nincs szüksége másra mint józan észre.

Vajmi könnyű azonban belátni, hogy mennyire tévednek azok, kik ily jelszót tűznek programmjok élére.

Mintha a bizalmat, ha azt bizonyos tájékozottság nem támogatja, nem lehetne rászedni külsőségekkel az illető minden józan esze dacára!

Mintha a társadalom alsóbb rétegeiben, a honnét a választók legnagyobb tömegekben nyomúlnak az urnához, nem léteznének éppen a műveltség hiánya miatt, előítéletek, hagyományos félszepségek, melyek a legjózanabb, de műveletlen elmét is annál biztosabban félrevezetik, minél inkább tapad amaz előítéletekre, hagyományos félszepségekre valami a nemzeti szinezetből!

Kell-e fényesebb példánya a józan elmének, mint a minőt magyar földműveseink tanúsítanak?

És mégis, hányszor bottlott meg már földműve-
seinknek e kitűnőleg józan elméje, valahányszor e józan
észt kellő tájékozottság nem támogatta a választásoknál!

Kellemes külső, jóhangzású név, ajánlatos össze-
kötetések, mindenek fölött pedig érceli, ügyes szónoki
hang, mely birja a táj kedvenc kifejezéseit, s tudja hova
kelljen kacérkodnia az illető vidéken: vajjon hányszor
kenyerezték már le e magukban még mit sem mondó
tulajdonok legtisztább józan elméjét a becsületes, de
műveletlen magyar földművesnek, sőt iparosnak, kinek
keblében különben önzetlen, áldozatkész honszerelem
lobogott!

Hányszor tartóztatták vissza a választótömeg bizal-
mát oly férfiaktól, kik kevésbé kellemes külsejök, ke-
vésbé érces hangjok, kevésbé ismert összekötetések, s
kevesebb jártasságuk dacára a tájfurfangokban, hason-
líthatlanul jobb szolgálatokat tehettek volna a hazának
a törvényhozásban mint a kik felé a maguk teljes tájé-
koztatlanságában a kitűnőleg józan eszű választók biza-
lommal fordultak!

Ha csak az kellene, hogy a törvényhozó testületbe
csupa becsületes jó hazafiak választassanak be s ne
egyszersmint oly becsületes jó hazafiak, kiknek az állam-
tudományok egy vagy más ágában alapos szakismeretök
vagyon: akkor még meglehet, hogy a legműveletlenebb
falusi választó tanulatlan józan esze is csak vajmi
nagy kivételesen tisztelne meg érdemetlent a maga bi-
zalmával.

De midőn arról van szó, miszerént a választandó lehetőleg szakember legyen vagy a magánjogban, vagy a közjogban, vagy a közgazdászattanban, vagy a közlekedésügyben, vagy a közegészségügyben, vagy a közoktatásügyben: ugyan, kérdem, mit használhat akkor a közügynek azon áldott jó földműves bizalma, ki még csak olvasni, írni sem tudván, legfőlebb mások szavajárásából fog fogalmat alkotni magának a legérdemesebb jelölt felől, kivált ha ez vele közelebbről soha nem érintkezett?

Azt mondják erre Acollas nézethívei, hogy elég, ha az ily választó megkérdez erre nézve egy becsületes művelt embert, kihöz bizalma van.

Igen, de hát ki biztosítja arról a tanulatlan, józan eszű választót, hogy az, kitől ő ezt meg fogja kérdezni, csakugyan művelt ember-e, s ha az, vajjon egy célra törekszik-e a kérdezővel? Ki biztosítja, hogy nem fogja-e őt félre vezetni az egyéniségre nézve oly szóllásformákkal, melyek a kérdésttevőt körülhálózzák?

A választás alapja mindenekelőtt a bizalom: ez igaz.

Arra azonban, hogy valamely jelölt a választók bizalmát valóban kiérdemelje, szükséges nem csak, hogy a jelöltnek képességei legyenek, de szükséges az is, hogy a jelölt ezen képességeit választóival legalább általánosságban megértethesse.

Ugy, de hogy értethesse meg valaki képességeit egy választó kerülettel, melyben a jóhiszemű választók

túlnyomó többsége mástól kénytelen kérdezni, ha ugyan még kérdezi, vajon csakugyan föltalálhatók-e a jelöltben az illető képességek, vagy a hol a kellő képességek horderejét a választók túlnyomó többsége egyáltalán számba sem veszi, mert műveltségben annyira hátra vagyon, miszerént még csak azt sem tudja, hogy az ily képességek léteznek?

Igenis megismertethetik magukat a legtanulatlanabb vidék választóival is oly férfiak, kiknek nevét egy nagy nemzeti mozgalom hordja ajkain; sőt az ily férfiak meg is értethetik, ha nem is képességeiket, de törekvéseiket, és ugyan már azon anyagi visszahatás által, melyet irányadó lényök magára az életre kézzel foghatólag gyakorol.

Az ily férfiak neve egyuttal programmjok.

De hogy értethessék meg magukat a tanulatlan választó tömegekkel a vidéken oly hazafiak, kiknek hivatásuk a közművelődés, közgazdaszat vagy jogfejlesztés csendes munkája, s kiknek már éppen rendes munkakörük természete tiltja azon módokhoz folyamodni, melyek őket a tanulatlan tömeg kegyéhez közelebb hozhatnák?

Nincs más mód itt, mint magát a tömeget tenni főgékonyrá, a mennyire csak lehet nevelés által az ily képességek, érdemek iránt.

Magyarországon a tényleges viszonyok közt pedig ez nézetem szerint csak úgy lehetséges, ha hogy oda módosítjuk az 1848: V. törvénycikket, miszerént a kép-

viselők választására szavazatjoggal ruházunk föl minden teljes korú férfit, a ki az erkölcsi tekintetek tilalma, pl. bünfenyítő ítélet, fenyíték, vagy nagy anyagi nyomás alatt, a magyar alkotmányra föl nem esketett közös hadseregben tényleges szolgálatban nem áll, ha írni-olvasni tud.

Ez által azután elég lenne téve nemcsak a közművelődés, de az erkölcsiség és függetlenség kívánalmainak is, a mennyire jelenleg csak lehet.

Igaz, az írni olvasni tudás kivált hazánknak századokig elhanyagolt népiskolái mellett, még alig nevezhető önmagában jelentékeny közművelődési biztosítéknak: de mindent egybevetve, e föltét behozatala még akkor is nagyszerű lendületet fog adni mind magának a közművelődésnek, mind pedig magának a közvetlen népérdeknek — ha az eszélyesség intő szavára figyelve, azon fölül, hogy a szavazatjogot minden vagyon-képesítvény nélkül minden teljeskorú feddhetlen férfire kiterjesztenők, ki írni olvasni tud, a szavazatjogot, azoknál is meghagynók, kiket, habár írni-olvasni nem tudnak, már az 1848: V. törvénycikk az 1848 óta megejtett választásoknál egész az új törvény életbeléptetéseig, tehát 1848—1861, 1861—1869-ben saját személyöket illetőleg már a képviselő választásoknál szavazatjoggal fölruházott volt.

Nálunk az elemi tanodák legnagyobb részt ugyan is oly gyarlók voltak le egész napjainkig, miszerént azzal, ha hogy föltétül szabnók a szavazatjoghoz az elemi tanodai tanfolyam bizonyítványát, alig helyeznének ki-

látásba egyéb ismereteket az ily föltét mellett képesítendettek részéről, mintha azt rendeljük, hogy választó mind az, ki írni olvasni tud.

Hisz nem megy-e ezrekre azon elemi tanodáink száma, melyek még csak azon bizonyítványt sem adhatják ki növendékeik túlnyomó nagy részének, miszerént őket csak írni, olvasni is kellőleg megtanították!

Másrésről nem is képzelhető módozat, mely az elemi tanfolyam bizonyítványainak kieszközölhetésére, a választók egybeírásánál, fönnálló viszonyaink közepe, gyakorlatilag alkalmazható lenne.

Arra sem gondolhatunk, hogy a választójogot a kitünőbb elemi tanoda pl. főelemi tanodák s az ezeknél magasabb tanodák jó sikerrel végzett növendékeire szorítsuk: mert hisz ez által jobban megszorítanók az eddig fönnállott censust, mintha az 1814-ki francia „Charte“-ot utánozva 300 francnyi adóképesességben állapítanók meg a választó képességet, s mellett egész nagy vidékeket fosztanánk meg majdnem teljesen a képviselő választás jogától.

Ámde ha ily törvényt hoznánk, miszerént:

„1. §. Választó mind az, ki az 1848—1861, 1865—1869-diki országos képviselő választásoknál az 1848: V. törvénycikk alapján szavazatjoggal birt;

2. §. Választó, habár szavazatjoggal az 1. §. alapján nem birna is, de legalább 24 éves, fenyítő biróilag kimondott bünyfenyítő ítélet, vagy büntetés, gyámi, gazdai hatalom alatt nem áll vagy a sorhadban tényleges szol-

gálatban, csőd alatt nincs, — ha írni olvasni tud“; — ha, mondom ily törvényt hoznánk, nem csak hogy nem szorítanók meg az 1848-diki választási alapot, hanem még oly szellemben tágítanók azt ki, már a legközebbi években vagy 200,000—300,000 írni olvasni tudó szavazóval, miszerént, az, mit eddig népünk legkevésbé becsült, az iskola, most egyszerre életbevágó kérdésnek tűnnék föl még a legtávolibb tanyalakók előtt is.

Azt, mondtam, az iskola, a mit eddig népünk legkevésbé becsült, — igaz, legkevésbé becsülte azt — átlag szóllva, nem egyes fölvilágosodottabb vidékekről — legkevésbé becsülte azt tán az élet öszves javai közt: és mért?

Azért, mert alig látta annak hasznát az életben.

Messze a forgalmi világtól az egyszerű földműves félre eső falvakban, minőknek száma hazánkban ezrekre rúg, kegyelettel vonta apjától örökölt igáját, tövises izzadságteljes életének; közönbösen lépdelte barázdáját az eke után: mindenütt még a szavazó medencénél is csak azt látta, hogy a pénz, vagyon, vagy születés, az a mi a nyilvános életben bármely értékteljes jóhoz jogot ad: a merre csak nézett, mindenütt azt látta, hogy a legutolsó urasági egyenruhás cselédnek is több tekintélye van mint azon tanítónak, ki az ő gyermekeit tanította, s kiben csakis a pap cselédjét látni megszokva volt.

Hisz nem záratlak-e ki az altanítók és segédtanítók tömegesen a szavazatjogból még a legutóbbi választások alkalmával is, épségben hagyatván szavazatjoga a leg-

tudatlanabb, iskolát soha sem látott „nemes“ embernek, ki tán egész életében nem tett mást, mint hogy mint kocsis a zsidónál a trágyát hordta? S nem zárattak-e ki tudománynyal foglalkozó férfiak is a szavazatjogból, mert véletlenül nem volt meg az az oklevelök, melyhöz az elhamarkodott 1848: V. törvénycikk a tudományos jog címen választó képességet kötötte, épségben maradván természetesen e törvény értelmében szavazatjoga azon kufárnak, vagy bordély-gazdának, kinek szennyes keresetét a vagyonosodás szerencséje az 1848: V. törvénycikk jövedelem-fokára emelte?

Azután csodálkozunk még, hogy dacára az 1868: 38. törvénycikknek, a tanfölgügyelő gépezetnek s a sok népnevelési egyletnek, hirlapi cikknek, még sem akar kellőleg neki lendülni még az iskola?

Másrésről, csodálkozzunk-e még ezután, hogy az országgyűlési választások igen igen sok helyütt akként ütnék ki, értelmiségi, műveltségi szempontból, mint a hogy kiütnek!

Hozzunk törvényt, mely szavazatjoggal ruházza föl mindazt, a ki írni olvasni tud, és meg fogjuk látni, mily mélyen be fog hatni, s mily üdvösen egy ily választási törvény hazánk öszves népéletébe.

Az iskola, a művelődés, a tanító, a művelődés barátainak, munkásainak értéke egyszerre magasabbra fog szökni a nép szemében mint a mennyire a közművelődés ügyét bármely közoktatásügyi reform fogná megkedveltetni hazánkban a tömeggel.

S a mint fog a tömeg előtt emelkedni a műveltség értéke, nem csak gyermekeit fogja már most saját magától minden állami nóggtatás nélkül rászorítani a tanulásra, hanem saját maga is másutt fogja keresni lassan-lassan a haza üdvét és saját üdvét, mint a hol azt eddig kereste volt.

Igen, mert egy ily törvény a választási előmunkálatok alatt, szintűgy mint az urnánál, sőt egyáltalán az életben, előtérbe fogott tolni oly elemeket, melyek, éppen azért, mert a műveltségnek kisebb-nagyobb mértékben érdekfelei, sehol sem léphetnek föl a nélkül, hogy a műveltség nélküli vagyon, születés, sat. ellenében a haladás ügyének, habár parányilag csekély, de tagadhatatlan szolgálatot ne tegyenek.

A földműves, ki csak alig, hogy le tudja írni leg-egyszerűbb kívánságát egy darab papirosra, minden esetre a haladás elemét képviseli már az oly telkes gazdával szemközt, ki még írni olvasni sem tud: mert míg a telkes gazda, ki maga sem tud írni olvasni, öszves kortes képességét és erejét legvalószínűbben csak a vagyon tekinteteire fogja irányozni, s csak oly jelölt mellett fog buzgólkodni, kit vagyonilag maga fölött, vagy az ellenfél jelöltje fölött állónak ismer: az, ki írni olvasni tud, egyenlő jóhiszeműség mellett figyelmét legalább is meg fogja már osztani az értelmi és a vagyon tekintetek között, és inkább hallgatván művelődési emberekre, kiket a telkes gazda, csekélyebb vagyonuk miatt, lenéz, nem fogja elzárni magát a fölvilágosíthatás elől, oly

gyakran mint a hogy el fogja zárni magát a fölvilágosítás hatás elől mind az, ki azon hiszemben, hogy csak vagyon, születés számít túlnyomólag a politikában, annak fogalmával mit műveltségnek neveznek, még vesződni is röstell.

Az irni olvasni tudást mint képesítvényt nem azért kell fölvenni a választási törvénybe, mintha az irni olvasni tudás már elégséges biztosíték lenne az értelmiség, műveltség érdekében, hanem azért, mert, kivált hazánkban, okvetlenül szükség az államintézményeket oda alakítani, hogy azok a nép politikai nevelését, s egyáltalán művelődését hathatósan előmozdítsák, s lehetőleg nagy értelmi tőkét kamatoztathassanak a közjó érdekében: azaz elkerülhetlen szükség oly választási törvényt alkotni, mely lehetőleg megorvosolja eddigi alkotmányosságunk hiányait, s lehetőleg előmozdítsa a haladás érdekeit: utóbbi cél természetesen csak oly választási törvény által érethetnék el, mely értelmes, művelt választókat ruházna csak föl szavazatjoggal: egy ily törvényt alkotnunk jelenleg a már 1848-ban alkotott törvény fonalán, úgyszintén a műveltebb külállamokban dívó tág népképviselési alapok itt létében már ma erkölcsi lehetetlenség; minden, a mit ez irányban tehetünk, s a mit tennünk is kell, az, hogy minél rövidebb idő alatt tegyünk lehetségessé oly választási törvényt, mely a nélkül, hogy elengedné a műveltség gyakorlatisan kielégítő képesítvényi föltéteit, kiterjeszse a választási alapot egész az általános szavazatjogig.

Hogy teszünk minél rövidebb idő alatt ily törvényt lehetségessé? Azaz, minő uton fogjuk elérni a legrövidebb idő alatt azt, hogy hazánkban lehetőleg minden teljesskorú feddhetetlen férfi a műveltségnek legalább is azon a fokán álljon, mint a melyen Északnémetország férfi nemzedéke már tényleg áll, s hogy ennek folytán lehetőleg minden teljesskorú feddhetetlen férfit kivétel nélkül szavazatjoggal ruházhassunk föl, a nélkül, hogy ez által az állam, a nép érdekeit veszélyeztetnők?

M. Acollass és honfitársaink közül azok, kik M. Acollasséhoz hasonló programot vallanak, azt hiszik, hogy a legrövidebb, legegyszerűsebb útja ennek az lenne, ha behoznók azonnal a szigorulag kötelező, ingyenes elemi oktatást, s mindent elkövetnénk a felnőttek oktatása, a sajtó reformja, művelődési, olvasókörok alakítása által a tömeg nevelésére a közoktatásügy terén, a nélkül azonban, hogy bármi néven nevezendő műveltségi képesítvénynyel megszorítanók az általános szavazatjogot.

Ők azt akarják, hozzuk be az általános szavazatjogot rögtön, s igyekezzünk utólagosan bele nevelni az az iskola által a tömeget ezen minden műveltségi képesítvény nélküli általános szavazatjogba.

Részemről azonban azt hiszem, hogy oly tömeget, minő a mienk, hazánk specialis viszonyai, hazai közoktatásügyünk sajátlagos nehézségei közepette egyoldalul az iskola által az általános szavazatjogba utólagosan bele nevelni nem lehet: mert okólni csak az tud, kinek

elég műveltsége van arra, hogy a hibát, melyet az országnak a törvényhozásban gyarló szavazata által okozott, megértse, azon hibát pedig, melyet a tanulatlan tömeg egy becsületes, de kellő műveltség, kellő szakértelem nélküli képviselő választása által okoz az országnak, nem értheti meg választó, ki még csak írni olvasni sem tud; én tehát nem ismerhetem el logikainak azon sorrendet, melyet a műveltségi képesítvény nélküli általános szavazatjog barátai fölállítanak.

Részemről csak abban találnék megnyugvást, ha magában a választási törvényben biztosítékot találhatnánk arra nézve, hogy a tömeg nevelése ezentúl vigasztalóbb arányokban fog neki lendülhetni, mint eddig történt.

Mit használ meghozni ma a legfölvilágosultabb törvényt a közoktatásügyi reform érdekében: ha a választási törvény lehetővé, sőt valószínűvé teszi, hogy — a miként Belgiumban történt — a tanulatlan tömeg már a legközelebbi országgyűlésre oly többséget fog beválasztani, mely ismét eltörli az elemi oktatás kötelezettségét?

Van-e arra kilátás, hogy az oly országgyűlési többség, melyet túlnyomólag tanulatlan tömegek választanak, csakugyan be fogja hozni mindazon szükséges reformokat, a tanítók fizetésének kellő fölemelését, a tandíj eltörlését, a felnőttoktatásának általánosítását sat., melyekre a föltétlen általános szavazatjog hívei mint utólagos segédeszközökre oly nagy súlyt fektetnek?

Könnyű azt mondani, hozzuk csak be a föltétlen (francia alakú) általános szavazatjogot, s kövessünk el a nevelés terén is minden kitelhetőt; majd rövid idő alatt minden fölnőtt férfiban (vagy mint ők akarják, nőben is) oly választót fogunk tisztelhetni, ki egyuttal birni is fog azon műveltséggel, mely egy választót megillet.

Könnyű ezt mondani: de szomorú következménye lenne egy ily politikának, kivált oly viszonyok közt, oly nehézségek nyomása alatt, minők alatt hazánk synylődik!

Mert arra, hogy a (francia alakú) föltétlen általános szavazatjog behozassék, sokkal előbb fog rá állni bármely kormány, bármely országgyűlési többség — saját párturalmának biztosíthatása érdekében — mint arra, hogy egyúttal a közoktatásügy terén is rögtön megtegye mindazon intézkedéseket, melyek a tömeg utólagos bele-nevelhetését az általános szavazatjog józan gyakorlatába biztosíthatnák.

De még ha ugyanakkor, midőn a föltétlen (francia alakú) általános szavazatjog törvénybe iktattatik, egyidejűleg törvénybe iktattatnék a szigorúlag kötelező, ingyenes elemi oktatás, a tanítók fizetésének kellő föl-emelése, a fölnöttek oktatásának általánosítása, sat. is, még ez esetben is, ugyan hány évbe kerülne az hazánkban legalább is, míg a közoktatásügy illetén reformja oly kedvező arányba hozhatná az értelmiséget, s a műveltségnek tisztelőit a választó közönségben a teljes tudatlan nagy részhez, mint a mily arányba hozná azonnal, tehát már a legközelebbi választásnál az értelmiséget, s a

műveltség iránt fogékonysággal bírókat azon törvény, melyet imént javaslatba hoztam, — oly törvény, mely rögtön szavazatjoggal ruházna föl minden teljeskorú, feddhetlen tényleges sorhadi szolgálatban nem álló férfit, ki írni-olvasni tud?

Részemről tehát határozottan előnyt adnék egy ily törvénynek, mely szavazatjoggal ruházná föl már ma, mindazon teljeskorú feddhetlen, s tényleg sorhadi szolgálatban nem álló férfiakat, kik írni-olvasni tudnak, a föltétlen (francia szabású) általános szavazatjog fölött.

Határozottan előnyt adnék pedig neki azért is, mert egy ily törvény nem csak a serdülő nemzedéket, de a már fölnőttet is inkább mint bármi más arra fogná serkenteni, hogy utánpótolni igyekezzenek, a mennyire lehet azt, mit gyermekkorukban mulasztottak.

Előnyt adnék pedig egy ily törvénynek még azért is, mert nem ismerek ellenvetést, elég nyomatékosat arra, mely egy ily törvény áldásaival jelentékeny nehézségeket birna szemközt állítani.

Az, hogy a föltétlen (francia szabású) általános szavazatjog vele született joga minden állampolgárnak, vagy hogy mindenkit megillet, ki az általános védkötelezettség alá esik, s adót fizet, — ez, oly ellenvetés, melyre valamint arra is, mely a censust szükségesnek tartja, már fönebb megfeleltem.

Más két ellenvetést hallottam azonban fölhozni az írni-olvasni tudás föltéte ellen, ellenvetéseket, melyek sokkal gyakorlatibb horderejűek, mint a most érintett

elméleti ellenvetés, mely — miként láttuk — merőben minden szavazatjog genesisének félreismerésén alapszik.

Azt mondják, az irni-olvasni tudás föltétele elidegenítené a nem-magyar ajkú nemzetiségeket a magyar államtól, — azután meg azt, hogy az irni-olvasni tudás képesítvényül már csak azért sem lenne föllátható egy választási törvényben, mert nem lehetne kellőleg gyakorlatias módozatot fölláztatni az ily képesítvény ellenőrzésére.

A mi a nem-magyar ajkú nemzetiségeket illeti, ezekre vonatkozólag alig fogja valaki állítani, miszerént azon törvény, melyet indítványba hoztam, azon törvény tudniillik, mely meghagyná a szavazatjogot mindazok személyére nézve, kik e szavazatjoggal az 1848: V. törvénycikk alapján, Erdélyre nézve pedig az 1848: II. törvénycikk alapján, saját személyökre már tényleg fölruházva lőnek, alig fogja valaki, mondom, állítani, miszerént egy ily törvény sérelmet okozhatna bármely hazai nem-magyar ajkú nemzetiség jelen nemzedékének.

Hisz ez a törvény, meghagyván mindazok szavazatjogát, kik eddig azzal fölruházva voltak, szavazatjoggal ruházná föl még azokat is, kik írni olvasni tudnak, — tehát nem venné el egyáltalán a jogot az eddigi választóközönségtől, sőt e választóközönséget több százezer irni-olvasni tudó oly szavazóval szaporítaná, ki különben egyáltalán nem jutna bele a választóképességbe; s nincs oly nemzetiség hazánkban, bármily alantas helyet foglaljon el is az a népnevelés terén, melynek választó-

közönsége ne nyerne jelentékeny szaporodást, egy ily törvény által, mely tekintet nélkül minden censusra, csupán azért ruházna föl szavazatjoggal kivétel nélkül minden teljeskorú, feddhetlen, csőd alatt, sorhadi tényleges szolgálatban, vagy gyámi, gondnoki hatalom alatt nem álló férfit, mert írni-olvasni tud.

Azon fölhozható ellenvetésre pedig, miszerént az 1848: V. sat. törvénycikk alapján szavazatjoggal fölruházott honpolgárok nemzedéke lassanként még is csak majd kihal, s idővel tisztán az írni-olvasni tudás fogja osztani a szavazatjogot, a mi a nem-magyar ajkú nemzetiségekre nézve, — káros lehetne, miután egynémely nem-magyar ajkú nemzetiségnél a közoktatásügy sokkal alantasabb fokon áll mint a magyarnál, ezen ellenvetésre én csak azt válaszolom, hogy az oly nemzetiség, mely a legközelebbi 20—30 év alatt sem reméli gyermekeit annyira nevelésben részesíthetni, miszerént az írni olvasni nem tudás miatt választó közönsége majdan számbeli csorbát ne szenvedjen, az ily nemzetiség nem érdemli meg, hogy ma már létezzék.

Hát nem fekszik-e minden nemzetiségnek egyaránt érdekében, hogy serdülő nemzedéke minél nagyobb mérvben részesüljön az oktatás áldásaiban? Hát nem-e a művelődés az, a miben minden nemzetiség jövőjét keresni egyiránt utasítva vagyon?

Igen, de azt mondják, az állam ne követeljen egyiránt az ország minden lakójától olyasmit, a minek némely nem-magyar nemzetiségűek nem felelhetnek meg

oly könnyen mint a magyarok. A magyaroknak, a németeknek — mondják — vannak meglehetősen számmal iskoláik, ezeknek nem lesz nehéz elősegíteni a jövő nemzedékekeit abban, hogy a törvényt betölthessék: ámde — kérdezik — hogy állítsanak elégséges számmal iskolákat oly rövid idő alatt, a rumének, s a ruthének?

A felelet erre az, hogy nem rövid idő alatt, hanem 20—30 év alatt kell nekik annyi iskolát állítaniok, miszerént az irni-olvasni tudás föltétele választó közönségnek számbeli csorbát ne okozzon, miután 20—30 év alatt fogja csak a halandóság magát az 1848-diki törvény alapján szavazatjoggal fölrüházott nemzedékekben annyira érezhetővé tenni, miszerént az irni-olvasni nem tudás, némely nem-magyar ajkú-nemzetiséget a szavazatjogtól ajánlottam törvény alapján nagyobb mérvben elűthetne mint a minő mérvben attól jelenleg elűtve vagyon.

Husz-harminc év alatt azonban, csak remélheti mind a rumén, mind a ruthén, mind a szerb, mint a tót nemzetiség, miszerént oly nemzedéket fog oda állíthatni az urnához, mely fog tudni irni-olvasni?

Azután itt van az államsegély is, kimondva az 1868: 38. törvénycikkben; itt van a fölnöttek oktatása, és a lehetőség, bevinni az írás-olvasás tanítását kötelezőleg úgy a sorhadba mint a honvédségbe béke idején, a mi az általános védkötelezettség alapján majdnem egyértelmű lehetne mindazok utánpótlásával, legalább

az írás-olvasásra nézve, a mik egy más vidéken az iskola-hiány miatt egyelőre el lőnek mulasztva.

De nem is hiszem, hogy valaki a nem-magyar ajkú nemzetiségek részéről komolyan tiltakozni fogna az ajánlottam törvény ellen.

Ha tiltakozhatnék valaki nemzetiségi szempontból a választási reformbill ellen, úgy ez csak egy oly reformbill lehetne, mely vagy születésre és censusra, vagy tisztán censusra lenne alapítva.

Mert ha az állam olyakat ruház föl szavazatjoggal, kik nemeseknek születnek és ezek mellett legfőlebb olyakat, kiknek anyagi állásuk bizonyos fokú jövedelmet, bizonyos vagyonfokot jelez: akkor igen is lehetlenséget kíván a rumének, ruthének, tótok, stb. túlnyomó nagy többségétől, miután köztudomásulag e nemzetiségek túlnyomó nagy többsége sokkal szegényebb vagyoniilag mint a magyarok többsége, nemessel pedig alig néhány száz zal vagy ezerrel rendelkezik mindössze.

Nemessé nem születhetik, nem is válhatik ma már semmiféle nemzettség túlnyomó nagy többsége; még kevésbé érheti el bármely nemzetiség azt, hogy túlnyomó nagy többsége oly vagyonossá küzdje föl magát, miszerént egy választási törvény censusának mértékét megüsse: de mi igazságtalanságot, sőt mi méltánytalanságot követne el az állam oly törvény alkotása által, mely olyasmit követel, a mit ma már komoly akarat s egy kis buzgalom árán saját erejéből mindenki elérhetne?

Igen, mindenki elérhet: mert lehetlen, hogy azon esetre, ha egy ily választási törvény alkottatnék, ne vállalkoznának még a legfélreesőbb rumén vagy ruthén falvak számára is tanítók, kik a szavazatjogra törekvők nagy számában maguknak nyereséges keresetágot ne vélnének föltalálhatni, s ne találkoznának a nemzetiségek részéről úgy egyes nagylelkű jóltevők, mint társulatok, melyek az ily vállalkozókat egész lelkesedéssel ne támogatnák azon tanodákon kívül, melyeket a községek, s az állam fognának állítani.

Igen, versenye lenne ez a nemzetiségeknek; és minő verseny!

Bizonyára nemesebb, hasznosabb a közös hazára nézve, mint a minőt bármily census, vagy a föltétlen (francia szabású) általános szavazatjog indíthatna.

Még kevésbé alapos azon ellenvetés, melyet az irni-olvasni tudás képesítvényének gyakorlati kivihetősége ellen szoktak fölhozni.

Hogy az irni-olvasni tudás mint képesítvény gyakorlatilag nem kivihetetlen, hazánkra nézve nem annyira azon bevégzett tény által látom bebizonyíthatónak, miszerint e képesítvény egy kis államcsában, Lichtenstein fejedelemségben tényleg életbe lön már léptetve, mint inkább azon körülményből, miszerént alig képzelhető, még hazai viszonyainkhoz képest is komoly ellenvetés, melyet a következő módozat gyakorlatiassága ellen fölhozni lehetne:

Igazolja mindenki, ki nem az 1848-iki törvény alapján, hanem az írni-olvasni tudás alapján kívánja a szavazatjogot igénybe venni, azt, hogy írni-olvasni tud, az összeíró bizottság előtt azon nyugtával, melyet a szavazatjegy átvételéért saját kezével legyen köteles kiállítani.

Azt hiszem, ez elég egyszerű módozat lenne annak kitudására, vajon valaki tud-e írni vagy nem?

Hogy pedig merő gépileg betanúlt jegyek halmazával ne vezethesse félre valaki az összeíró bizottságot, nyugtája csak abban az esetben legyen érvényes, ha a nyugta szövegét az összeíró bizottság egy vagy más tagjának tollba mondása után — természetesen saját anya-nyelvén — eléggé érthetőleg bírja leírni: a tollba-mondás arra szolgálandván, hogy ne ugyanazon szavakkal állítsa ki minden szavazatjogot szorgalmazó nyugtáját, ugyanazon szavakkal, melyeket gépileg egy kis előgyakorlat árán pár hét, vagy nap alatt írni-olvasni nem tudók is eltanúlhatnak.

Hogy pedig az összeíró bizottság tagjai részrehajlásból, egyetértve a furfangoskodni vágyókkal oly szavakat ne mondjanak tollba, melyeket az illetők gépileg papírra tenni már előre betanúltak, állíttassék föl e célra az összeíró bizottság asztalán egy urna az összeíró bizottság tagjainak névjegyeivel, s a melyik nevét a szavazatjogot szorgalmazó kihúzza, annak tollbamondása után legyen köteles az elismervényt saját kezével a helyszínen azonnal kiállítani.

Még csak az sem lehet kifogás, hogy egy ily mód-
zat sok babrálással jár: bizonyára tizedrészét sem veszi
igénybe azon időnek, mely alatt az 1848: V. törvénycikk
alapján szavazatjegyet szorgalmazók szavazatjogukat az
Öszveíró bizottság előtt beigazolhatják.

Tehát az sem áll útjába egy ily törvénynek, hogy
— mint némelyek Stuart Mill általánosságban jelzett ja-
vaslatára megjegyezték — nem lehetne végrehajtására
gyakorlatilag alkalmas módozatot találni.

Nagyjában ily választási alapot óhajtok: az értelmi-
ség, műveltség tekinteteinek biztosítékot nyujtana az
írni-olvasni tudás képesítvénye; hátra van még, hogy
elmondjam nézeteimet az erkölcsiség és az anyagi füg-
getlenség tekinteteinek nyujtandó biztosítékokról.

A mi 1848-iki törvényünk az erkölcsi képesítvényt
kevésbé szigorúlag szabta meg, mint a külföld államai-
nak választási törvényei.

A francia választási törvény is oly szigorú e rész-
ben, miszerént csodálkoznunk kellene, hogy honatyáink
mily könnyen vették a választási törvény megalkotásá-
nál az erkölcsiség tekinteteit, ha nem tudnók, miszerént
büntetőtörvénykönyvünk nem léte volt az oka, hogy a
mi választási törvényünkben nem találjuk föl mindazon
hivatkozásokat a bűntényekre és vétségekre, melyektől
csakúgy hemzsegnek némely külföldi választási tör-
vények idevonatkozó megszorításai.

Korszerű büntetőtörvénykönyv nélkül nem is lehet
szabatosan kijelölni azon föltételeket, melyeket egy kor-

szerű választási törvény erkölcsi képesítvényül szükségel: oszlassa el tehát valahára honatyáink bölcsesége azon aggodalmat, melyet a büntetőtörvénykönyv hiánya a nemzetnek e részben is okoz. Oszlassa el minél előbb, de addig is vegye figyelembe a törvényhozás a választási törvény revisiójánál azt, a mit Deák Ferenc a képviselőház egyik osztályülésében a községi törvényjavaslat tárgyalása¹ alkalmával nem kevesebb ember-szeretettel mint bölcseséggel kinyilatkoztatott.

Arról volt szó, vajon meghagyassék-e a kormány által beadott javaslat eredeti szövegezése, mely némely külföldi választási törvény példájára a bünvádi vizsgálat, kereset alatt állókat is el akarta tiltani a szavazatjogtól, avagy erkölcsi címen, csak azok tiltassanak-e el a választóképessegtől, kikre a fenyítő bíróság bünyfenyítő ítélete már végérvényesen kimondva lön?

A kormány javaslatának szövege, mondom, a mellett volt, hogy a bünvádi vizsgálat alatt állók, már mint ilyenek zárassanak ki a szavazatjogból: Deák Ferenc azonban hátározottan e pont ellen nyilatkozott, kifejtven, mennyire visszafoghatnának élni egy ily föltétellel, kivált oly államban, hol mint nálunk ez idő szerint még mindig, a bíró egyéni belátásától, többé vagy kevésbé kiméletes vagy szigoru hajlamaitól, szóval önkényétől függ megválasztani a módozatot a kereset megindítására.

Gondoljuk meg, hogy minő nyomást gyakorolhatnának az ily törvénykezési állapotok közt, törvény nem létében, a birói önkényre a politikai izgalmak, a párt-

küzdelem a többségért, a küzdelem azon kormány mellett, melynek kezei közt van a bírák előléptetése: és csak helyeselni fogjuk azon óvást, melyet hazánk legnagyobb jogtudósa eme föltét ellen kimondott.

De ha a méltányosság, sőt maga az igazságosság is azt követeli, miszerént erkölcsi címen a szavazatjogból csak azok zárassanak ki, kikre a rendes fenyítőbíró-ság bünfenyítő ítélete végérvényűleg már kimondva lön: mindezek dacára ma már a józanság nem érheti be azzal, miszerént az 1848: V. törvénycikk példájára a szavazatjogból csak azok zárassanak ki, kik gyilkosság, rablás, gyujtogatás, s. t. b. miatt ítéltettek el, hanem egyúttal mindazok, kik tekintet nélkül a büntény nemére, egyáltalán nem vétség, hanem büntett miatt bünfenyítő ítélet alatt állanak: föltét, melynek gyakorlati betölthetése nem fog nehézséggel járni, mihelyt a büntető codex szentesítve lesz.

Az anyagi függetlenség biztosítékát részemről — miként a fönebbiekből látható, — nem vélem föltalálhatni semmiféle vagyon - képesítvényben, semmiféle censusban: de igenis szükségesnek tartom mindazon módozatokat, melyek az anyagi függetlenség megóvására közreműködhetnek.

A francia fölfogás úgy hozta magával, miszerént a katonák, s cselédek is birjanak szavazatjoggal.

Úgy hiszem, fölösleges fejtegetni, mért nem részeltethetnők a sorhadi katonákat Magyarországon szavazatjogban mindaddig, míg a magyar alkotmányra a

közös hadseregben sem tisztek, sem legénység felesketve nincsenek.

Nem hagyhatom azonban megjegyzés nélkül azok érvelését, kik a francia „suffrage universel“ példájára a cselédeket, tehát a béreseket is szavazatjoggal kívánják nálunk fölruházni, a nélkül azonban, hogy föltétl a titkos szavazást, az irni olvasni tudással egyetemben tűznék ki: olyas valamit kívánnak, a mi első pillanatra ellenkezik a függetlenség fogalmával.

Kisem fogja tagadni, miszerént a választási cselekvény csak úgy vezethet valódi népképviselési rendszerhez, ha lehetőleg minden egyes választó saját egyéni bizalmának letéteményesét keresi a képviselő jelöltben.

A titkos szavazás egymagában még bizonyára nem elég a függetlenség megóvására, midőn arról van szó, hogy egy oligarcha öszves uradalmainak öszves béresei szavazatjogot gyakorolhassanak.

Ily esetekben nem attól kell tartani, hogy a béresek légiói nem fognak arra szavazni merni, a kire akarnának, hanem attól, hogy elzárva a világtól, félreeső pusztaikon munkálva le izzadságteljes éltöket, egyáltalán nem fognak azon gondolatra jönni, hogy talán érdekekben, a nép érdekében állhatna, más jelöltre szavazni és nem föltétlenül arra, kit az uradalmi tisztek, gazdák, hajduk, vagy maga a földes uraság nekik jelöltül kitűzni fogott?

Csak is azon esetben, ha hogy a béres irni-olvasni tud — ilyen béres pedig ugyan csak kevés van mindeddig Szent István koronájának területén, — csak is ily eset-

ben mutatkoznék némi valószínűség arra nézve, hogy dacára a hajdunak, kasznárnak, uraságának, a béres talán még is olyan jelöltre fog szavazni, a ki saját egyéni bizalmának megfelel.

Másfelől azonban még az írni olvasni tudás sem tehet egy bérest csak annyira is függetlenné, mint a mennyire csizmadia legények, ha írni olvasni tudnak, városban magukat mesterök nyomása alól felszabadíthatják: a városokban a gazdai hatalom nem gátolhatja meg, a mit a pusztákon már maga a földirati helyzet, a teljes elszigeteltség, meggátol: az érintkezési surlódást, és azon tájékozódást, mely az érintkezésből, surlódásból ered.

Az pedig csak még sem lehet érdekében a hazának, hogy a nagy birtokosok béreseik légióival, éppen a vidéken, hol számára nézve úgy is oly csekély az értelmiség, a közérdeket saját kasztjok érdekében vagy legalább képzelt érdekében bár mikor is leszavaztathassák: a mi ismerve oligarchiánk elfogultságát, tájékozatlanságát, s azon köröket, melyek oligarchiánkra nyomást gyakorolnak, ugyan könnyen megtörténhetnék: éppen ezért nem fognak tán megütközni fölvilágosult demokraták, ha én főnálló viszonyaink közepette a gazdai hatalom alatt állóknak, kivált a pusztai béreseknak szavazatjogot adni, inkább károsnak, mint előnyösnek tartanám.

Hátra van még azon kérdés, vajon a nők fölruházassanak-e szavazatjoggal vagy ne?

Ismeretesek azon érvek, melyekkel Stuart Mill s egyéb szabadelvű angol államférfiak a nők szavazatjogát támogatják vala; s nem titok, hogy hazánkban is vannak politikusok, — mint Kállay Ödön, kik azon meggyőződésben élnek, miszerént a demokratia csak úgy lehet tökélyes, ha az a nemi különbség jogcímén nem akar az emberi tökélen és jogi igényein csorbát ejteni.

Őszintén megvallom, azok közé tartozom, kik nem hiszik el Stuart Millnek, miszerént a nők szavazatjogának behozatala Anglia állami fejlődésének több hasznát mint kárt fogna okozhatni: még kevésbé hiszem el a mi magyar radical-reformereinknek, hogy hazai nőnevelési viszonyaink közepette egy ily indítványt egyelőre józannak lehetne nevezni.

Ha nem üres hang, hanem valódi erkölcsi szükséglet, miszerént a nők hivatása, hogy mindenek előtt a családiasság tökélyesbitése által szolgálják a haladás ügyét, a családiasság életútja a nőre nézve pedig nem vezethet egyszersmint oly utakon, melyek a képviselőválasztás jogának észszerű gyakorolhatásához vezetnének, sőt talán éppen ellenkező irányban: akkor alig fogná a nők szavazatjogát indítványozni gondolkodó, ki közelebbről átérti, hogy ama családiasságra éppen hazánkban ez idő szerint mennyire szüksége legyen.

Egyébként, ha kétségbevonhatlan politikai követelmény, miszerént oly választási törvény hozassék, mely lehetőleg távultartson az urnától minden oly elemet, mely nem használhat a közügynek annyit, mint a mennyit

annak elkerülhetlenül ártani fog: akkor nem kívánhatja józanul jóhiszemű gondolkodó, a nők szavazatjogát kivált hazánkban, hol a nők túlnyomó nagy tömegének teljes műveletlensége a szenvedélyek egy egészen új tengerét zúdítaná föl a közéletben, azon nyomás folytán, melyet a pártok az izlés, az indulatok, a rokon- és ellenszenvek, nemkülönben az anyagi érdekek kötelyékeire gyakorolhatnának.

Igen, de azt hiszik némelyek, hogy a titkos szavazás elejét venné a szavazónők kihágásainak is: részemről azonban azt hiszem, hogy a ki ily föltevésben megnyugszik, az a tárgy fölött komolyan még nem gondolkodott.

Ugyan, nem annál kevésbé célszerű-e bármely választás, minél többen szavaznak a választók közül nem saját okszerű meggyőződésökből, hanem tisztán egyéni rokonszenvből tüzetesen a jelölt, egy vagy más ügynöke, kortese iránt?

Vajon nem hatna-e, mindazon bűnös hatályokon kívül, melyek a férfi választókra hatnak, még egygyel több hatály a választókra, a rokonszenv, oly hatály, minőhöz belterjes erőben, veszélyességben hasonlót a férfi-választók egyáltalán nem ismernek?

A választóférfi korteskedni fog bizonyos jelölt mellett azért, mert kukoricaföldet, csengőpengő pénzt vár tőle, mert adósságainak elengedését várja, vagy mert azt hiszi, hogy hivatalba fogja segíteni.

A választónő is fog korteskedni egy vagy más jelölt mellett, mert ő is remélhet kukoricaföldet, csengőpengő pénzt, adósság-elengedést saját magának vagy férjének, vagy kedvesének, valamint hivatalt nem ugyan saját magának, hanem férjének vagy kedvesének.

Igen, de míg két-három ezer választó férfi között alig tíz-husz lesz oly fékvesztett, és alig száz-százötven lesz oly örült, hogy csak azért korteskedjék egy vagy más jelölt mellett, mert eme bizonyos jelöltnek szép lánya, neje, huga vagy sógornéja vagyon: addig tízezer választó nő között alig ha nem lesz legalább is ezer, ki csak azért fogja szavazatát bizonyos jelöltre és nem másra adni, mert nőisége ama bizonyos jelölttel inkább rokonszenvez. Rokonszenvez tekintet nélkül a jelölt politikai elveire, jellemére, rokonszenvez kizárólag egyéniségének külsejével, modorával, táncteremben vagy egyebütt viselt dolgaival.

Sőt a mitől ez esetben tartani lehetne, a titkos szavazás olyasmire bátorítaná föl a választónők nagyrészét, a mit, kivált a műveltebb körök hölgyei, nyilvános szavazásnál kockáztatni alig mernének: igen igen sok nő egyáltalán nem is politikai egyéniségre, hanem egyenesen magán gerjedelmeinek letéteményesére adná szavazatát.

Miután a titkos szavazást a demokratia hívei nézetem szerint — miként alább kifejtendem — kivált hazánkban egyelőre éppen nem nélkülözhetik, a titkos szavazás pedig a nők szavazatjogának behozatalával valószí-

nüleg nagy részét a szavazatoknak kellő politikai erők mellőztével és a közügy világos hátrányával holmi udvaronc alakokra, ünnepelt hadnagyocskákra, tanulatlan rangos ifjoncokra vagy egyéb e fajta szépelgő fickókra fogná elpazarolni: részemről a nők választóképességét, nemcsak mint elméletileg meg sem alapíthatót, de mint gyakorlatilag is káros következményűt, kivált hazánkban még csak arra sem tartom alkalmasnak, hogy az komoly helyen szóba hozassék.

Igen is van szüksége a hazának a nők lelkesedésére: de nincs szüksége a női szenvedélyek belevonására a kortes üzelmi játékba.

Karthago, Eger, Saragossa lányainak emléke meg-nemesíti a gondolatot, s a lengyel martyrnők küzdelmé oly küzdelem, melynek iránya soha nem fog ellentétbe jönni az emberiség tökélyesedésével.

De csendes időben a tűzhely, a gyermekszoba, a tanoda, a munka-terem, a kórház, a szegényekháza az, hol a nők lelkesedése ma már positiv szolgálatot tehetne — annyi fényes ünnepély és annyi ékes bombast után — a hazának, s ha a magam részéről legkevésbé sem lehetek is ellene a nő-nem értelmi szereplésének, egyéni adományai szerint, föl egész a tudományok régiójáig — nem, mert már kora ifjúságomban az ellenkező hitet oltotta belém egy magasztos lelkület anyai ihlete —: habozás nélkül mondom ki, hogy nézetem szerint a politika mint cselekvési tér nem a nőnemnek való.

Egy pillantás a karzatról a képviselőház tanácskozásainak folyamára, még inkább pedig beható tanulmányozása képviselőházunk irományainak és naplójának könnyen meg fog győzni erről bárkit is, ki szakképzettséggel bír egy vagy más ágában a modern államtudománynak, vagy legalább oly általános műveltséggel bír, mint a minőt pl. Északnémetországon általános műveltségnek neveznek.

És ez igen természetes.

Választó közönségünknek még azon nemesebb része is, mely nem kukoricaföld vagy vasuti concessio, hanem hazafias meggyőződése után indul, mindenekelőtt oly férfiakra szokja függeszteni szemeit, kiket legközelebbi szomszédságából úgy ismer, mint kitűnő érdemű hazafiakat, mint hírneves harcosait az országos, vagy legalább megyei, városi közéletnek.

Miután pedig eddigelé — mostoha századok sérelmei folytán — országos úgy mint törvényhatósági, és helyhatósági közéletünk nem a művelődési állam életusáját, de csakis a történelmi jog sérelmes harcait vítta, másrésről közoktatási rendszerünk az életnek mást mint speciális magyar prókátorokat csak kivételesen nevelt egész a legujabb időkig, s azon férfiak, kik magukat negyvennyolc előtt úgy mint negyvennyolc-negyvenkilencben a házára érdemesítették, még ezen régi közoktatási rendszer növendékei: azon férfiak közt, kik mint a történelmi jog önföláldozó bajnokai, mint az alkotmány lelkes védnökei ismervék szerteszét a hazában,

főleg a vidéken, vajmi kevesen akadnak olyanok, kik egy modern államban a törvényhozó tisztének kellőleg megfelelhetnének.

Innét azon fölületesség, sőt frivolitás, mely képviselőházunkban a szakkérdésekben uralkodik; innét van, hogy egy csipős élccel, sőt egy csattanós közhellyel bizvást több sikert arathatni képviselőházunkban, mint alapos tanulmányal.

Átalában véve a parlamentek ellen szakképesség szempontjából nagy a panasz Európában; különösen pedig Angliában, hol nem csak államtudósok, nem csak hirlapok, mint a „Times” kevéssel a krimi háború előtt, hanem maguk a parlamenti tagok — pl. a „Sketches in Parliament by a silent member” szerzője — is reformot sürgettek és sürgetnek a szakműveltségi igények javára; — a „Times” publicistája nevezetesen annyira ment, hogy az egész alsóházat szakosztályokból egybeállítandónak véleményezte: Magyarországon a baj a szakképzettség, s az általános műveltség dolgában sokkal nagyobb, de Magyarországon a képviselőjelöltek szakképesítvényeit fölállítani még annyira sem lehetne mint Angliában.

Hazánkban a szakképzettség a társadalom legbefolyásosabb rétegeiben még mindig oly kevéssé van képviselve, sőt hogy az igazat kimondjuk, Magyarországon a szakképesség még mindig oly kevéssé népszerű, oly kevéssé bizalomgerjesztő valami — főleg azon öregbedés miatt, melyet a szakképzettség nálunk az ötvenes

évek törvénytelen rendszere folytán nyer vala — miszerént a szakképesítvények föllállítása, még ha gyakorlatilag kivihető volna is, éppen azok legnagyobb részét zárná ki a jelöltségből, kikben a választó közönség nememesebb részének hazafias bizalma leginkább központosúl.

Segíteni a bajon mégis okvetlen kell, mert különben hazánk értelmi, erkölcsi, anyagi érdekei egyiránt szenvedni fognak, — nem fogunk művelődés-államot alkothatni azon idegen polgárosodások szervbontó nyomása alatt, melyeknek hazánk jelenleg kitéve vagyunk: de segíteni, nézetem szerént nem a passiv választójog megszorítása által, hanem csak az által lehetne, ha 1) az egész népet, tehát a választóközönséget is jobb nevelésben részesítjük, s ez által arra képesítjük, miszerént a jövőben ne csak hazafias érzést, de hazafias érzést és lehetőleg szakképességet, vagy legalább magasabb általános műveltséget keressen képviselőjelöltjében; 2) ha nem csak fensőbb oktatásrendszerünket a hazai viszonyoknak megfelelőleg a kor színvonalára emeljük, de ugyanakkor intézményeinket államban, megyében, községben oda fejlesztjük, miszerént a tanoda által termelt szakértők államban, megyében, községben egyiránt kamatozónak tetethessenek, s ez értelemben a törvényhozó testületbe is lehető legnagyobb mérvben besegíttethessenek és 3) ha a törvényhozó testület munkálkodásának szakértelmi támogatására tisztán szakerőkből államtanács állíttatik.

Mind e követelményekről e mű folyamában bővebben fogok szólni: most csak ismétlem, miszerént a választhatóság jogát általában véve egyéb képesítvényhöz kötni, mint a melyhöz az activ szavazatjog kötve van, hazánkban nem lehet.

Szintig nem szükség magasabb életévet tűzni képesítvényül a megválaszthatóra, mint a választóra nézve. Norvégiában, az igaz, még mindig csak 30 évvel lehet valaki választható, és Dánia legújabb alkotmánya szerint míg a választónak legalább 30 évesnek kell lennie, választható 24 éves is lehet.

De ha általában véve ez áll is a képesítvények azon neméről, mely a művelődés vagy értelmi önállóság érdekeiben gyökerezik, nem gátolhat abban, miszerént a megválaszthatás jogát föl ne függeszszük oly különben minden kifogás nélkül megválasztható honpolgárookra nézve, kiknek hivatalos állása inkább áll még nyomás alatt mint azok állása, kiket mint gazdai hatalom alatt állókat Europa legszabadelvűbb választó törvényei távúl tartanak a szavazatjogtól.

Ilyenek a bírák, kormányilag kinevezett tisztviselők, a kormányval szerződéses viszonyban állók, vagy a kormány kedvezményeiben részesülők, és a lelkészek különösen pedig a r. k. lelkészek.

Miután a törvényhozó testület arra is vagyon hivatva, miszerént a végrehajtó hatalmat és bírói hatalmat ellenőrizze: fölösleges még bővebben indokolni, hogy mért nem ruházandók föl, positiv választójoggal

mindazok, kiknek hivatalos állása a fősorolt rovatok alá tartozik.

Valóban pártkülönbség nélkül minden elfogulatlan gondolkodó kárhoztatni fogja a jelen többség azon eljárását, miszerént közel száz oly férfit rejt a ház kebelében, kik, ugyanakkor midőn képviselők, egyúttal a végrehajtóhatalomnak részint föltétlen engedelmességgel köteles alárendelt közegei, részint a kormánynak kedvezményeiben részesülnek, vele szerződéses viszonyban állanak vagy papjai oly egyháznak, mely míg egyfelől az apostoli jog címén kormánykinevezés alapján nyeri a maga állomásait, addig másfelől vakengedelmességgel tartozik egy oly „csalatkozhatlan” pápának, kinek — már „de officio” — nélkülözhetlen légköre, egyedüli éltető eleme a középkori reactio.

Nézetem szerint azonban nem elégséges törvényt hozni, mely kimondja, miszerént a hivatalnok, s. t. b. ha képviselővé választatik, hivataláról lemondani tartozik: ez éppen annyit ér, mint azon gyakorlat, mely képviselőházunkban jelenleg is főnáll, t. i. hogy a hivatalt nyert képviselő magát új választásnak tartozik alávetnie: mindkét esetben épségben marad a kártékony elem, t. i. a hivatallali visszaélés, a nyomás csorbíthatlan lehetősége éppen azon időben, melyben e nyomás legtöbbet árthat, t. i. a választási előmunkálatok alatt.

Mit használ, ha a szolgabíró azután mondd le, miután már megválasztva van, — sőt mit használ, ha

a szolgabíró csak azután mond le, midőn már jelöltül kitűzve lőn?

Hisz nem éppen abban nyilatkozik-e a hivatalos nyomás legnyomatékosabban, miszerént az embereket már jóval a tulajdonképeni választási előmunkálatok előtt oda szorítja, miszerént a hivatalnokot, stb. — más képesebb, független férfiak mellőztével — jelöltül kitűzék, hogy azután egyszer öt jelöltül kitűzvé, mindazok lelkiismeretére erkölcsileg rákényszeríthessék, kik már előbb, még midőn hivatalos nyomást gyakorolhatott, egyénisége érdekében hízélgéseikkel nyilván úgy mint alattomban, megengedhető, úgy mint meg nem engedhető eszközökkel korteskedtek?

Valóban, ha van erkölcsi alapja, ha van politikai értelme az incompatibilitásnak: úgy ezen incompatibilitást csak oly törvény állapíthatja meg, mely határozottan kimondja, miszerént oly honpolgár, ki legalább is egy évvel valamely országgyűlés egybehívása előtt kormány kinevezésétől függő vagy kormányilag előléptethető hivatalt viselt, a kormánylyal szerződéses viszonyban állt, vagy kormányi kedvezményekben részesült, valamint pap nem választható.

Angliában nem választhatók sem a bírák, sem a rendőri, sem a grófsági, városi, boroughi tisztviselők a maguk kerületében, nem az 1692 óta megszavazott adónemek behajtói, sem az 1718 óta alkotott kormányhivatalok tisztviselői; nem az állam nyugdíjasai, nem a sheriffek hivatalnokai, nem az anglikán s a római kath. egyház papjai.

Igaz, egy evangélikus, református, unitárius lelkész vagy izraelita rabbi kevésbé áll nyomás alatt mint egy római katolikus káplán vagy plebános: de miután a r. k. papok függetleneknek az apostoli jog folytán, melyet elvégre is a kormány gyakorol, kivált a pápai csatározhatatlanság kihirdetése óta egyáltalán nem tekinthetők, ha csak nem szerfölött ritka kivételkép: nehogy a vallásfelekezetek az állammal szemben egymás között egyenetlen helyzetbe hozassanak, legegyszerűbb lenne törvényt hozni, mely Olaszország és Észak-Amerika példájára egyáltalán minden papot távúl tartana a törvényhozás politikai küzdelmeitől.

És mért ne?

Vajon vesztene-e egy ily törvény által a vallás tekintélyéből, szabadságából, életképességéből?

Bizonyára csak nyerne: hisz úgy is oda törekszik ma már pártkülönbség nélkül minden józan politika, hogy majdan a mennyire csak lehet, soha, de soha még csak távúlról se érintessenek a törvényhozás terében tárgyak, melyek a vallást, az emberi kebel mélyének e leg-egyénibb kincsét érdeklik.

Hazánkban nem egyhamar fogjuk ugyan elérni ez óhajtott állapotot: de az is kétségbe vonhatlan, miszerént a papság távúltartása a törvényhozástól inkább mint bármi más fogná siettethetni korszerű megoldását magának „az állam és az egyház” kérdésének.

Ennyit a szavazatjogról; a választókról és választhatókról.

Nem kevésbé fontos kérdés, minő intézkedések által lehetne elejét venni azon izgalmaknak, sérelmeknek, bántalmaknak, melyek az ország jó hírnevének szégyenére, választási előmunkálatainkat, nem különben magát a választási cselekvényt közelkeseredés forrásaivá szokták tenni?

A jogosulatlan pressio, megfélemlítés, félrevezetés, vesztegetés nagyobb mérvben uralkodik nálunk a választások alkalmával mint az arisztokratikus pártküzdelmek által annyi idő óta beszennyezett Angliában: oly lealázó mérvekben uralkodik nálunk még tulajdon napjainkban is mind e nyavalya, miszerént lehetetlen, hogy törvényhozóinkat lelkiismeretök már legközelebb törvény alkotására ne nógassa, mely a hazát e szégyentől megkímélné.

Legbotrányosabb neme a pressiónak minden esetre az, melyet hívóikre papok, betegeknek orvosok, a felekre a bírák, az adósokra a hitelezők gyakorolnak.

Angliában az, kire rábizonyúl, miszerént jogosulatlan fogással él a választásoknál, szavazatjogát, s megválaszthatási képességét veszti el.

Az 1852-ik francia választási törvény 39. §-a egy hótól egy évig terjedhető börtönnel és 100 francról 1000 francig terjedhető bírsággal bünteti azokat, kik a választókra bárminemű jogosulatlan pressiót gyakorolnak, és 200 francról 2000 francig terjedhető bírsággal, két hótól két évig terjedhető börtönnel bünteti őket, ha hivatalnokok.

Sőt a 38. §. 500 franctól 5000 francig terjedhető birságot és három hótól két évig terjedhető börtönt szabván azokra, kik valamely választót pénzzel vagy egyéb értékkel vagy ígérettel megvesztegetnek, vagy csak megvesztegetni meg is kísérlenek, valamint azokra is, kik magukat megvesztegetni hagyják, ugyanily büntetést szab azokra, kik valakinek szavazatjogáért nyilvános vagy magán hivatalt ígérnek, sőt hat hótól négy évig terjedhető börtönt és 1000 franctól 10,000 francig terjedhető birságot szab az ily vesztegetőkre, ha ezek hivatalnokok.

A 40. §. egy hótól egy évig terjedhető birságot szab azokra, kik álhírek, rágalmak, csalárd fogások által akarnak hatni vagy hatnak is a választókra; a 41. §. pedig három hótól két évig terjedhető börtönt, 100 franctól 2000 francig terjedhető birságot szab azokra, kik fenyegető csoportosulások, zajongások által akarják befolyásolni vagy befolyásolják a választókat.

A 46. §. azokra, kik a szavazati urnát földöntik, mielőtt még a bennfoglalt szavazatjegyek összeolvasattak volna, börtönt szab, mely egytől öt évig, s birságot, mely 1000 franctól 5000 francig terjedhet.

Vajon nem kellene nekünk is hasonló szigorú törvényt hoznunk minél előbb mind e bűnös üzelmek ellenében?

Avagy tán hazánk azon ország, hol a választási előmunkálatok alatt, vagy a választási cselekvénynél divó pressió, vesztegetés, rágalom, verekedés, sőt nyílt öldök-

lés nem árthatnak komolyabb mérvben magának az alkotmányosságnak?

Csak még néhány oly eset, minő a Horváth Melitoné, és a székesfehérvári agyonvert szabó legényé, s hazai értelmiségünk nagy része — legalább az, mely csak alkotmányos eszköznek, s nem hagyományos élet-célnak tekintí a korteskedést, — oly hangokban fogja hallatni azon keserűségét, melyet méltán sebzett keblében rejteget, miszerént, alig hiszem, hogy előnyére válhatnék azon alkotmányosságnak, melynek keretén belül ilyesmi történhetik.

Megbocsáthatlan mulasztása az 168⁵/₈-diki országgyűlés többségének, miszerént nem sietett mindjárt a koronázás után első sorban törvényt hozni az ily választási visszaélések ellen: pedig a hazai korteskedések egybehasonlító történelme eléggé tanulságos lapokkal szolgálhatott volna már ez ügyben honatyáinknak.

Remélem, jelen országgyűlésünk nem fog ismét belecsúszni az ily mulasztási hibába.

Nincs is egy komoly, hazafias többségnek és egy kebeléből kifolyt komoly, hazafias kormánynak ily üzelmekre semmi szüksége.

Papok, kik azoknál is korteskednek, kik az utósó kenet kiszolgáltatásánál a haldokló ágyát körülállják; orvosok, kik a betegeket, — bírák, kik a felet elutasítják, mert a hozzájuk folyamodók az ellenpárthoz tartoznak, — polgármesterek, tisztí ügyészek, kik éjeli verekedéseket szerveznek, sőt vezetnek, — alispánok, kik

az ellenpárti jelöltet úgy akarják viszalépésre bírni, miszerént a jelöltnek ideglázban fekvő anyját ablakbeveretéssel fenyegetik — bizonyára nem válnak sem a többségnek, sem a kormánynak, sem az ellenzéknek annyira hasznára, mint a mennyi kárt a hazának, az emberiség ügyének okoznak.

Valóban; az ily üzelmek utóvégre is csak azt idézik elő, miszerént nagy része éppen azoknak, kik műveltségöknél, s nemesebb lelköknél fogva kitünőleg hivatva lennének a választásokba mintegy vezetőleg, oktatólag befolyjni, magukat a politikai jogok gyakorlatától teljesen távúl tartják s így a tömeg igen sok helyütt egészen magára hagyatva, részint teljesen elromlik azon gonoszok kezében, kik a nemesebb elemek félrevonul-tával a tért elfoglalják, részint megrendül hite az erkölcsi jó győzelmének lehetőségében.

Ezért azon reménynyel kecsegtetem magamat, miszerént, okúlva az 1869-diki választások alkalmával országszerte előfordult szégyenteljes kihágásokon, országgyűlési többségünk szigorú törvényt fog hozni a választási előmunkálatoknál úgy mint a választási cselekvénynél előforduló kihágások, vesztegetések, verekedések, sőt a jogosulatlan pressio és a korteskedés ideje alatt annyira divatos rágalom-kór ellen is.

A kihágásokat, verekedéseket, vesztegetéseket, pressiót alig fogja a mondottak után — különösen tekintettel a külföldön már évtizedek óta életbeléptetett e nem-beli törvényekre — valaki törvény által meg nem torol-

hatóknak mondani: de tán lesznek, kik a korteskedés alatt koholt s terjesztett rágalmak ellenében a törvény szigorú intézkedését azon büntetéseken kívül, melyeket a köztörvény egyáltalán a rágalmak koholói s terjesztőire szab, nem tartják sem szükségesnek, sem célszerűnek.

Azt mondják, hogy a mi gyarlósága van nálunk e részben a törvényes gyakorlatnak, azon a büntető törvénykönyv — tekintet nélkül a választásokra — általában van hivatva segíteni; másrésztől megjegyzik, hogy éppen az az egyik legfőbb áldása az alkotmányos életnek, miszerént a „közvélemény kérlelhetlen üstjén kell átmenni mind annak, a ki közpályára lépni akar, hogy az igazi nemes ércnek úgy sem árt, ha vele közelebbről foglalkoznak, s hogy csak a salak az, a minék a szigorú kémle szereplését meggátolhatja.“

Mások azonban nem így gondolkoznak.

A rágalom a magán életben nem árthat annyit sem egyeseknek, sem a közügynek, mint ily országra kiható nagy politikai cselekvénynél: tehát a rágalom koholói és terjesztői a korteskedések alatt szigorúbban büntetendők.

Azután, ha kétségbevonhatlan is az alkotmányos életnek azon áldása, miszerént a nyílt közvélemény ítélőszéke elé bocsátja azon erkölcsöket, a melyek tán egy abszolutisztikus rendőrállamban rejtve maradnának: az áldás átokká válik, mihelyt az a közvélemény nem bir-

hat igazságos ítélő széket széket is a fölött, a mit a rágalmazó ajkak a fölízgatott közönség közé szórnak.

Nem képes pedig erre a közvélemény mindaddig, míg előbb a rendes bíró a tényálladékok föl nem derít, tehát éppen azért, mert kell, hogy az alkotmányos élet magasztos hivatásának, az erkölcsök nemesbítésének megfelelhessen, a mely hivatásának pedig az alkotmányos élet nem felelhet meg, ha csak a tényálladék szóbályszerű birói vizsgálat útján meg nem állapított. Szükséges, hogy a törvény intézkedjék, miszerént min az, ki korteskedés közben valamely jelöltnek vagy választónak becsületében gázol, már magánál a választott törvény rendeleténél fogva közkeresetileg bíró elé álltassék, még abban az esetben is, ha a rágalmazott jelölt vagy választó nem is indítana — mint a hogy a gyakorlatban korteskedés alatt ejtett rágalmak koholói és terjesztői ellen nem is igen szokott valaki nálunk indítani — keresetet.

Csak egy ily intézkedés folytán jöhet a közvélemény azon helyzetbe, hogy az alkotmányos jogok gyakorlatát egyúttal az erkölcsök ellenőrzésére, s javítására használja föl.

Sok, nagyon sok hibája van az 1848: V. törvény cikknek.

Nem is említve Erdélyt, hol egészen jelentéktelen szász székek két képviselő küldésére jogosítvák, s hígig Vajda-Hunyad, Hátszeg öszvesen alig néhány csalakossal ugyanannyi képviselőt küldenek mint Hunya-

megye 182,000 lakossal,—Hód-Mezővásárhely közel hetvenezer lakosa részéről csak egyetlen egy képviselő küldésére vagyon jogosítva, holott Buda nem sokkal csekélyebb számú lakosság mellett 2, s Debrecen szintén jóval kisebb mellett 3 képviselőt küld.

E bajon nem lesz nehéz segíteni: ha honatyáink többsége a haza érdekét fogja mindenekelőtt szem előtt tartani, s nem kívánja utánozni azon francia rendszert, mely a kormányt ruházta föl azon joggal, miszerént esetről esetre — természetesen pártérdekeinek megfelelőleg — saját tetszése szerint alakítsa ujja a választó kerületeket.

Nagyobb nehézséggel fog járni az 1848-diki választási törvénynek azon hiányait pótolni, melyek az előmunkálatok szabályozására, s magára a választási cselekvényre vonatkoznak.

A módoszatok, melyeket e törvény az előmunkálatokat vezető középponti stb. bizottságok alakítására, a választók névjegyzékének egybeállítására, úgy mint ez utóbbinak ellenőrzésére, a reclamálási jog mikénti érvényesíthetésére vonatkozólag elrendel, egyáltalán nem felelnek meg ama követelményeknek, melyeket a közérdek ez ügyben elénk szab.

Hiba, miszerént az 1848: v., vi. törvénycikk, hazánk elmérgedt pártusáival szemben, nem rendelt el intézkedéseket, meggátlására annak, miszerént a középponti bizottmányok ne egyoldalúlag a törvényhatóságok közgyűléseiben esetről esetre jelentkező egy vagy más párt-

többségnek egyoldalúlag választott, sok esetben, túlnyomólag minden értelmiség nélküli delegatiói legyenek, melyek éppen azért, mert többnyire egy ugyanazon párt embereiből állanak, a választási előmunkálatokat közbotrányt és közizgatottságot szülő részrehajlással szokták vezetni.

Nézetem szerint az sem helyes intézkedése az 1848-diki törvénynek, mely a választók összeírását az ily „középponti választmány“ küldöttsége által, és csak a már egybehívott országgyűlés megnyitását kevéssel megelőzőleg, tehát rendesen háromévről háromévre eszközözi; még kevésbé helyeselhető azon könnyelműség, mely az 1848: V: 18. §-ában tetőpontját éri el, midőn azt rendeli, hogy „az összeíró választmányok által beadandó összeírásoknak egyik példánya, a középponti választmány által meghatározandó, s előre közhírré teendő nyilvános helyen mindenki által megtekinthetés végett több napokon át ki fog tétetni.“

Amaz intézkedés azt eredményezi, miszerént a választók összeírása már elkerülhetlenül a korteskedés legnagyobb izgalmaiba esik, s így ki van téve a párt-szenvedély igazságtalan nyomásának, sőt még annak is, miszerént igen sok választóképes honpolgár csak azért nem iratja be magát választóul, mert nem akarja kitenni magát az összeírás helyiségében szokásos bántalmaknak: emez meg azt eredményezi, miszerént a választó közönség saját maga az összeírásokat, a beírt választók jogosultságát vagy jogosulatlanságát, különösen pedig a

névjegyzékből kihagyottakat egyáltalán nem ellenőrizheti.

Mit használ kitenni a megyeházban egy ily névjegyzéket egyetlen egy példányban egy egész megye számára, melynek választóközönsége tíz—tizenötórányi távúiban lakik elszórva pusztákon, falvakban?

Nem-e valódi szemfényvesztés az ily eljárás, vagy a legeggyűgyűbb jóhiszeműség, mely azon föltevésből indul ki, hogy hiszen a megye „középponti választmányának“ összeíró küldöttségei csupa „hazafiakból“ fognak állani, tehát igazságtalanságot nem fognak a bejegyzésnél elkövetni, s hogy hisz a választók is mind megannyi „hazafiak“, s mint ilyenek szintén nem fognak törvénytelenésekre vetemedni!

Avagy tán elég azon ellenőrzés, melyet az összeíró küldöttség helyiségében a szobában levők egymás fölött gyakorolhatnak, s azon ellenőrzés, mely az utcai, piaci, korcsmai találkozásnál, vagy esti órákban a kapufélfánál gyakorolható?

Hogy nem elégséges, azt eléggé mutatják azon kérévények, melyek a már megválasztott képviselők ellen a képviselőházhoz menesztetnek, s a melyek rendesen csak úgy áradoznak kifakadásokkal a választók összeírásának gyarlósága ellen.

Részemről megvallom, nagyon el tudnék szomrodni azon kifakadások fölött, melyeket az 1848: V: törvénycikk hiányai miatt, hazánk különböző vidékein hallhatni: ha nem tudnám, miszerént honatyáink bölcse-

sége e törvényt Pozsonyban csak is ideiglenes választási törvénynek szánta.

Kitűnik ez az 1848: V: 7. §-ából, mely az egész választási törvényt mintegy átmeneti intézkedés színében tünteti föl ama mozgalmas időkből.

Ha oly képviselőházat akarunk létrehozni, mely lehetőleg a közbizalom kifolyása legyen, s mely a maga megválasztatási módozatai által ne rontson majd csak nem annyit, ha nem többet mint a mennyit a közerkölcsiségnek használhat: akkor komolyabb figyelemre kell méltatnunk tényleges hazai viszonyainkat mint a minőre azokat a pozsonyi országgyűlés méltatta.

A választók öszveírása nem oly jelentéktelen valami, mint a minek sokan azt még ma is gondolni látszanak: a választók öszveírása majd csak hogy nem oly fontos, mint maga a választási alap, a határok, melyek közé a törvény a szavazatjogot szorítja.

Éppen ez okból oly módozatra van szükség, mely lehetőleg megtudja óni a nép érdekét.

Egy „középponti választmány“, a törvényhatóság közgyűlése által, kisebbségi képviseltetés nélkül, választva, erre nem képes.

Leginkább nem képes pedig azon okból, mert kisebbségi képviseltetés nélkül az ily választmány kizárólag egy ugyanazon pártból fog állani, a közgyűlés többségeéből, mely mindent el fog követni, vagy legalább követethetni, hogy a másik pártra nyomást gyako-

roljon: a mi a viriliszavazatok mellett, alig fogna immár kétes jelentőségű lehetni.

Azt mondják, a pártok, a törvényhatóságok közgyűléseiben nem esnek egybe szükségkép a politikai pártokkal: a gyakorlatban nálunk mégis többnyire ép az ellenkező az eset, és még ha nem lenne is így, mi természetesebb mint az, hogy abban a percben, a melyben a törvényhatóság az országos képviselő választás eszközölhetése végett a „középponti választmány“ megválasztására fölhivatik, a törvényhatóság kebelében is már megalakultak természetsszerűleg a politikai pártok, miután a közgyűlés, illetőleg a „megyei bizottság“ tagjai is az országos képviselőválasztásnál megannyi érdekelt felek mint választók?

Hogy pedig a választási cselekvénynél kisebbségi képviseltetésre szükség vagyon, ezt a pozsonyi országgyűlés is belátta, midőn az 1848: V: 31. §-ában a szavazatszedő választmányba a pártok mindegyike által rendelt két-két egyént beküldetni: de ha a szavazásnál belátta a szükségét egy ily intézkedésnek, mért nem intézkedett hasonló szellemben már a választási előmunkálatok vezetésére, különösen pedig az összeírásra nézve is?

Lehetetlen eddig viselt dolgaink után be nem látnunk, miszerént a választási előmunkálatok az ellenőrző-mérséklésnek és a lehetőleg biztos egyensúlyozásnak hasonló elemeit szükséglik mint a minőket maga a választási cselekvény, a szavazás vesz igénybe.

Nem is oly nehéz kisebbségi képviseltetést egy törvényhatósági közgyűlés választási műveletébe törvény által bevezetni, mint némelyek gondolják.

Országos képviselő választásáról levén szó, a választási előmunkálatokat vezetendett bizottság (most „középponti választmány“) megválasztását kisebbségi képvisellel a törvényhatóság következőleg eszközölhetné:

A törvényhatóság közgyűlésének elnöke elsőben is felszólítaná a közgyűlés összes jelenlevő tagjait, hogy nyilatkozzanak, kit akarnak elnökül kijelölni a megválasztandó bizottságba (u. n. középponti választmányba)?

A közgyűlés jelenlevő tagjai egyenként adnák be főnhangoni vagy írásbani (de ez utóbbi esetben nevök aláírásával ellátott) szavazataikat; azon esetben, ha valamennyi szavazat egy-ugyanazon férfúra esnék, az eredmény azt mutatná, hogy a közgyűlés jelenlevő összes tagjai egy-ugyanazon párthoz tartoznak. De nehogy egy ily következtetés és annak további corollariumai ellen azon ellenvetést tehesse valaki, miszerént azon férfú, kiben az összes tagok mint elnökjelöltben egyhangúlag megnyugodtak, nem politikai hitvallásánál, hanem csakis egyéni tulajdonainál fogva kötötte le az összes tagok bizalmát: szóllítsa föl a közgyűlés elnöke a közgyűlést, nyilatkozzék hason módozattal, kit akar alelnökül, s kit jegyzőül a megválasztandó bizottságba kijelölni?

És ha az összes jelenlevő tagok szavazata mind az elnöki, mind a jegyzői székre ismét egyhangúlag ugyanazon egyéneket találná kijelölni: akkor szóllítsa föl a

közgyűlés elnöke a közgyűlés jelenlevő tagjait, miszerint a megválasztandó bizottság (u. n. „középponti választmány“) azonnali megválasztására a helyszínén, rögtön annyi, egyenlő tagokból álló csoportra oszoljanak, saját egyéni tetszésük szerint, a hány tag választandó, az elnökkel, alelnökkel, jegyzővel együtt ama bizottságba.

Ha e szám pl. 27-ben állapíttatnék meg: akkor pl. 135 tag levén jelen a közgyűlésen, 27 ily 5—5 tagból álló csoportra oszlanék föl a közgyűlés; és e 27 csoport azután — mindenik külön-külön adná be szavazatát mind a 27 megválasztandó egyénre.

Azon 27 egyén közül már most, kire — valamennyi csoport szavazatjegyei egybeszámíttatván — a 27 legnagyobb szavazat esett, — annyi, mint a hány egyénre e 27 legnagyobb szavazatot nyerten kívül még szavazat esett, kisorsoltatván, helyökbe (a bizottságban) mindazok lépnének, kik e kisebb szavazatöszegeket nyerik vala, föltéve, hogy ez utóbbiak száma nem több 12-nél, mely utóbbi esetben is azon 12 fogna 12 kisorsolandó helyébe lépni, kik valamennyi között a legkisebb szavazatokat nyerték volt. Az ekként megválasztott 27 egyén azután saját kebeléből választhatná elnökét; alelnökét, jegyzőjét, mely választások, ha a közgyűlés által eleve kijelöltekre esnének, azt mutatnák, hogy a kijelölt férfiak csakugyan nagy mérvben bírják a közgyűlés bizalmát.

Ha azonban akár mindjárt az elnök kijelölésénél, akár az alelnök vagy jegyző kijelölésénél a szavazatok megoszlanak: akkor a közgyűlés elnöke a jelenlevő ta-

gokat fölszólítja, csoportosúljanak az elnökül ajánlott nevek szerint ugyancsak annyi csoportba, a hány név az elnökségre (vagy alelnökségre, vagy jegyzőségre) kijelöltetett.

Ha két név lőn az elnökségre kijelölve: akkor felét a 24 tagnak vagy is 12-t az egyik, másik felét, a másik 12-t a másik csoport választja: és sorsolás állapítja meg, alelnököt, jegyzőt, melyik csoport válaszszon.

Az elnökre ez esetben a közgyűlés in pleno szavaz. Ha pedig már a kijelölés alkalmával nem két, hanem három, négy vagy több név hozatik szóba az elnökségre (alelnökségre vagy jegyzőségre), akkor a közgyűlés jelen levő tagjai szintén annyi csoportra szakadnak ugyan, a hány név az elnökségre (alelnökségre, jegyzőségre) szóba hozva lőn, minden egyes tag azon név csoportja alá tartozván állani, melyet saját maga szóba hozott: de ez esetben felét (12-t) azon csoport választja, mely a legtöbb szavazatot nyert név alá sorakozott, a másik felét (12-t) pedig a többi kisebb csoportok együtt választják, még pedig akként, hogy ha 3 név lőn szóba hozva, 6-t a középső, 6-t a legkisebb csoport, azon 12-mellé, kiket, miként éppen említém a legnagyobb csoport fogott választthatni. Az elnököt ez esetben a legkisebb csoport választja, hogy az alelnököt, jegyzőt, melyik választja a másik két csoport közül, sorsolás dönti el.

Hasonló módon osztanak meg a kisebb csoportok maguk között a másik 12 megválasztását, — ha négy

elnök - jelölt hozatott szóba, a legnagyobb csoport ez esetben is saját maga választván 12-t, a másik 12-ből pedig négyet-négyet a többi három kisebb csoport: természetesen ez esetben is a fölött, hogy az elnököt, alelnököt, jegyzőt, melyik csoport válassza a kisebb csoportok közül, sorsolás fogná eldönteni.

Meg-jegyzem, hogy nézetem szerint nem szükség, nem is célszerű, hogy az ily bizottság („középponti választmány”) elnöke, alelnöke, jegyzője, tagjai kizárólag magából a közgyűlés tagjaiból választassanak: annál jobb, minél inkább fölfrissülhet az ily bizottság oly erővel, melyek a közgyűlés tagjai közt önálló érdek-csoportozatok kötelyékein kívül esnek.

Ugyanezért, de főleg a végre, miszerént a választási előmunkálatokat a bizottság kellő éberséggel, kellő részletes tájékozottsággal vezethesse, szükségesnek tartanám, miszerént mindazon küldöttségekhez, melyeket e bizottság részint a választók öszveírása, részint a reclamatiók fölvétele végett, stb. meneszteni fogott, minden egyes községben, az illető község választó polgárainak öszvesége által — szintén a kisebbségi képviseltetés alkalmazásával választandó két-két választó polgár ellenőrül oda csatoltassék.

E munka folyamában alább el fogom mondani, minő alakban s minő föltétek mellett tartanám én lehetségesnek, sőt szükségesnek a választók ösgyűléseit a községekben: jelenleg legyen szabad csak annyit megjegyez-

nem, miszerént az u. n. középponti választmány küldött ségeihez községenként csatolandó két választónak kisebbségi képviseltetesseli választását úgy értem, miszerént ez esetben a választók ösgyülésében az öszves jelenlevők csak egy állomásra szavaznának, mintha az u. n. középponti választmány küldöttségéhez nem két, hanem csak egy tag lenne a község részéről csatolandó: miután a szavazás megtörtént, a választók annyi csoportba sorakoznának, a hányan ezen egy állomásra szavazatot nyertek, és ugyan mindenki azon név alá, a melyre szavazott: a legnagyobb csoport újra szavazna két állomásra, és az, ki a legtöbb szavazatot nyerte, lenne az egyik megválasztott küldöttségi tag, — a másik küldöttségi tag pedig lenne az, kire a kisebb csoportoknak szintén két-két állomásra adott szavazataiból a legtöbb szavazat esett.

Ismerem a kifogásokat, melyeket egy ily módozat ellen fölhozni lehetne.

Lesznek, kik az ily csoportokbai sorakozást egy választógyülekezetben fölösleges alakoskodásnak fogják nevezni: részemről azonban szükségesnek tartom, mert csak ily módon lehet a pártnyilvánulást oly mérvben elősegíteni, miszerént a kisebbségi képviseltetést gyakorlatilag keresztül vinni lehessen.

Lesznek azután mások, kik kétségbe fogják vonni oly módozat jogosultságát, mely a kisebbségnek ugyanannyi tagságot biztosít, mint a többségnek.

Ezeknek én azt felelem, hogy e módozat nem jogosulatlan, mert nem törekszik egyébre mint megnyugtanni a lelkiismereteket.

Egy ily bizottság nem űz politikát, nem tesz egyebet, mint hogy kezében a választási törvénnyel, névjegyzékbe írja azokat, kik magukat ama törvény alapján választóképesekül igazolják; s ha hoz is szavazattöbbséggel határozatot, ezen határozat csak véleménynyilvánítás lehet a fölött, hogy vajon egy vagy más jelentkező beirassék-e a választók létszámába, honpolgár, ki reclamationalis jogát ismét csak ama törvény alapján érvényesítheti, a mely törvényalapján eme bizottság az összeírást eszközli.

Világos tehát, miszerént itt nem az eszmék harca áll elő, hanem csak a nagyobb és kisebb jóhiszeműsége s miután az ellenőrzésnek itt egyedül az a tiszte, miszerént a gyöngébbet az erősebb (a többség) erőszakoskodása ellenében a törvény betölthetése érdekében megója: mi sem természetesebb, minthogy oly nagy szám-erővel siessünk biztosítani a gyöngébbet az erősebb notáni erőszakoskodása ellenében, mint a hogy csak lehet: e számerőnek hatását természetesen maga a végcél, a törvény betölthetése jelöli ki, és miután — a kétes eseteket úgy is bírónak kellvén eldönteni — a jóhiszeműség diadalát lehető legnagyobb valószínűség szerint úgy helyezzük kilátásba, ha mindkét, nagy párt részéről egyenlő számú tagokban egyenlő számú lélektani esélyt állítunk föl egymás ellensúlyozására: mi természetesebb,

mint hogy felét a tagoknak a többség, másik felét a kisebbség választottaiból igyekezzünk egybeállítani?

A választók összeírásának nézetem szerint évről évre bizonyos meghatározott időben kellene említett középponti választmány küldöttségei által községenként eszközölni és választási kerületenként kinyomatva, községenként legalább is annyi példányban kiosztatnia, miszerént lehetőleg minden egyes választópolgár egy ily nyomott példányban részesüljön.

Évről évre kellene ez összeírásnak történnie azért, mert így sokkal kevesebb fáradságba kerülne egy lehetőleg igazságos, azaz correct névjegyzéket eszközölni, s egyúttal ezt állandólag az egész közönségre nézve nyilvántartani, míg ha ez a választás előtt megy végbe, oly mérvekben fokozza az izgalmat, a pártszenvédélyt, miszerént igazságos, correct eljárás már magánál az összeírásnál csak nem lehetetlen, s ugyanakkor az idő rövidsége folytán a reclamatiók nagy része is oly módozattal üttetik el jogosult igényétől, miszerént e módozat mindenre alkalmas inkább, csak nem a nép politikai nevelésére.

Ha a törvény elrendelné, miszerént évenként pl. december második felében össze kell iratniok az összes választókerületben a választóknak és a rákövetkező január harmadik vasárnapján minden egyes választókerület — választói névjegyzékének — magában foglalván községenként minden egyes választó nevét, életkorát, lakását — állami költségen kinyomatva annyi példányban kell kiosztatnia, és ugyan minden egyes köz-

ségben, hogy legalább minden egyes háztulajdonos, illetőleg választó egy példányt egyéni használatára nyerhessen, ezenfölül pedig, hogy a község házánál egy példány mindig nyilvántartva maradjon bármely percben betekinthetés végett a közönség részére, — továbbá, ha a törvény elrendelné, miszerént, minden változás, pl. ha valaki a választók közül meghal, vagy erkölcsi képesítvényét elveszti, az évenként egybeállított választói névjegyzék párhuzamos dupplicatumába esetről esetre hatóságilag bejegyeztessék, valamint mihelyt valamely feddhetlen férfi 24-dik életévét betöltötte és írni olvasni tud, magát e párhuzamos névjegyzékbe azonnal bejegyeztesse, hogy az év végével az új választói névjegyzék annál könnyebben és correctebben egybeállíttathassék: mind az állam, mind a népelet meg lenne kimélve azon erőszakoskodástól, gyűlölségtől, meddő erőpazarlástól, melybe most az öszveírás minden képviselőválasztás előtt kerülni szokott, s mi a legfőbb, nem vonúlnának vissza a politikai jogok gyakorlásától — igen igen sok kertületben éppen azon elemek, a melyek a legjobbak.

Azt fogják némelyek erre természetesen mondani, hogy az ily nyomtatványozás nagyon sokba kerülne, s a mellett oly rendőrállami színezetet kölcsönözne a szavazatjognak, mely nem fér egybe a magyar alkotmányossággal.

Ez utóbbi ellenvetésre azt hiszem, megfelelttem már akkor, midőn e mű lapjain azon hátrányokat igyekeztem kimutatni, melyeket alkotmányosságunknak a

biztosíték-szervezés terén magyarságunknak hagyományos hanyag gondatlansága okozott: az, ki még mai nap-ság sincs meggyőződve e hanyag gondatlanság káros voltáról, annak hiába beszélünk azon előnyökről is, melyek egy ily rendszabályból hazánk művelődés-állami törekvéseire háromolhatnának.

A mi pedig a költséget illeti, azt hiszem, azon 80—90,000 forintot, melyekbe akár négyszáz husz választókerületben másfél, legfőlebb kétívnyi névjegyzéknek átlag vagy 3000 példányban kinyomatása kerülne, nem sany-lené meg az állami költségvetés annyira, mint a mennyit a köznyugalom, közerkölcsiség, közművelődés ezáltal nyerhetne.

Igen, a közművelődés, mert a természetes ösztön kutatgatni egy ily névjegyzékben, legalább a pihenés óráiban, oda készítetné a vidéki földművest mint városi mesterembert, hogy magát az olvasásban tökélyesítse, s a tanodát már ezentúl többre becsülje; a közerkölcsiség, mert a nagyobb ellenőrzés igen sok emberben megelőzné az elhatározást erkölcstelen fogáshoz folyamodni a saját maga vagy mások szavazatjoga érdekében, s a köznyugalom, mert eleje vetetvén a cselnek, ki sem szánná már rá magát, ezentúl oly könnyen mint eddig az erőszakoskodásra sem.

Nagyban megkönnyítené e módozat a reclamatiót is. Megkönnyítené pedig az által, miszerént a reclama-tiók tételére a választók nem csak a képviselői választást megelőző néhány hét alatt, de az egész év folyamá-

ban folyvást jogosítva lennének, s így nem torlódnának azok oly mérvben, mint most, együvé.

Ámde e reklamatiók fölötti intézkedés jogát sem magára az őszveirő küldöttségre (u. n. „középponti választmányra“), sem másodfolyamodványilag a végrehajtó hatalomra, a belügyminiszterre bizni józanúl nem lehet.

Hisz e reklamatiók azok jogát célozzák érvényesíteni, kiket az u. n. „középponti választmány“ vagy ennek küldöttsége elutasított vagy bizonyos egyéneknek szavazatjoggali jogosulatlan fölruházása által jogaikban megsértett, és a kik hivatva leendettek a képviselő választás által legalább közvetve ellenőrzést gyakorolni a végrehajtó hatalom, illetőleg a belügyminiszter fölött: hogy bizathatnék tehát a bíraskodás akár ama választmányra vagy küldöttségére, akár a belügyminiszterre?

Nem bizathatik az másra, mint a rendes bíróságokra.

Igaz, hazánkban bíróságaink teendőikkel annyira túlterhelvők, miszerént a reklamatiók elintézése első pillanatra nem látszik nálunk bíróság elé utasíthatónak: ámde csak látszik, mert a valóságban főnájánlt módozat mellett az év folyamában esetről esetre beszállinkózó reklamatiók egyszerre nem vennék oly mérvben igénybe a bíróság idejét mint ez a most divó őszveirási módozat mellett történnék.

Azonfölül egy független bíróság — minőnek részemről legalább bíróságainkat óhajtanám — bizonyára

inkább intézhetné el részrehajlatlansággal a reclamatiókat mint valamely politikai bizottság, s bizonyára kevésbé is költene bizalmatlanságot a folyamodókban maga iránt mint utóbbi: pedig hogy a hol csak lehet, mindenütt és mindannyiszor kell kerülnünk az indokot a bizalmatlanságra, ezt, azt hiszem, bővebben fejtegetnünk fölösleges.

Az összeírás ily évenkénti megújítása, s az esetről esetre rögtön kiigazított névjegyzék ily nyilvántartása mellett, alig lenne szükség a választási előmunkálatok alatt egyébre, mint hogy a törvényhatóságilag kiküldendett bizottság az állandó névjegyzék fölött a szavazategyek kiszolgáltatása előtt vagy egy heti reclamationalis határidőt hirdessen, mely határidő leteltével azután, előre meghatározott napokon a szavazategyek lennének kiosztandók.

A választási előmunkálatok egyéb mozzanatára alig szükség megjegyzést tennem: elég, ha a szavazategyek kiszolgáltatásáról mondom el nézetemet körülményesebben.

Nézetem szerint a szavazategyet kiszolgáltató küldöttségnek akként kellene alakíttatnia, miszerént az az u. n. középponti választmány küldötteiből, s azonfölül a már ezidétt bizonyára megalakult pártok bizottságainak egyenlő számú küldötteiből álljon, a mint ezt a szavazatszedő bizottságra nézve az 1848: V. törvénycikk elég ildomosan elrendelte.

E küldöttség azután azoknak, kik úgy kérnék a szavazatjegyet mint erre az 1848: V. törvény alapján jogosultak, azon föltét alatt szolgáltatná át a szavazatjegyet, ha mindazon bizonyítványokat képesek előmutatni, melyek eddig e célra megkivántattak, — azoknak pedig, kik azon jogcímen vennék igénybe a szavazatjegyet, minthogy irni-olvasni tudnak, a már fön leirt módon, t. i. következőképen:

Minden egyes ily választó saját kezével tartoznék a helyszínén megírni az elismervényt az átveendő szavazatjegyért, természetesen saját anyanyelvén, még pedig, ha kétely találna fölmerülni az iránt, hogy vajon nem merő mechanikai úton tanúlt-e be mintegy emléjéből lemásolni valamely elismervény-formulát, tartoznék a helyszínén bármely küldöttségi tag tollbamondolása után megírni azt: mi hogy sikeres és mégis teljesen méltányos correctivuma lehessen a dolognak, szükségessé fogná tenni, miszerént a szavazatszedő bizottság alakításánál tekintet legyen azon nyelvekre, melyek az illető választó kerületben otthonosak.

E módozat azt hiszem nagyon egyszerű, s tán eléggé begyőző cáfolata lenne azok elméletének, kik csupán azért ellenzik az irni-olvasni tudást mint választói képesítvényt, mert nem bírják elképzelni, hogy lehetne e képesítvényt nagy alkalmatlanságok nélkül keresztül vinni a gyakorlatban.

Fordúljunk most azon módozatokhoz, melyek a nép érdekét magánál a választási cselekvénynél hazánk

tényleges viszonyaival szemben lehető legjobban meg-
óhatnák.

Nézetem szerint e téren első, mit behoznunk kel-
lene, a községenkénti szavazás.

Nem értem én ez alatt azt, hogy a legkisebb
pusztai telep 6—7 választója is honn adja be szavaza-
tát: hol közvetlen nyomása alatt valamely uraságnak,
gazdatisztnak, gyárosnak vagy köztisztviselőnek, még a
titkos szavazás behozatala sem biztosíthatná a választó-
kat, éppen a szavazatok csekély száma miatt, még most
a gyanúsító üldözéstől: de értem azt, hogy több
mérőföldnyi távúlságra ne kényteleníttessenek szavazni
menni a választók: mert, míg a jelen rendszer fönáll,
legnagyobb részt csak azok fognak a választás szinhe-
lyére oly nagy távúlokból kivált alkalmatlan időben, a
járhatlan utakon egybeseregleni, kik vagy maguk is
eléggé vagyonosak, miszerént saját kocsijokon és saját
útiköltségükön tehessék meg e fáradságos, és nem ritkán
költséges kirándulást, vagy pedig olyanok, kik mind a
fuvarban, mind az úti költségben, mind az ellátásban
mások erszényére már mint egy kortes díjúl számot
tartanak.

E rendszer aligha fogja valaha is előmozdítani a
lelkiismeretek szabad fejlesztését, a meggyőződések sza-
bad nyilvánulását.

Szintén nem fogja előmozdítani az alkotmányos
joggyakorlat célját azon kényszer-helyzet, melybe a
30—40, sőt néha 70—80 távúl községből öszveszállin-

között választó közönségnek majd egyik, majd másik része a közös választási gyűlhelyen rendesen jutni fogott, a mint t. i. majd egyik, majd másik párt már jó eleve le foglalja a korcsmákat, szállásokat, és ez által sok száz, sőt néha több ezer választó, szélnek, esőnek, fagynak, jégnek vagy égető verőfénynek marad rendesen étel-ital nélkül kitéve.

De ha mind e fogások meggátolhatók lennének is, még mindig marad fön két nagy ok, mely miatt a jelen választási rendszer elejtendő: és ez először az, hogy a verekedésekre, melyek választásainkat az egész polgarosodás előtt annyira megbélyegzik, mi sem ad annyi alkalmat s okot mint az éretlen tömegek öszvetorlódása annyi különböző helységből, annyi különböző erkölccsel egy közös választási gyűlhelyen; — és másodszor az, hogy a választási cselekvény pontos szigorú ellenőrzése mód nélkül meg van nehezítve, midőn a bizottságok, közegek figyelmének ily nagy tömegre kell kiterjednie.

Mind ez okok arra intenek, miszerént elejtve a jelen egy közös gyűlhely rendszert, a választás egy ugyanazon választó kerületen belül kisebb körökben eszközöltessék, oly körökben, melyek mig egyfelől mellőzik a nagyobb távulok nehézségeit, másrésről elégséges számmal gyűjthetnek egybe választót arra nézve, — miszerént a választók saját jogaik ellenőrzését a bizottságok és hatósági közegek netáni visszaélései ellenében is kellő erkölcsi bátorsággal és sikerrel gyakorolhassák: hogy e körök alatt én szintén községet, illetőleg köz-

ségi kapcsolatokat óhajtának értetni, — habár eltérőleg a jelen községi rendszertől, mint ezt alább a községek rendezéséről szólltomban bővebben fogom kifejteni.

Egyelőre csak annyit mondok, miszerént én minden ily községben a választási cselekvényt lehetőleg művelt férfiakból alakított bizottságok és azonkívül még törvényhatósági közegek jelenlétében szeretném végrehajtatni, s ez utóbbi körülmény indít arra, miszerént lemondjak a radicalismus azon ismert követelményéről, mely az egész országban lehetőleg egy napon kívánja megkezdetni s befejeztetni a szavazásokat.

Ilyesmi a törvényhatósági ellenőrzés mellett lehetetlen, de egyáltalán nem is szükséges, miután a választók ide s tova kóborlását sokkal jobban fogja ellenőrizni az ajánlottam nyomtatott, közkézen forgó állandó névsor, mint a hogy ellenőrizhetné azon körülmény, miszerént a választások egy-ugyanazon napon tartatnának ország-szerte.

Nyilvános legyen-e a választás vagy titkos?

A nagy érdekelttség, melyet e kérdés europaszerte ébresztett, e mű szerzőjének is ajánlatossá tesz mindazon érvek felsorolását, melyeket jó és kevésbé jóhiszemű értekezőknek a titkos szavazás mellett és ellen fölhozni lehet.

Elég tüzetesen foglalkozik e kérdéssel jelenleg az angol parlament; közönségünk feszült figyelemmel kíséri annak e kérdésbeni vitáit.

Ránk nézve azonban első sorban mérvadók csak azon érvek lehetnek, melyekkel saját hazai viszonyaink és érdekeink nyilatkoznak.

Mi a legnagyobb nyavalyája alkotmányosságunknak?

Kétségenkívül azon pressió, és azon vesztegetések, melyek választásainkat elundokítják.

Az a kérdés már most, hogy vajon képes-e a titkos szavazás e pressiót, s a vesztegetéseket enyhíteni, s ha igen, vajon a pressiót, és a vesztegetéseket nem-e oly áldozatok árán enyhítheti-e csupán, miszerént ez áldozatok már önmagukban nagyobb kárt okoznának a hazának, az emberiségnek, mint azon előny, melyet a titkos szavazás a hazának, s az emberiségnek az által eszközölne, miszerént szelidítené a pressiót és a vesztegetéseket?

Hogy a titkos szavazás csakugyan enyhíti a pressiót és a vesztegetéseket, ezt nem csak a titkos szavazást gyakorló államok példája mutatja, de beláthatja minden elfogulatlan gondolkodó.

Kinek ígérhet sikert pressiót gyakorolni és a választókat megvesztegetni?

Bizonyára csak annak, ki ellenőrizheti, hogy vajon az, kit magának lekötelyezett, csakugyan megteszi-e azt, a minek fejében pénzt vagy egyéb előnyt tőle elfogad?

A nyilvános, különösen a névszeréni szavazásnál ezen ellenőrzés nem jár semmi különös nehézséggel: sőt ezen ellenőrzés még oda is terjedhet, miszerént Pé-

ter, ki Pált meg akarja vesztegetni, elővesz egy százforintos bankjegyet, kettévágja és az egyik felét azon szavakkal adja Pálnak, hogy „itt van, a másik felét majd megkapod, hogy öszveragaszthassd, a szavazás után, de csak azon esetben, ha saját szemeimmel és saját füleimmel ott a helyszínen meggyőződtem arról, hogy csakugyan azon jelöltre szavaztál, kire én óhajtom, hogy szavazz.”

Ha minden pressiót gyakorolni vagy másokat megvesztegetni igyekvő egyéniség meggyőződhetik arról, hogy vajon az illető csakugyan szavát tartja-e; viszont, ha minden választó tudja, miszerént csak azon esetre részesül az ígért előnyben, ha csakugyan szavát tartja: ekkor, de csak is ekkor lehet mind a pressió, mind vesztegetés megkísérlésének nagyobb mérvben fogatja.

Hogy tehát addig, míg a nyilvános, névszerénti szavazás rendszere fönálland, ezer meg ezer ember fog nemtelen pressiót gyakorolni és vesztegetni, s viszont ezer meg ezer választó fogja magát — engedve a nyomásnak vagy egyéb szorúlt helyzetnek — oda tereltetni, a hova a pressiót gyakorlók és vesztegetők akarják: ez természetes.

De ugyan ki az az örült, ki pénzét, javait szórja vagy magát erkölcsileg függésbe hozza másoktól, ha előre tudja, miszerént egyáltalán nem szereshet magának meggyőződést a felől, vajon az illető, dacára annak, hogy a pénzt fölvette, dacára annak, hogy az előnyben részesült, nem szavazott-e mégis más jelöltre mint a

kire ígérte? Ha a titkos szavazásnak alkalmazott módzata nem hiányos, akkor erről senki, még a szavazó maga sem fogja meggyőzhetni a vesztegetőt semmiféle módon sem, — nem még becsületszavával, esküjével sem, mert hisz minden józan ember tudja, hogy mennyire becsülje becsületszavát, esküjét oly választónak, ki szavazatjogát áruba bocsátja.

Nem valószínűtlen ugyan, hogy hazánkban, a kortesfogások tüzetes szülőföldjén még a titkos szavazás kijátszására is fognának tenni első pillanatra sikeresnek látszó kísérleteket.

Nem lehetetlen, miszerént holmi meghittebb vacsoránál elő fog állani Péter és így szólland tapasztalt cimboráihoz: „a szavazás ugyan titkos, — nem fogja megtudni senki, hogy ki kire szavazott, de ha még is itt ezt a tizezer forintot lekötöm nektek írásban, azon esetre, ha Kelemen keresztül megy, vajon nem hiszitek-e, hogy Kelemennek csakugyan meglehet csinálni a többséget?”

Meglehet, az atyafiak azt fogják először hinni, hogy igen; fognak dolgozni is jobbra — balra, végre eljön a választás napja és — nem csinálták meg Kelemennek a többséget.

És ez inkább valószínű mint nem: mert miután sem a vesztegető, sem az, ki magát megvesztegettetni hajlandó, egymás becsületében nem bízhatnak, s a hála érzetis az e fajta népségnél a netán már előre fölvelt pénzért valódi lélektani anomalia lenne csupán, minden egyes megvesztegettetésre hajlandó választót zavarba fogná

hozni a titkos szavazás az iránt, vajon adjon e hitelt Péternek, ki őt megvesztegetni akarja, azaz hogy meg fogja-e tudni győzni Pétert majd a választás után, még ha a bankjegy felét előre már kezébe kapná is, arról, hogy csakugyan Kelemenre szavazott, s hogy nem fogja-e megtagadni tőle a másik felét a bankjegynek, még ha Kelemen leendett is, de nem valami vagy többséggel megválasztva, a mit pedig előre tudni soha sem lehet elég biztosan?

Mi természetesebb, mint hogy Pál ez esetben föl fogja venni a pénzt, az egész vagy félbankjegyet nem csak Pétertől, hanem Jánostól, Jakabtól, Tamástól, Gergelytől is, és fog szavazni nem Kelemenre, hanem Tivadarra?

Az, hogy Pál többeknek adja el vagy legalább igéri oda pénzért vagy kukoricaföldért szavazatjogát, megtörténik a nyilvános névszerénti választási rendszer főnálltával is: de elvégre a választás után még is az illetők megtudják, ki bizhatik, ki nem többé Pálnak „kortesi becsületében“?

Titkos szavazás mellett ezt nem tudhatják meg: éppen azért Pálnak nem csak azon vesztegető nem fog többé hinni, a kinek jelöltje megbukott, de még tán azé sem, a kié meglett, sőt még ha hiszi is magában, könnyen úgy fogja magát tetetni, mintha nem hinné, és igyekezni fog kibúni kötelezettsége alól, — fogad magának olcsó árú kortest, a ki állítja, miszerént Pál már maga oda nyilatkozott előtte, hogy nem Kelemenre, de

Dánielre adta szavazatát, csak hogy ne kelljen a nagyobb összeget Pálnak kifizetni, a mi a nyilvános névszeréni szavazásnál nem történhetik meg: mert itt Pál mindig hivatkozhatik a választási jegyzőkönyvre: de éppen azon körülmény, miszerént már az első megejtett választás után minden kortes, minden választó fogja ismerni a titkos szavazásnak e jellemző tulajdonságát, éppen ezen körülmény fog szelídítőleg hatni mind a pressióra, mind a megvesztegetési kísérletekre.

Kapcsolatban a titkos szavazással lehetne behozni oly törvényt a vesztegetés ellen, mely a titkos szavazás mellett legalább is oly jótékonyan hatna még a közleki ismeretre mint a hogy egy ily törvény a nyilvános névszeréni szavazás mellett fogna hathatni.

Igaz ugyan, miszerént a titkos szavazásnál nem tudhatni, vajon azon Pál, ki arról vádoltatik, hogy Péter által Kelemen érdekében meg hagyta magát vesztegetni, csakugyan Kelemenre szavazott-e?

De a megvesztegetés kideríthetésére e körülmény kitudása nem elengedhetlenül szükséges, másfelől azon körülmény, miszerént Pál maga is kétkedik, az iránt, vajon Péter fogja-e neki hinni a választás után, hogy csakugyan Kelemenre szavazott, azaz, hogy csakugyan kifogja-e elégíteni őt Péter, úgy mint előre ígérte volt, nem egy esetben arra fogják Pált indítani, miszerént többre becsülje a politikai becsületességet mint azt, a mit valószínűleg neki Péter nyújthatna.

Részemről azt óhajtanám, hogy a törvény mind a megvesztegetőt, mind azt, ki magát megvesztegetni engedné, szavazatjogaik elvesztése mellett 1—10 évig terjedhető börtönnel, 500 forinttól 10,000 forintig terjedhető bírsággal büntetné, azon választót pedig, ki följelenti, és bebizonyítani tudja, miszerént pl. Péter őt megvesztegetni akarta, 100—1000 forintig terjedhető jutalomban részesítené, (magától értetvén, miszerént a hamis följelentést tevő még szigorúbban kellene, hogy büntetessék, mint az, ki a megvesztegetést megkísérli.)

Ha ily törvény alkottatnék; — pedig egy ily törvény alkotása ellen a mai világban, hazai viszonyaink közepette legfőlebb roszhiszeműség vagy holmi hagyományos idylli politika fogának küzdhetni *), ha mon-

*) Azt fogják mondani, hisz egy ily törvény valódi kémsereggé aljasítaná választó közönségünk nagy részét! Szerencsétlen fölfogás, azt hinni, hogy egy ily törvény az erkölcsökön még ronthatná! Hisz csak nem fogják önök bűnnek tartani, ha valaki igazszívű s alapos följelentése által az államot azon helyzetbe hozza, miszerént a lélektelen vesztegetést példásan megbüntethesse? És csak nem fogják Önök föltenni, hogy az oly egyéniség, ki egy ily törvény itt létében, hamis följelentésre lenne képes, egy ily törvény itt nemlétében, romlatlan lelkű becsületes honpolgár fogna maradni?

„Hja, de hisz egy ily törvény oly szűkkeblű tartózkodásra fogja tanítani az embereket, miszerént vége lesz örökre nálunk minden bizalmas politikai eszmecserének a választási előmunkálatok egész ideje alatt vagy még egyébkor is!” Ezt is fogják mondani némelyek. Ezen aggodalomra azonban én csak azt felelem, miszerént ezen egész aggodalom nagyon különös egy aggodalom. Hisz egy ily törvény, mint minden büntető törvény nem a becsületes honpolgárok rovására, de éppen

dom, ily törvény alkottatnék: akkor Pál előtt e két út állana nyitva: vagy elfogadja Pétertől a kortesi fölpénzt vagy pusztá ígéretet, és szavaz Kelemenre, a nélkül, hogy biztos lenne a felől, vajon Péter ki fogja-e fizetni neki, a választás után, a mit ígért, s a nélkül, hogy biztos lenne a felől, vajon nem jut-e 1—10 évre börtönbe és még azon fölül nem fog-e kegyetlenül megbírságotlítani, — vagy följelenti Pétert, megőrzi saját becsületes nevét és még azonfelül kap 100—1000 forint jutalomdíjt.

Nem inkább valószínű-e, miszerént Pál ez esetben, ha csak nem valami nyaktörő kalandhajhász és nem teljességgel jellemtelen ember, azon utat választandja, mely a polgári s magánbecsület útja és a józan érdek útja is egyúttal?

A titkos szavazás e részben éppen nem állana útjában a vesztegetés ellen hozandott törvénynek, nem, a fölhozott okból; de nem már csak azon okból sem, minthogy a nyilvános, névszerénti szavazás szintén nem

a haza érdekében a becsületes honpolgárok védelmére hozatnék a jellemtelenség megfékezésére, és a közerkölcsiség javítására. Meglehet, hogy ha egy ily törvény alkottatnék, igen sok „bizalmas capacitatio“ el fogna maradni mind a kocsmában, mind a kapu alatt, mind a szőlőben, mind a kertek aljában, sőt még a sétányon, casinókban s salonokban is. De ugyan nélkülözhetlen kelléke-e ezen „bizalmas capacitatio“ a magyar alkotmányos életnek? Igen szomorú, hogy eddig ezen „bizalmas capacitatio“ oly fontos szerepet játszott alkotmányosságunkban, de higgyék meg Önök, nincs az ily „bizalmas capacitatióra“ semmi szükség. Kinövése ez alkotmányosságunknak, inkább a korhelység emolu-

nyújthat teljes biztosítékot a vesztegetés kinyomozhatása érdekében.

Ha minden választó, ki magát megvesztegetni enged, saját maga is azon jelöltre szavazna, kinek érdekében magát megvesztegetni engedte, ez esetben mutatna föl a nyilvános névszerinti szavazás ez oldalról némi előnyöket.

De nem történik-e meg igen gyakran, miszerént azok, kik magukat megvesztegetni engedik, még saját maguk sem azon jelöltre szavaznak, a kinek érdekében működtek, természetesen álca alatt, az ellentáborban, álhíreket terjesztve, csakhogy csüggetegséget, zavart okozhassanak, és kémiszolgálatokat eszközölhessenek a másik pártnak?

Sőt nem arra szorítkozik-e a megvesztegetés tán igen is gyakran, miszerént távúl tartja a szavazástól az ellenpártot?

mentuma, mint a politikáé. Ha tehát egy ily törvény azt eredményezné, miszerént az emberek óvakodnának ezentúl a „bizalmas capacitatiók”-tól, nehogy őket valaki oly gyanúba vegye, mely hamis följelentésnek szolgálhatna alapúl, ezért még nem veszne el az alkotmány; sőt az a jó eredménye is lenne még egy ily törvénynek, miszerént az emberek a közélet munkásainak autoptikus tanulmányozásából és nemholmi fél-mármoros „bizalmas capacitatiók”-ból fognák meríteni nézeteiket egy vagy más képviselő-jelölt felől. Úgy is mennyi idő megy veszendőbe ily „bizalmas capacitatiók” miatt az országban minden korteskedés alatt a haza és a családi tűzhely rovására!

Utóbbi esetben sem látom át, mi előnye lehetne a nyilvános névszerinti szavazásnak a titkos szavazás fölött.

Egyébként az egyenes megvesztegetés hazánkban eddigelé még alig okozott annyi kárt a közerkölcsiségnek s a politikának mint a hivatalos, papi és egyéb jogosulatlan pressio: azt pedig csak senki sem fogja tagadhatni, miszerént a pressiót a titkos szavazás majd csakhogynem teljesen lehetetlenné teszi, legalább egy csak kissé is józan választó közönségnél.

Azt ugyanis még mindig föl lehet tenni, miszerént akadni fog lelketlen oligarcha, bankár vagy püspök, ki ügynökének azt mondja: itt lekötök Önnek negyvenezer forintot, ha ez vagy az a gróf, báró, plébános vagy uradalmi ügyvéd képviselő lesz ebből meg ebből a kerületből.

Az sem lehetetlen, habár körülbelül már határos a lehetetlenséggel, miszerént az illető ügynök és ennek alügynökei szert tehetnek vagy 800 választóra, kik mind Kelemenre fognak szavazni, csupán azért, mert mind a 800 választó erősen hiszi, hogy Kelemen keresztülvihető, és ha csakugyan megválasztatik, a 800 közül minden egyes választó csakugyan fog részesülni a föltételes lekötött pénzösszegeből.

De az már csakugyan nem képzelhető, hogy 800 vagy csak 100 választót bármely hivatalos pressióval is annyira együtt lehessen tartani a titkos szavazásnál, mint a mennyire együtt lehet őket tartani még a titkos

szavazásnál is egyenes pénzbeli megvesztegetéssel: mert a pressió ellen a francia választási törvény példájára a legszigorúbb törvényt lehet alkotni, — sőt ily törvény alkotásához járúlni a jelen országgyűlési többségnek is erkölcsi kötelessége — és ha ily törvény létezik, bizonyára óvakodni fog bárki is másként mint titokban pressiót gyakorolni a választókra: s minthogy ugyanazon pressiót a választók egész tömegére gyakorolni ugyanazon embernek nem lehet, hanem legfőlebb csak egy választóra, vagy legfőlebb egy néhányra: azon érdek-egység, mely egy lekötött nagy pénzüszveggel szemközt titoktartóvá tesz és együvé tarthat 800 embert, nem jöhet létre merő pressio folytán a választók nagyobb tömegénél, különösen nem, ha a szavazás titkos: Pál még inkább valószínűnek fogja tartani, miszerént 799 társa csakugyan Kelemenre fognak szavazni, s így bizván a sikerben, rá is fog szavazni, csak hogy a föltételesen lekötött tíz ezer forintnyi jutalom quotájában részesülhessen: de ugyan ezen Pál alig fogná a sikert valószínűnek tartani, következőleg alig is fogna Kelemenre szavazni, föltéve, — hogy a szavazás titkos, — még azért, hogy őt egy bíró négy szemközt pere elvesztésével, végrehajtással, csóddal sat. fenyegetné, ha nem szavaz Kelemenre, és ugyan — pedig éppen ez teszi a különbséget — még ha tudná is, miszerént még 799 választó társát fenyegetik egy vagy más hivatalos vagy magán pressióval.

Igen, mert ha 800 választónál sikerülne is a megvesztegetési kísérlet és ugyan még a titkos szavazás da-

cára is — a mi azonban alig képzelhető — a pressió már csak azért sem sikerülhetne 800 választónál, mert sem maga e 800 nem fogná egymással közölni saját ügyebaját, sem senki nem foghatná mind a 800-zal akként közölni a többi 799 ügyebaját, miszerént minden egyes választó az érdekességet mind a 800 között megérthesse.

Képzelhető ugyan, hogy valaki azon hírt terjeszti, miszerént minden kormánypárti választó meg fogja nyerni perét, ajándékba fogja kapni hitelezőtől adós-levelét, vagy uraságától kukoricaföldjét, vagy hogy fog akadni pap, ki a prédikáló székből a hívők egész tömegének azt fogja hirdetni, hogy elkárhoznak mindazok, kik az ellenzékkal szavaznak, vagy a gyóntatószékben azt fogja mondani minden egyes választónak vagy választó rokonának, barátjának, szóval minden egyes gyónónak, miszerént nem oldozhatja föl bűneit pl. a csalatkozhatlan pápa titkos rendelete szerént — senkinek, míg az ellenzékkal tart: ámde az ilynemű általánosságban megkísérlett pressió nem fog, ha a szavazás titkos, oly érdekességet létre hozhatni a választók tömegében, miszerént azok szavazatukat mind vagy csak nagy részt csakugyan Kelemenre adják: mert ha van törvény, mely a pressióra kemény büntetést szab, a följelentőnek jutalmat tűz: akkor a papot, ki a szószéket vagy a gyóntatószéket így megfertőzteti, féken fogja tartani már maga e törvény, miután nem tudhatja, hogy a legközelebb lefolyt választásnál is, ki hova szavazott, hivei közöl: azaz

nem tudhatja, vajon nem tartozik-e lelke mélyében az ellenpárthoz hiveinek túlnyomó többsége, vagy legalább oly jelentékeny része, mely netáni följelentés esetében ellene sikerrel fölléphetne: a pressió egyéb eseteiben pedig e törvényen kívül ellensúlyozni fogja az érdek-egység megszerveződhetését azon bizalmatlanság is, melylyel népünk az eféle általános hírek iránt viseltetik, kivált ha tudja, miszerént, a szavazás titkos levén, igen sok ember egész másként fog szavazni, mint a hogy előre beszél.

Igen, a bizalmatlanság a siker iránt: ez azon lélektani mozzanat, mely a titkos szavazást erkölcsi tekintetben a nyilvános névszerénti szavazás fölé emeli: mert senki sem levén biztos még csak annyira sem, mint a nyilvános névszerénti szavazásnál — az iránt, hogy vajon győzelemre juthat-e oly szavazattal, melyet érdekből ad be az urnába, a titkos szavazásnál inkább fogja saját meggyőződését követni minden választó, s több választó fogja meggyőződését követni mint a nyilvános, névszerénti szavazásnál, és ugyan csupán azon egyszerű, de elvitázhatlan okból, miszerént az érdek inkább hajhászsa a sikert, mint a meggyőződés.

Éppen ez okból alaptalan azok véleménye, kik azt hiszik, miszerént a titkos szavazás megrontására szolgálna a jellemeknek.

Sokan ugyanis azon nézetben vannak, miszerént a titkos szavazás képmutatóvá tenné az embereket, s aláásná a politikai bátorságot, elszoktatná meggyőződésök szabad nyilvánításától a polgárokat.

Igaz, a titkos szavazás közvetlenül egyelőre nem tökélyesbíti a jellemeket: de mi, kik a titkos szavazás mellett buzgólkodunk, nem is állítjuk, miszerént a titkos szavazás ilyesmire képes lenne.

Mi csak azt állítjuk, miszerént a titkos szavazás nem rontana annyit a jellemeken, mint a mennyit a nyilvános névszeréni szavazás ront azokon minden egyes képviselőválasztásnál.

Ha vesztegetés, pressió nem léteznének, akkor megengedem, a nyilvános, névszeréni szavazás jobb lenne a titkos szavazásnál.

De most, hazánkban, hol vesztegetés, pressió oly undok képét nyújtják a nyomornak, tehetetlenségnek egyfelől, másrésről pedig a lelkiismeretlenségnek: most, nálunk a titkos szavazás határozottan jobb a nyilvános névszeréni szavazásnál: mert a titkos szavazás megmentheti legalább a lelkiismereteket azon veszélytől, melynek azok a nyilvános, névszeréni szavazásnál kitéve maradnak.

Valóban sokat érne a politikai bátorság, ha az szükségkép mindig egyet jelentene a meggyőződés jóhiszemű, szabad nyilvánításával; de mit ér a politikai bátorság, midőn a nyomor, a szorúlt helyzet e politikai bátorságot a nyilvános, névszeréni szavazásnál egyenesen arra használják föl, hogy maguknak enyhítést erkölcstelen uton szerezhessenek?

Midőn a romlottság a politikai bátorságot a nyilvános, névszeréni szavazásnál csak arra használja föl,

miszerént aljas önérdékét kielégíthesse s minden jobb érzésű embert botránkoztasson?

A titkos szavazás bizonyára egy becsületes honpolgárt sem fog elrontani, sőt meg fogja őt kimélni mindennemű pressiótól, kezdve a legkegyetlenebb birói, papi, orvosi vagy hitelezői pressiótól, le egész azon presiőig, melyet rá kegyelve tisztelt jóakarók, szeretett barátok, maga a családi kör gyöngéd célzásai gyakorolhatnak.

A titkos szavazás nem fog egy becsületes honpolgárt sem megrontani, eltántorítani: de a nyilvános, névszerénti szavazás évről évre annál több jólelkű embert fog megtörni, vagy legalább megbénítani, minél szegényebb lesz a tömeg, s minél műveltebbek lesznek azon társadalmi néprétegek, melyek hivatalos befolyással, vagy pénzerővel, anyagi javakkal rendelkeznek.

Azután, ha a szavazás nyilvános névszerénti marad: akkor alig van rá kilátás, miszerént mindazok, kik magukat eddig árúba bocsátották, és azok, kik eddigelé kizárólag vesztegetésben, pressióban keresik vala a sikert, jobb útra térjenek: ha a titkos szavazás behozatik, nem valószínű ugyan, miszerént mindazok megjavuljanak, kik eddig magukat árúba bocsátották, — nem valószínű, miszerént az eféle emberek ezentúl is ne lessék az alkalmat, a hol, a mikor és a minő áron csak lehet, „elcsábíttathatni”: de az sem valószínű, hogy nagyobb, vagy csak ily nagy számmal is akadjanak oly meggondolatlan rosszlelkűek, kik, noha a szavazás

titkos, pressiót akarjanak gyakorolni, vagy hogy akadjanak nagy számmal bolondok, kik, noha a szavazás titkos, mégis ezreket prédáljanak el oly szavazatokra, melyekről senki, csak a választó maga tudhatja, melyik jelölt nevére fognak szólni?

Röviden egybefoglalva: nem az erőlelkű jók szaporítását, nem is a teljesen megrögzött gonoszok kiirtását igéri a titkos szavazás: hanem igéri azt, miszerént megfogja nehezíteni a gonoszok üzelveit, s megfogja menteni az erkölcsi bukástól azon ezreket, kik lelkök mélyében nem romlottak ugyan, de a kik a maguk nyomorában, szorult helyzetében, ha a szavazás nyilvános, névszerénti, nem bírnak a vesztegetésnek, a pressiónak ellent állani.

Azt sem igéri a titkos szavazás, hogy meg fogja szüntetni minden kigondolható nemét a korteskedésnek.

Az oligarcha, a gyárúr, a kormányhivatalnok, a főpap ezentúl is meg fogja tehetni a maga lépéseit, csak hogy mindazokat, kikre befolyása lehet, valami uton módon azon hiszemre terelhesse, hogy hasonlíthatlanul előnyösebb lenne saját érdekekben a párt jelöltjére szavazni mint amazéra.

S a nők — függöny mögötti mozgatói minden nagyobb választási csinynek, valamint általában minden politikai és magán merényletnek — szintúgy meg fogják kísérteni a titkos szavazás dacára is, miként a nyilvános, névszerénti szavazásnál megkísérlették, latba vetni bájaik hatályát a másik nemre: kezdve a negyed-

telkes gazda hajadon lányától, ki csókját világosan a szavazathoz köti, föl egész azon delnökig, kik tüzetes alku nélkül is meg tudják értetni óhajukat, midőn egy jelentésteljes szemlesütéssel ifjú és vén kortesvezéreknek egyiránt fejökbe szöktetik a vért.

Ámde az itatás, a verekedés ha meg is maradnak még az első titkos szavazással választásnál, aligha fognak az eddigi szégyenteljes mérvekben nyilatkozni már a második titkos szavazással választásnál: annyira ki fogja már az első kísérlet is ábrándítani az eddig üzőtt hagyományos kortesfogások követőit.

És ha van is némi valószínűség azon állításban, miszerént a titkos szavazás behozatala még csak fokozni fogná a korteskedés alatt dívó rágalmakat: úgy ennek ellenszere törvény alkotása lenne, mely a rágalmazókat, sőt még azokat is, kik rágalmat hallva, annak terjesztőjét rögtön föl nem jelentik a korteskedés alatt, miként már említettem, különös szigorral büntetné.

Azt is mondják, hogy a titkos szavazás lassanként egészen közömbössé teszi a választó közönséget a politikai jogok gyakorlása iránt, és Franciaországra hivatkoznak, mint a hol 1852 óta a titkos szavazással beadott szavazatok száma folytonosan apadt.

Hogy apadt, ez tagadhatlan: de nézetem szerint nem azért apadt, mert a szavazás titkos volt, de igen is apadt azért, mert míg egyfelől a társadalmi munka a haladó korral az emberek idejét napról napra mindinkább igénybe veszi, addig más részről a választók óriási

nagy többsége, mely a második császárságot támogatja vala, annyira meg volt győződve egész a legközelebbi háborút közvetlenül megelőzőt időkig, III. Napoléon politikájának csalhatatlansága felől, miszerént mindinkább és inkább fölöslegesnek tartott minden rendkívüli erőfeszítést a választók részéről.

Kétségenkül, az is hiba, ha a választók elhanyagolják jogaikat, s a törvényhozónak, ki a nép érdekét óhajtja szolgálni, rajta is kell lennie, hogy e hiba meg ne állandósúljon.

Ennek meggátlására törvény lenne alkotandó, mely szerint a választás csak úgy lenne érvényes, ha legalább is egygyel több mint az öszveirt választók felé beadná szavazatát; sőt miután a képviseleti rendszer szigorú logikája azt kívánná, hogy valamely választó kerület képviselőjeül csak az tekintethessék, a ki az illető kerület öszves választóinak többségét — és nem csak a szavazókét — birja, s így valamely választó kerület megválasztott képviselőjeül csak az tekintessék, a ki legalább is egygyel több szavazatot nyer vala mint fele a kerület öszves választói számának: elméletben nem lennének túlszigorúak, ha oly törvény alkotását sürgetnők, mely e követelménynek megfelelő számarányokat biztosítana a gyakorlatban.

Olaszországon, az igaz, csak egyharmadának jelenlétét kívánja meg a törvény: de bizonyára ily intézkedés is jobb mint egyáltalán semmi intézkedés. Hazai törvényeink e kérdést teljességgel elhanyagolják; nem csoda

azután, hogy, miként 1869-ben is megesett, nem egy képviselő jutott be a képviselőházba, kire csak 1, 2 vagy legközelebb 3 választó szavazott.

Némelyek ugyan azt mondják, hogy azon választó, ki honn marad, már az által, hogy honn marad, belenyugvását jelzi a többség akaratába, úgy mint a többség ez akarata az ő jelenléte, szavazata nélkül is nyilvánulni fog: ámde, azok, kik hazánk viszonyait ismerik, nagyon jól tudják, miszerént nálunk nem annyira e belenyugvás, nem is annyira a közömbösség mint inkább egészen más okok tartják vissza a választó közönség igen nagy részét a szavazástól

Visza tartja pedig leginkább a szavazás nyilvános névszerénti volta, — miután maga a nyomor teljes szorult helyzetében fél a nyílt urnánál szembeszállani azokkal, kik rá pressiót gyakorolhatnak, és a mellett még saját lelkiismerete ellen sem akarna vétkezni.

Mentsék meg Önök a népet e nyomás alól a titkos szavazat behozatala által, s alkossanak törvényt, mely meggátolja, hogy 1, 2, 3 választó által kikiáltott jelöltek képviselőül jussanak jövőre is a törvényhozó testületbe.

Sőt, ha ugyanazon törvény, mely behozná a titkos szavazást, s mely megállapítaná a számarány minimumát, melyen alúl a szavazat többség s illetőleg a választás nem lenne érvényes, szigorú vizsgálatot rendelne el, kitudandó azon okokat, melyek a választókat a szavazástól visszatartóztatják: elesnék a legszembeszökőbb ürügy, t. i. a pressió ürügye, és vajmi könnyen lehetne

ez esetben nyomába jönni azon visszaéléseknek, melyek a választókat tulajdonkép viszatartóztatják vala.

Jelenleg igen igen sok választó csak azért nem jön el szavazni, mert eladja a szavazatát, azaz meghagyja vesztegettetni magát azért, hogy szavazata ne számítsa: behozatván a titkos szavazás és elesvén a pressio ürügye, vajon nem vonná-e magára a lekenyerezettség gyanúját majd csak nem minden választó, ki a nélkül, hogy őt betegség vagy egyéb baj akadályozná, nem jelennék meg a szavazásnál?

Én tehát határozottan a titkos szavazás mellett vagyok: de csak azon föltétel alatt, miszerént a titkos szavazás oly módozathoz köttetik, mely teljesen meggyőzheti a választó közönséget a felől, miszerént a titkos szavazásnál sem a szavazatok beadásánál, sem a szavazatok öszveszámításánál semmi hamisítás, csalás nem történhetik.

Jobbnak a nyilvános, névszerénti szavazásnál csak is az ily titkos szavazást ismerem; és ha választani kellene oly titkos szavazás közt, mely e biztosítékot nem nyujtaná, és az általános, névszerénti szavazás közt, a népérdekében, saját lelkiismeretes meggyőződése szerént határozottan az utóbbit választanám.

E nézetet velem, azt hiszem, ma már vajmi sokan osztják; s igen sokan csak azon okból nem veszik föl a titkos szavazást programmjokba, mert attól tartanak, miszerént a jelen országgyűlési többségünk ha megszavazná is a titkos szavazást, nem fogná megszavazni

egyúttal annak azon módozatát is, mely a lelkiismereteket megnyugtathatná.

De hát nem lehetne-e oly módozatát találni a titkos szavazásnak, mely hazai viszonyainkhoz képest e részben mindenkit megnyugtathatna s egyúttal eléggé gyakorlatias is lenne?

Részemről én a pálcákkal szavazás módozatát ajánlom, melyet jobbnak tartok a golyókkal szavazás lehető legjobb módozatánál is. A golyókkal szavazás lehető legjobb szavazatának azon módozat van europa-szerre elismerve, melyet Görögországon is alkalmaznak, módozat, mely szerént a választó annyi golyót vesz vagy kap kezébe, a hány jelölt vagy on föllállítva, pl. egy fekete, mely igent s egy feketét, mely nemet jelent, ha a föllállított jelöltek száma kettő. Hogy a választó mindkét golyóját szándékának megfelelőleg értékesíthesse, erre nézve elkerülhetlenül szükséges, miszerént a szavazatokat fölfogó szekrénynek legalább is két nyílása legyen, mindenik más más jelölt nevére szóllván, a mi már magában számos téves szavazásra nyujthat alkalmat; még inkább nyujthat azonban alkalmat csinyekre a nem-jóhiszemű választónak, és ugyan mindakkor, midőn a golyókat magához veszi, mind pedig akkor, midőn azokat, a szekrénybe ejti: ott, mert két fehér golyót vagy két fehér golyót és egy feketét is vehet magához, itt mert két golyót — habár nem egy ugyanazon színűt — ejthet egy ugyanazon nyílásba, csakhogy az öszveszámi-

tásnál zavart okozhasson, vagy éppen a szavazatok számát meghamisíthassa.

A mi azonban e módozatot legkevésbé ajánlja, ez azon körülmény, miszerént minél szigorúbb rendszabályok vetetnek alkalmazásba e módozat kijátszására irányozott csinyek ellenében, annál inkább veszt a szavazás „titkos” voltából.

Ha ellenőrző közegeket állítanak föl a golyók átvetélénél: ez ellenőrző közegek azon gyanúra szolgáltathatnak alkalmat egyik pártnál, miszerént ezen közegek a másik párt embereinek kezére játszanak; azok pedig, melyek közvetlenül a szekrény nyílásánál állítatnak föl, azon gyanút ébreszthetik, miszerént kilesik, hogy egyik is, másik is a választók közül hova szavazott.

Nem elég bitosíték a golyó koppanása sem: mert a hallszervek egyenlő hordereje mellett is e koppanást csak azok hallhatják, kik nagyon közel állanak; és sokan azon ötletre jöhetnek, miszerént ők nem hallották koppanni, tehát a szavazás nem volt correct.

Nem elég, miszerént kellő szigorú ellenőrzés mellett a ballotage nagyobb horderejű csinyek ellenében meglehetősen biztosítható: a modern államférfi arra is fog törekedni, miszerént minden józan ok lehetőleg eltávolíttassék, mely a tömegben a szavazás módozata iránt gyanút, vagy éppen nyugtalanságot fogna költetni.

E titkos szavazás lehető legjobb módozata természetesen nem képzelhető oly választók nélkül, kik ki-

vétel nélkül mind ne tudjanak írni olvasni: ámde, miután tényleges viszonyaink közepette az írni-olvasni tudásra mint a szavazási módozat elemére nem gondolhatunk, részemről a következő módozatot ajánlom képviselő választásoknál egyelőre:

Tartassék a szavazás a szabadban.

Tehát, hogy az időjárás kényelmetlenül ne érintse a választó közönséget, helyeztessék el a szavazatok befogadására elrendelendett egyetlen egy, nagy szekrény, helyesebben egyszerű nagy faláda oly ernyőzet alatt, minők alá az alföldi csárdákban a kocsikat szokják állítani.

Legyen a szekrénynek egyetlen egy oldalnyílása, nem nagyobb, mint a minőbe egyetlen egy legalább 1" átmérőjű fapálcát minden nehézség nélkül be lehessen csusztatni.

Legyenek készen a szekrény nyílásos oldala előtt a földön ily 1" átmérőjű, s legalább 5' hosszú fapálcák.

Legyenek e fapálcák egymással mind idomra, mind színre nézve teljesen egyenlők: csak az egyik végén minden egyes pálcának legyen befőstve az alapszín vörösre, zöldre, sárgára, kékre vagy feketére, vagy más t. i. annyiféle és oly színre, mint a hány képviselőjelölt létezik, és ugyan mindenik színnel annyi pálcá legyen megjegyezve mint a hány a választó.

Fektessenek e pálcák még a választási cselekvény megnyitása előtt szép rendben egymás mellé akként, miszerént befőstött végeik mind a szekrény felé legyenek

fordítva úgy, hogy a választó-közönség, sőt a szavazat-jegy ellenőrző, s mindenegyéb bizottságok, s a rendre ügyelő közegek vagy 50 lépésnyire bocsáttatván csak a szekrényhöz, egyáltalán meg ne láthassák, hogy vajon minő végű pálcát emel föl a földről s dob bele a szekrénybe a választó?

Természetesen a szekrény túlsó oldala felől sem szabadna senkinek állnia, legalább is 300 lépésnyire elzáratván a szekrény környékzete egyszerű sodronnyal, kivéve azon oldalt, a melyen a bizottságok a még le nem szavazott választókkal, s ez utóbbiaktól egyszerű deszkázat által elválasztva, a már leszavazott választók fognának állani.

Nem szabadna e szekrényhöz közelíteni senkinek, még hajdunak, pandurnak, csendbiztosnak sem, hanem csak a választóknak egyenként, úgy hogy B. választó csak akkor bocsáttatnék be a szekrény előtti vagy 30 ölnyi előtérre midőn már A. választó szekrénybe dobott szavazati pálcácskájának koppanása az illető mindkét, vagy több pártbeli bizottság jegyzője által bejegyeztetett.

A választás bevégeztével rögtön föl kellene nyitni a szekrénynek, s a szavazatoknak a szabadban az egész közönség szeme láttára kellene mindkét pártnak e célra kiküldött bizalmi egyénei által összeolvasztatni: a melyik színnel több pálca van jegyezve, azon szín jelöltje a győztes, azaz a megválasztott képviselő; de csak azon esetben, ha:

a nyomban előveendett ellenőrzési, illetőleg után-számitási rendszabályok teljesen meggyőzik a középonti választmányt a felől, miszerént a szavazás kifogástalanul, minden megháborítás, és meghamisítás nélkül folyt le.

Szintén föltétül lehetne itt kitűzni az érvényességre nézve azt, hogy a szavazati számarányok a törvény által megállapítandott vonalon alúl ne essenek.

Túlkövetelésnek látszik az, a mit óhajtok, de nem lehet túlkövetelés azok szemében, kik a népképviseleti rendszerhez benső őszinteséggel ragaszkodnak.

Hogy mennyire téves politika ily rendszabályhoz nem folyamodni, azt külföldi államtudósok is eléggé hangoztatják.

Constantin Frantz legujabb, „Die Naturlehre des Staates“ című művében egyikét legszembeötlőbb érveinek a divó képviseleti rendszer ellen azon viszaélésből meríti, a melylyel éppen a számarányok körül találkozunk.

Nem osztom ugyan Frantz azon nézetét, miszerént a képviseleti rendszer akarat-átruházáson nyugodnék, miként ezt Rousseau is tanította: én részemről a képviseletben csak bizalomátruházást látok: de azon viszaélések, melyek a számarányok dolgában a szavazat-többség, sőt a határozatképesség megállapításába europa-szerte befolyanak, az én meggyőződéseim szerint nem oly

könnyen elnézhetők, mint a hogy ezt europaszerte, különösen pedig hazánkban sokan gondolják.

Méltán ütközik meg Frantz e visszaéléseken, midőn úgy találja, hogy Poroszországon alig $\frac{3}{4}$ része vesz részt a beirt választóknak a szavazásban: a mi azt eredményezi, miszerént, még azon esetben is, ha hogy minden egyes képviselő $\frac{3}{4}$ többségével választatnék is meg a szavazásban tényleg részt vett választóknak, — a mi átlag véve soha sehol nem történik —, az ekként megválasztott képviselők csak $\frac{9}{16}$ részben képviselnék — mint Frantz mondja — a nép akaratát, — vagy mint én mondanám — a nép, illetőleg a választók bizalmát.

De még ez esetben is, — mely kétségenkül kedvezőbb esélyt tesz föl a valóságnál — még ez esetben is, és még föltéve oly kedvező számarányt, mint a minőt a valóság, vagyis az átlag rendszeren soha nem mutat, föltéve t. i. miszerént a képviselőház határozatait rendszeren oly többség hozná, mely az összes képviselők $\frac{3}{4}$ -részét képezi, még ezt föltéve is csak $\frac{27}{64}$ részét képviselnék a képviselőház határozatai, mint Frantz mondja a nép akaratának, vagy mint mi mondanók: a választók bizalmának.

Tehát nem képviselnék még csak felét sem az összes beirt választók számának.

Hát még hogy állanak e számarányok hazánkban a tényleges gyakorlatban!

Nem is említve azon csekély különbséget, melylyel a többség a legutóbbi választásoknál győzött, nálunk még csak $\frac{3}{4}$ -része sem jelenik meg a beirt választóknak a szavazásnál, sőt még csak $\frac{3}{4}$ -része sem szükségeltetik az összes képviselők számának oda, miszerént a ház határozatképes lehessen.

Megelégszünk azzal, ha 100 képviselő vagyon jelen.

És ugyan minő többséggel hozatnak azután a képviselőház határozatai, nem mondom rendkívül gyéren látogatott ülésekben, hanem oly számmal látogatott ülésekben, mint a minő számmal látogatvák rendszeren azon üléseink, melyekben a fontosabb törvényjavaslatok, indítványok, határozati javaslatok, interpellációk tárgyaltnak szoktak!

Alig van jelen 300 képviselő 449 helyett, és 30—40 szavazat jelzi rendszeren a többséget az ellenzék fölött.

Azon körülmény, miszerént az angol alsóház magát már 40 tag jelenlétében határozat-képesnek tekinti, nem szelidíthet mind e számarányok horderején.

Hisz Angliában is elég fölszóllalás történt már az ily félszeg „praecedentialis” jogfejlesztési visszaélések ellen, s elvégre, ha kellő törvény, a választók úgy mint a képviselők hanyagsága ellen nem hozatik, Magyarországon ma-holnap képviselőink nagy részét 1—2—3 ember fogja választani, s a képviselőházban a felségi joggal oly töredék fog rendelkezni, mely nem csak az összes képviselőknek, de saját pártjának is törpe kisebbségét képezi.

Ilyesmi pedig alig férne meg azon fogalommal, melyet a képviseleti rendszerről maguknak az angol intézmények legnagyobb bámulói alkotnak: mert, annak hogy a képviselők oly hanyagon látogatják az üléseket, ennek okát ki sem fogja másutt mint éppen az illető képviselők egyéni tulajdonaiban vagy körülményeiben keresni: de azt, miszerént választóink igen sok kerületben oly gyér számmal jelennek meg, bizonyára nem fogjuk kivétel nélkül a választók hanyagságának, hanem inkább igen gyakran azon körülménynek tulajdoníthatni, miszerént — mint már fönebb említettem — igen sok választó kerületben az erőszakoskodás és egyéb hagyományos visszaélések a választó közönség békés, jólelkű részét annyira lehangolják, miszerént tehetetlenségök érzetében az ily választók inkább egészen távúl maradnak politikai jogaik gyakorlásától, hogysem megjelenésökkel még inkább növeljék mind a rakoncátlankodást, mind pedig annak a látszatát, mintha az akaratok ellenére erőszakoskodással, s mindennemű fogással keresztül hajtott választási cselekvényhöz, helyesebben választási csinyhöz szintén hozzájárulnának.

E bajon nézetem szerint csak említett minimum-törvény segíthetne.

Sokkal célszerűbb, gyakorlatibb lenne hazánkban egy ily törvény alkotása, mint bármily egyéb intézkedés, mely akár a választók hanyag visszavonulásának meggátlását akarná eszközölni, akár a kisebbségi kép-

viseltetés által fedezendő érdekeknek irányúlna megnyugtatóra.

A választók hanyagságának ellensúlyozására alig lehetséges egyáltalán talán ama minimum-törvényen kívül még egyéb alkalmas módszer: a kisebbségi képviselés által fedezendő érdekek megnyugtatóát pedig alig eszközölhetné annyira mint e minimum-törvény bármelyik is azon módok között, melyeket ez irányban javaslatba hoznak, vagy javaslatba hozni lehetne.

Nézetem szerint ez utóbbiak közül hazánk tényleges viszonyainak közepette legtöbbet ígérne még tán a kettős, hármas vagy négyes jelöltek rendszere, de gyakorlati eredményeiben bizonyára még e rendszer is messze maradna hátra az ajánlottam minimum-törvény mögött.

A kettős, hármas vagy négyes jelöltek rendszere abban állana, miszerént minden választó kerületben minden egyes választó nem egy, hanem egyszerre két, három vagy legföllebb négy jelöltre szavazna: s azután a szavazatok egybeszámíttatván, nem csak az lenne képviselővé, ki a legtöbb szavazatot nyerte, hanem mind az is, ki legalábbal egygyel több szavazatot nyert mint a választókerület összes választóinak fele.

E rendszer természetesen azon föltevésre lenne alapítva, miszerént a legbőszültebb pártból is sokan adnák szavazatukat valamely kitűnő férfúra, még ha nézeteit nem is osztanák mindenben, föltéve, hogy saját

pártjok jelöltjének megválasztását ez által nem veszélyeztetik.

Sőt az elméletben úgy mutatkozik, miszerént az ily rendszer még a pártok élességén is nem csekély mérvben fogna köszörülhetni.

A gyakorlatban azonban, nézetem szerint, tényleges közművelődési viszonyaink mellett, alig hiszem, hogy e rendszer igazolná azon várakozásokat, melyeket némelyek hozzá kötöttek.

Mert, ha föltehetni is pl. Pest, Pozsony, Kassa, Sopron, Szabadka, Arad vagy Miskolc városok választó kerületeiről, miszerént esetleg többségben levő pártjok, vagy ennek hazafias értelmisége hajlandó lenne legalább második helyen szintén rászavazni az ellenpárt főjelöltjére, föltéve hogy az utóbbi országos nevezetességű szakférfit: de azt már alig lehet föltenni a vidék legtöbb kerületének többségéről, hogy a kettős, hármas vagy négyes jelölt rendszert is ne arra használnák föl, miszerént saját pártjok főjelöltje mellett, második helyen ne ennek kortesvezérét léptessék föl „országos nevezetességül”.

Legjobb esetben e rendszer oly compromissumokat hozna létre, milyenekkel az eddigi megyei clique-uralomban elég bőségesen találkozunk, compromissumokat t. i. a befolyásosabb családok vagy kortesvezérek között tekintet nélkül pártkülönbségre: de hogy nyerének ezáltal a közművelődés, a haza, szóval mindazon

érdekek, melyeket a kisebbségi képviseltetésnek fedezni kellene, ezt már alig fogja valaki állíthatni.

Nincs e részben hátra más mint megalkotni a fön-
érintett minimum-törvényt — kapcsolatban oly intéz-
kedésekkel, melyek a választásnál elkövetni szokott
csínyeknek, erőszakoskodásoknak lehetőleg elejét vehet-
nék, vagy legalább akként megtorolnák, miszerént a
választóközönségünk jövőre legalább viszanyerhető
már már egészen elvesztett hitét az e téren igazság-
szolgáltatás lehetőségében.

Utóbbiak közé tartoznék egy törvény alkotása
mely a megválasztott képviselők igazolását független
biróságra, pl. a semmisítő székre ruházná.

Angliában is belátták egy ily intézkedés szükségét,
azért ruházták az igazolás jogát és tisztét a Queen's
Benchre; pedig ha valahol hát Angliában óvják óva
mind azt, a mi a képviselőnek elengedhetlen attri-
butuma.

Hogy is várhatnánk részrehajlatlan igazolási el-
járást magától a parlamenttől, midőn e parlamentnek
úgy szölván saját pártjainak léte fölött kell ítéletet
mondania?

Midőn az igazolás szőnyegre kerül, a pártok már
léteznek; már tudomásúl vették mindazon elemeket,
melyekkel közös zászló alatt s a melyek ellenében fog-
nak küzdeni.

Mi természetesebb tehát mint hogy mind a többség,
mind a kisebbség az ellenpárt tagjait a hol csak lehet

megbuktatni, és saját pártjok tagjait minden áron megmenteni fognak igyekezni?

Ha a parlament saját maga gyakorolja saját maga fölött az igazolást: akkor részrehajlatlan igazolásokra alig számíthatni: mert vagy in pleno igazol a ház, és akkor csak az fog történni, a mit a többség akar, vagy osztályonként történik — mint most — az igazolás, és akkor ismét vagy az fog csak történni a mit a többség akar, azon osztályokban t. i. a melyekben a ház többsége van többségben, vagy az fog történni, a mit az ellenzék akar, azon osztályokban t. i. melyekben az ellenzék van többségben.

Semmi esetre nem fog történni az, a mit a tárgyi-lagos igazságosság követel: hanem az, a mit a pártérdek tekinteti.

Igazságos bíró e kérdésben csak oly bíróság lehet, mely bir a bírói függetlenség kellékeivel, mindenek fölött pedig független a pártoktól.

Igaz, nagyon sokat föltételezünk, ha azt hisszük, miszerént napjainkban bármely bíróságot függetlennek tekintethetünk a pártoktól.

Míg a bírák kinevezése, előléptetése, fizetésjavítása, kiténtetése s. t. b. azon kormány kezében van, mely mint parlamenti kormány az országgyűlési többséggel mulhatlanúl solidaris a pártérdekben; addig legalább is egy neme a politikai bonhomiónak bármely bíróságot teljesen függetlennek tekinteni minden pártérdektől.

De elvégre is van kilátás arra, hogy a bíróságok célszerű reform folytán ha nem is fognak teljesen fölmentethetni minden pártnyomástól — mert hiszen a bírák is csak emberek — de legalább is oly felelősségi törvény alá helyeztethetnek, mely inkább fogja valószínűvé tehetni a bíró ítéletének függetlenségét mint a párt fegyelem, mely alól a politikai testületek tagjai, a képviselők, nem fognak, míg csak a parlamentarismus főn áll. soha teljesen fölszabadúlhatni.

Mig csak az igazolást a parlament saját maga végezi. mindaddig igen gyakran elő fog fordulni, miszerént a pártok egy-egy szigorúlag lelkiismeretes ítéletet egymásnak cserében el fognak engedni: a kisebbség nem zajong Kelemen megválasztása ellen, mert a többség nem buktatja meg Dánielt.

A nép, a haza érdeke azonban ily alkuval csak azt nyeri, miszerént nem egy, hanem mindjárt két választó kerületben vesztik el hitöket az emberek a jó ügy diadalában, s a merre csak ez esetet tudomásul veszik, nő a nyugtalanság, fokozódik a szenvedély, romlik a közerkölcsiség.

A legszigorúbb eljárás az igazolásoknál: ez áll a közerkölcsiség, a nép, a haza érdekében: a parlament eljárása e terén soha sem lehet részrehajlatlan: szigorú, részrehajlatlan a független bíróság inkább lehet: azért ruháztassék át a képviselők igazolásának joga, tiszte a semmisítőszékre vagy egyéb független bíróságra.

Az sem lehet ellenérv, hogy a képviselőház részese a felségjognak: mert a képviselőház csak akkor részese a felségjognak, ha tagjai nem a törvény sérelmével választatnak: mit, hogy csakugyan nem a törvény sérelmével történt-e? megvizsgálni saját maga a parlament tagjainak részrehajlatlan igazoltatása előtt már csak azért sem lehet jogosítva, mert senki saját maga fölött ítéletet nem mondhat.

Végül az igazolási kérdésben még csak azt jegyzem meg, miszerént nézetem szerint a választás ellen beadott kérvényekre rótt ezer forintnyi cautio ép oly célszerűtlen mint erkölcs-rontó rendszabály.

Célszerűtlen, mert meglehet, hogy éppen oly kerületben fognak akadni titkos Maecenások, hol a választás ellen kérvény benyújtására legkevésbé van alapos ok; erkölcs-rontó, mert lehet, hogy éppen oly kerületben fog csupán a választók szegénysége miatt elmaradni a kérvényezés, hol a választásnál elkövetett csínyek s erőszakoskodás leginkább követelnék a büntető igazság sújtó kezét.

S így a politikai jogok gyakorlása, a helyett, hogy nevelni lenne képes a nép erkölcsi érzületét, — az erkölcsiség rovására csak azon keserű, jellemrontó hitben fogja megerősíteni a népet, miszerént „pénz nélkül még csak az igazságot sem lehet ma már kikeresni Magyarországon.”

Alaptalan, hazug kérvényezésektől nem az ezer forintnyi cautio fogja megkímélni a törvényhozó testü-

letet, hanem törvény, mely szigorú büntetést szab a hazug kérvényezőkre, s utólagos bírságot az alaptalanul panaszlókra.

E helyütt lehetetlen meg nem emlékeznem azon kérdésről, hogy vajon jogosult, célszerű, s gyakorlatilag alkalmazható lenne-e a kisebbségi képviseltetés behozatala hazánkban a képviselő-választásoknál?

E kérdés évek óta foglalkoztatja Europa legnemesebb elméit; sőt hazánkban is nyilatkoztak már hangok ez irányban.

A kisebbség képviseltetése alatt különböző gondolkodók különböző dolgokat értenek.

Csak kevesen értik azt, a mit e szóval „kisebbség” tulajdonkép mondanak.

Kevesen értik t. i. azon pártok vagy párttöredékek képviseltetését, melyek az egész országban öszveszámitva csakugyan kisebbséget jelzenének.

Legtöbben a kisebbségi képviseltetés alatt tulajdonkép csak azon pártok képviseltetését értik, melyek az egyes kerületekben kisebbségben vagynak ugyan, de a melyek, ha az egész országban öszveszámitatnának, nem lehetetlen, miszerént nagyobb öszveget tennének ki, mint azon párt szavazatai, mely az egyes kerületek legnagyobb részében mint többség szerepel.

Például: van egy állam, melyben a képviselők és a választó kerületek száma 450.

Megtörténhetik, miszerént 250 kerületben a kormánypárt győz, és 200-ban az ellenzék: tehát a kor-

mánypárt lesz a képviselőházban 50 szavazattal többségben.

És mégis nem lehetetlen, miszerént ugyanezen államban a valódi többség nem a kormánypárt részén van, hanem az ellenzékén.

Tegyük föl például, miszerént azon 250 kerületben, hol a kormánypárt győzött, az ellenzék összesen 200,000, a kormánypárt 250,000 szavazatot, azon 200 kerületben pedig, hol az ellenzék győzött, az ellenzék 250,000, a kormánypárt pedig 100,000 szavazatot kapott: és azonnal egy képviselőház fog előttünk állani, melyben a kormánypárt 50 szavazattöbbséggel rendelkezik ugyan, és mégis a házon kívül, az országban csak 350,000 szavazatot nyert a kormánypárt, míg az ellenzék 450,000-t.

Hogy nem-e az eset egy vagy más államban, egy vagy más időben? Ennek kipuhatolására akarják némelyek alkalmazásba vetetni a kisebbségek képviseltetését.

Mások azonban mind azon párt-elemeket akarnák e kisebbségi képviseltetés által a képviselőházba behozni, melyekről meg van ugyan mindenki győződve, miszerént kisebbséget képeznek az országban, de a melyek még is léteznek, szavukat hallatni jogosítvák, s a melyek eddigelé vagy egyáltalán nem találnak képviseltetésre, vagy csak jelentéktelen számarányban.

Ez utóbbi törekvés különösen oly elemek képviseltetésére irányul, a melyek választóképes polgáraik számára nézve kitennének ugyan bőven egy-két, sőt tán több kerületet, de a melyek mégis annyira szétszórva

az országban, miszerént mint párt minden egyes kerületben elenyésznek.

Vagy irányúl oly férfiak beválaszthatására, kiknek értelmi nagyságát országszerte ismerik ugyan a műveltebb körökben, de a kik foglalkozásaiknál, egyéniségük-nél fogva oly kevésbé hajlandók vagy alkalmasok a maguk tágabb körbeni megkedveltetésére, miszerént külön-külön egyik kerületben sem számíthatnak győzelemre.

Igy bukott meg Gladstone is éppen nagyszerű szolgálattételei után: ez adott lendületet Angliában azon mozgalomnak, mely főleg Hare elméletének úttörése nyomán a kisebbségek képviseltetését ugyyszólván programpontjává tette a radicalismus egyik újabb árnyalatának.

Sokat foglalkoztak azóta e kérdéssel az amsterdami congressuson és másutt: mi magyarok azonban nem sok gyakorlati hasznát vehetnők mindannak, a mit eddigelé az elmélet emberei e részben megállapítottak.

Képviselőválasztásoknál Hare elmélete, mely szerént az egész ország összes kerületei nem csak egy jelőltre szavazhatnának, de annyira a hány képviselői szék van a képviselőházban, hogy azután az összes kerületek szavazatai együvé számíttatván, mindazok a képviselőház tagjaivá lennének, kik legalább is annyi szavazatot kapnának, mint a mekkora az összes képviselőszékek számával elosztott összes szavazók számának hányadosa, — képviselőválasztásoknál, mondom,

Hare e módozata kivihetetlen. Kivihetetlen még most nemcsak nálunk, de magában Angliában. Igen, de hát a valódi többség kipuhatólása, s a valódi kisebbség méltányos képviseltetése: vajon e két kérdés tehát egyszerűleg elejtsessék, avagy hogy nyerjen hát megoldást?

Nézetem szerint a valódi többség kipuhatólását még most, kivált nálunk, mi sem mozdíthatná elő annyira, mint oly törvény alkotása, mely szerint érvényes választás csak az lenne, ha a győztes jelölt legalább is egygyel több szavazatot nyerne, a kerület öszves beirt választóinak számánál, vagyis, ha a kerület öszves beirt választói számának absolut többségét magáénak mondhatná.

Ez esetben, s föltéve még, hogy a választókerületek lehetőleg egyenlő számú választók tömegei szerint alakíthatnának, lehetetlenné válnék az, a mi a jelen rendszer mellett nagyon is lehetséges, hogy t. i. azon párt bírja a többséget a képviselőházban, a melyik az országban tulajdonkép kisebbségben vagyon.

A valódi kisebbségek képviseltetésére tényleges közművelődési viszonyaink, közlekedési nehézségeink folytán alig lehetne ma még módozatot ajánlani, mely az országos képviselőválasztásoknál a zavart ne növelné, s egyúttal még a felelősség kijátsztatását is megne könnyítené.

A legegyszerűbb, leggyakorlatibb módozat ugyanis a kisebbségek képviseltetésére országos képviselő választásoknál talán a következő lenne:

Minden egyes választókerületből megválasztott képviselőnek tekintetik az, ki az illető választókerületben vagy egyhangulag képviselőnek kikiáltatik, vagy a többséget nyeri a szavazásnál.

Ezenfölül megválasztott képviselő lenne az is, ki habár egy kerületben sem nyert szavazattöbbséget, de több választókerületben több szavazatot nyert mégis együtt véve, mint a mennyi azon legkisebb szavazatmennyiség, melylyel az egész országban legkisebb szavazattöbbséggel megválasztott képviselő éppen megválasztatott.

Például, behozatván ajánlottam törvény, mely szerint a választó-kerületek lehetőleg egyenlő számú választótömegek szerint kerekítettven ki, a legkisebb szavazatmennyiség, melylyel képviselő megválasztatnék, lenne vagy 1001, azonban képviselő lenne nem csak mindaz, a ki az egyes kerületekben szavazattöbbséget, azaz legalább is 1001 szavazatot nyert, hanem még azonkívül mindaz, kire több kerületben történvén szavazás, akár a nélkül is, hogy több kerületben lépett volna föl jelöltül, több kerületben együttvéve több szavazatot nyert volna mint 1001.

Nézetem szerint ez lenne a kisebbségi képviseltetés legegyszerűbb, leggyakorlatibb módozata országgyűlési választásoknál, — oly módozat, mely még azon elvnek is megfelelne, miszerént az országgyűlésre választott képviselők nem az illető kerületeket, hanem az egész nemzetet képviselik. (Helyesebben tán: az országos kép-

viselők a kerületek választóinak bizalma folytán nyerik ugyan mandatumukat, mely azonban nem helyi, hanem az egész ország, az egész nemzet érdekeinek kell, hogy szolgáljon.)

Mondom, e módózat még ezen elvnek is megfelelne az elméletben; s igen sok kitűnő erőt, igen sok férfit besegítene a törvényhozásba, kik a mostani rendszer alapján soha sem jutnak bele, vagy gyakran kimaradnak belőle.

Megtörténhetik ugyanis, miszerént valamely jeles szakerő azon kerületben, hol lakik, éppen nem bírhat kilátással áttörni azon nepotisztikus ligát, mely ugy a kormánypárt, mind az ellenzék részéről a választó-közönséget mintegy hagyományos erővel lekötve tartja, sem arra nem számíthat, miszerént más kerületben megválasztassék: az ily férfiú nevét azonban a műveltebb elemek különböző kerületekben eléggé ismerhetik, működését valódi jótéteménynek tarthatják, s bizonyára rá fognak szavazni, sőt buzgólkodni is fognak mellette, ha tudják, hogy óhajta bejutni a törvényhozó testületbe.

És ha ily férfiú programot ad, föllép egy bizonyos kerületben, vagy csak a sajtóban ad nyilatkozatot, meglehet, hogy szétszórt elvbarátai, ha nem is egy kerületben, de 5—6-ban vagy 10—15-ben fognak tudni neki annyi szavazatot biztosítani, mint a mennyivel egy kerületben valaki képviselővé lehet, t. i. többet mint 1001-et, pl. 1002-t: mi ha megtörténik, a képviselőház

oly erővel fog öregbedhetni, melynek hiányát nagyon is megérezhette volna különben.

Ez mind igaz, de hazánk tényleges viszonyai mellett az ily módozat még oly bonyodalmakkal járhatna, miszerént jobb lemondani egyelőre ezen előnyről, mint még ezen bonyodalmakkal is tetézni öröklött alkotmányos bajainkat.

Mert, ha csak országos nevezetességek képeznék az ily több kerületbeni korteskedés tárgyát: nem állna elő semmi különös bonyodalom; legfőlebb a képviselő feleletrevonhatását nehezíthetné meg az ily módozat a legközelebbi választásoknál, kivált az oly választók részéről, kik személyesen a képviselővel a nagy távul miatt gyakrabban nem érintkezhetvén, oly tanok letéteményesét keresnék benne, melyeket ő tulajdonkép soha nem vallott, habár a közhír vagy kortesfogás vagy utóvégre a műveltség hiány nevéhez szokta volt is csatolni azokat.

De nem fognának-e a pártok — jelen fokozott szenvedélyességökben — mindent fölhasználni, csakhogy az ily módozat segélyével még több jelöltjüket keresztül vihessék az ellenpárt megbuktathatására? S nem fognának-e kerületről kerületre járva, s 10—20 kerület számára az egyes kerületekben fölállított jelölteken kívül még oly külön jelölteket fölállítani, kiknek javára itt 50, ott 100 szavazatot, valahogy csak szerezhetni, s ha más-ként nem megy, összevásárolhatni remélnének?

A titkos szavazás hatalmas óvszer lenne ugyan az

egyes kerületekben a vesztegetés ellen, és ugyan leginkább azon okból, mert nem igen képzelhető oly consortium alakítása, mely szavát tartsa azon reményben, hogy majd sikerülvén neki egy meghatározott kerületben győzelemre juttatni Kelemen, csakugyan részesülni fog a consortium, pl. 40,000 forintban, melyet Péter Pálnak stb. Kelemen győzelme esetében leköltendett vala: de a több kerületbeni combinált választásnál a vesztegetők nem lennének arra utalva, miszerént egy ily consortiumot hozzanak létre, mely egy maga biztosítsa Kelemennek a többséget, hanem csak arra törekednének, hogy X kerületben Kelemen részére 50, Y kerületben 80, Z kerületben 130 stb. szavazatot vásárolhassanak össze: és ez a titkos szavazás dacára még is inkább fogna sikerülhetni nekik mint az egyes kerületbeni győzelem.

Péter előbb fog találni X kerületben 50, Y kerületben 80, Z kerületben 130 embert, ki szavát nemcsak eladja, de a szavazásnál meg is tartja, midőn t. i. Péter csak arra van utalva, miszerént minden egyes kerületben bizonyos összeget azon esetre ígérjen nekik, ha a szavazásnál X kerületben legalább 50 szavazat fog esni Kelemenre, mintha csak azon föltétel alatt kötheti le nekik józanul a pénzt, ha hogy Kelemen egy ugyanazon kerületben győzelemre vergődik.

Az ily módozat behozatala tehát csak növelni fogná a bajt, az izgatottságot, a vesztegetést, sőt különösen a rágalmat, miután a pártok igen sok esetben oly

egyént fognának a legtöbb kerületnek ajánlani, a kit az illető kerületek nagy részében közelebbről alig ismernek.

Az ily módozat behozatala teleologiai szempontból különösen kívánatosnak látszhatnék a jelenleg főnálló választási rendszer alapján, midőn a választásra érvényes szavazatmennyiség törvény által megállapítva nincs.

Jelenleg képviselőházunkban nagy számmal ülnek képviselők, kik külön-külön kevesebb szavazatmennyiséggel lőnek megválasztva mint 500 szavazattal. Másrészről nagy számmal buktak meg jelöltek, kik az egyes kerületekben 1000 szavazatuk dacára is kisebbségben maradtak.

Miután pedig azon elv uralkodik, miszerént a képviselők nem kerületeiket, hanem az egész nemzetet képviselik: méltán számon kérhetné valaki a logikát azon választási rendszertől, mely ily szemetszűrő anomáliákat oly tömegesen engedhet.

Ámde érintettem módozat behozatala a jelen választási rendszer alapján még több, nagyobb mérvű bonyodalmat vonna maga után, mintha a választásra érvényes szavazatmennyiség törvény által lenne megállapítva. Mert a jelen választási rendszer alapján könnyen megtörténhetnék, miszerént több mint fele az egyes kerületekben megválasztott képviselőknek kevesebb szavazattal lévén megválasztva mint a hány szavazattal egyes kerületekben jelöltek megbuktak, ez utóbbiaknak mind helyet kellene adni a képviselőházban, a mi a képviselőház alakulási jogcímét nem kevésbé ferde hely-

zetbe hozná, mint a hogy tagjai számának ennyire ingadozóvá tétele által annak munkálkodását elviselhetlenül érinthetné. Szóval a kisebbség képviseltetésére a képviselő választási rendszer nincs még megérve Magyarországon.

Sőt nagy nehézségekkel járna gyakorlati keresztülvitele még az oly törvénynek is, mely a fentjelzett anomaliák mellőzhetésére azt rendelné, miszerént a választás csak úgy érvényes, ha a jelölt vagy egyhangú közfölkialtással, vagy legalább oly szavazatmennységgel választatik, mely az illető kerület öszves beirt választóinak abszolut többségét képezi. Egy ily törvény természetesen csak az esetben tenne szolgálatot ugyanazon alapgondolatnak, melynek a kisebbség képviseltetése tulajdonkép szolgálni akar, ha egyúttal oly törvény is alkottatnék, mely az ország öszses választókerületeit lehetőleg hasonszámú választótömegre fektetné.

Ezen azonosság alatt természetesen nem értek oly számtani valamit, mit csak géptani hatály eredményezhet kár nélkül, mit azonban a szerves természetben, a politikai életben célba venni magam is hibának tartanék: hanem értem megszüntetését az oly anomaliáknak, minőket a jelen választási rendszer mutat, midőn pl. Hódmezővásárhely közel 70,000 lélek után 1 képviselő választására van csak jogosítva, és egynémely szász székek, melyek lakossága alig néhány ezer ember, mégis 2 képviselőválasztására jogosítvák.

Az is kérdés, hány évre választassanak a képviselők?

A radicalismus némely árnyalatai azt hirdetik, hogy a népérdek nem engedne hosszabb megbiztatási határidőt egy évnél; Angliában 7 év dívik, igaz, nem valami demokratiai kezdeményezés folytán; másutt 3, 4, 5, 6 évre választatnak a képviselők; III. Napoléon császár mindjárt az államcsiny után 10 évre állapította meg e határidőt; Németalföldön és Belgiumban minden második évben a képviselők fele kilép: végül némelyek — és ugyan szintén a radicalismus hívei közül — azon gondolatra jöttek, miszerént legjobb lenne hazánkban visszaállítani a választók visszahívási jogát, melyhöz hasonlót a rendi alkotmány korában a megyék gyakoroltak volt.

Hogy a nép érdekében fekszik, hogy minél jobban ellenőrizhesse képviselőit, ez tagadhatlan.

Az is bizonyos, miszerént elvontan véve a dolgot, annál jobban ellenőrizhetik a választók a képviselőket, minél gyakrabban feleletre vonhatják őket új választások által, azaz minél rövidebb időre szől a képviselői mandatum.

Ámde ez csak az elméletben áll így: a gyakorlatban a választók különböző műveltségi foka egészen más világot vet a kérdésre.

Ha a képviselő mandatuma csak oly kérdésekre vonatkoznék, melyeket minden egyes választó megért, pl. ha hazánkban a mandatum csak azon kérdés eldöntésére szöllana, hogy vajon németté legyen-e Magyarország, vagy hogy idegen érdekek gyámolítására több

adót fizessen-e mint tulajdon szükségleteinek fedezésére: akkor gyakorlatban is állana az, a mit az elmélet általánossággban fölállít, akkor a gyakorlatban is leginkább feködnék a nép érdekében, hogy mentül rövidebb időre szöjljon a mandatum.

Ámde a mandatum egészen más természetű kérdésekre is szöjl, sőt túlnyomólag oly kérdésekre szöjl, melyekről az európai tényleges közművelődési viszonyok folytán a választók legnagyobb részének még csak fogalma sincs.

Szöjl közoktatásügyi, közgazdászati, pénzügyi, stb. kérdésekre is: és a megválasztott képviselőnek meglehetősen hosszú idő kell, míg saját törvényhozói működése fölött ítéletre jogosíthat még oly férfiakat is, kik mind e kérdésekhez legalább általános ismeretekkel kellőleg fölszerelvek.

A megválasztott képviselőnek elsőben is meg kell ismerkednie az újonan alakúlt ház természetével: azaz műveltségi átlagával, hajlamaival, előítéleteivel, szeszélyeivel, ellenszenveivel, jó és rossz erkölcselvel.

Europaszerte panaszkodnak a legalaposabb szakemberek, miszerént kockára teszik a legegyszerűbb igazságokat, a legéletképesebb, leghasznosabb eszméket, még saját pártjok körében is, ha fölszóllalásukban kellő figyelemre nem méltatják a ház ezen természetét.

Ezt kiismerni, ehhez alkalmazkodni tudni, nem kis időt vesz igénybe: még több időt igényel azonban azon körülmény, miszerént a tárgyalások sorrendje nem

hozza fölszínre mindjárt, sőt tán csak a második, harmadik évben hozza fölszínre azon kérdéseket, melyekben egy vagy más képviselő a maga tanulmányait leginkább kitüntetheti, vagy a melyekben fölszólalni a közügy érdekében indokoltnak tarthatja. Azt mondják: ott a szavazás, nem szükség minden képviselőnek szónokolgatnia, meglehet őt ítélni azon magatartásból is, melyet egy vagy más szavazásnál tanúsított.

Igaz, megítélheti őt azon szavazatából, melyet pl. egy közegészségügyi törvényjavaslat tárgyalásánál bead, egy közegészségügyi szakember, vagy egy magasabb általános műveltségű ember: ámde hogy ítélje meg őt saját választó-közönsége, saját pártja, melynek kebelében — pl. a félreeső vidéki kerületekben — tán véletlenül egyetlenegy ember sem létezik, ki egyúttal értene is a kérdéshöz, meg népszerű ember is lenne a kerületben, és még egyúttal jóakarója is lenne a képviselőnek vagy legalább nagyobb barátja az igazságnak mint párt-ember?

Alig fogja e minden indokolás nélkül beadott szavazatából megítélhetni őt kellőleg választó közönsége.

Sőt meglehet, hogy akad kortes, ki éppen e szavazatát fogja fölhasználni izgatásra a képviselő ellen: lehet, hogy a képviselő azon szavazatát, melyet a sebész-mesterek eltörlése mellett ad vala be, oda fogja magyarázni egy vagy más befolyásos kortes, miszerént a képviselő nem akarja a „földnépének“ egészségét, hanem csak az „urak“ számára akar doctorokat.

És nagyon valószínű, miszerént egy-két ily szavazás, meg egy két ily kortesfogás: és a legkésőbb, legbuzgóbb, önzetlen képviselő elvesztette bizodalját választói többségének.

Csak is akkor, ha a képviselő szavazatát alkalmilag beszédben kellőleg indokolhatja, beszédben, melyet híveinek megküldhet, fölolvastathat, beszédben, mely fölött a szakértők kedvező nyilatkozatait szintén megküldheti, fölolvastathatja választói értelmiségének: csak is ez esetben számíthat arra, miszerént nem fog a szavazásnál magatartása kortesfogások által népszerűsége rovására egykönnyen kizsákmányoltatni.

Még érthetőbbé válik e helyzet közjogi vagy magánjogi kérdéseknél, midőn valamely képviselőnek lehet erős meggyőződése, s oly eszméje, oly érve, melyet jobbnak tart mint azon pártét, melylyel rendesen szavazni szokott, vagy a melyet közelebb állónak hisz főnforgó esetben azon pártéhoz, melyhöz nem ígérte, sőt tagadta csatlakozását a választás előtt, hozzá teszem oly kérdésben, melyet sokkal fontosabbnak tart, sem hogy magát e kérdésben alárendelni akarhatná a pártfegyelemnek, ha e fegyelem főnforgó esetben nem lenne fölfüggesztve.

Ez esetben is csak úgy tájékoztathatja választóit a képviselő, ha nézeteit, érveit a házban a szavazás előtt bővebben kifejtheti: mert ha ő maga ezt nem teszi, ha nem csupán szavaz, lehet, hogy választóinak senki sem fogja magát a kérdést, mely pedig életbevágó lehet,

kellő oldalról bevilágítani. Igen, de honnét vegyék a képviselők az időt mind e fölfogás tolmácsolására, mind ez érvek kifejtésére, ha a mandatum csak egy évre szól?

Egy évi mandatum mellett csak két alternatíva lehetséges: vagy silány munkacredmény, — vagy cloture.

Igen, mert az egy évre választott országgyűlés is mindent el fogna követni, hogy a nemzetnek lehetőleg sokat mutathasson: vagy beszédeket, és akkor alig fogna pár fontosabb törvényt alkotni — a mi hazánk jelen átalakulási korszakában bizonyára nem nevezhetnének valami különös szerencsének, — vagy nagyobb számú törvényeket, a mi csak cloture mellett lehetne eszközölhető, cloture mellett, mely lehetetlenné tenne minden részletesebb eszmecserét, meggátolná a képviselőket abban, miszerént mindenki saját tanulmányait éppen azon kérdésekben, melyekhez legjobban ért, kellőleg bemutathassa, meggátolná azt, hogy a parlament a népet politikailag nevelni segítsen.

De nemcsak ez okból nem vagyok az egy évi mandatum mellett; hanem azért sem, mert nézetem szerint a politikában is, ha két rossz közt kell választanunk, józanul csak a kisebb rosszat választhatjuk.

Megengedem, hogy nem valami szerencse a nemzetre nézve, ha egy évi működésök alatt nem ismerheti meg minden oldalról kellőleg képviselőit: de azt sem fogná senki józanul szerencsének tarthatni a nemzetre nézve, ha a választó-közönség, sőt az egész nép minden

évben ki lennének téve a választási izgalmaknak, izgalmaknak, melyeket teljesen még a titkos szavazás sem fogna meggátolhatni, legfőlebb szelídíthetni.

Nem az a célja az államnak, miszerént az életet a honpolgárookra nézve egy örökös dulakodási színhelyléc változtassa, hanem az, hogy a nép értelmi, erkölcsi, anyagi erőinek lehető kifejtését biztosítsa.

Ugyan ez okból azt lehet mondani, hogy azok sem gondolják meg, mit követelnek, kik a választókat azon joggal akarják fölruházni, miszerént képviselőiket visszahívassák.

E visszahívási jognak lenne értelme, ha a képviselők csak oly kérdések eldöntésére nyernék mandatumaikat, a mely kérdésekre nézve választóiknak, ha nem is utasítását, de legalább előleg kijelentett bizalmát bírják.

Ez azonban a modern törvényhozói teendőkkel szemben egyáltalán lehetetlen.

Minden egyes képviselő tehet jóhiszemű, szakavatott, sőt teljesen alapos, correct nyilatkozatot oly kérdésben, mely a választói programjában vallott általános nagy elvekkel nem áll oly tiszta, világos összeköttetésben, miszerént a legbefolyásosabb kortesek egy vagy más választókerületben ez összefüggést mindjárt első pillanatra megérthetnék; még kevésbé fogja megérteni ez összefüggést a választók tömege maga.

Ha már most a képviselők mandatura nem föltétlenül szöllana bizonyos időre, pl. 3 évre, hanem a választók képviselőiket bizalmatlansági szavazattal időköz-

ben is visszahíhatnák: akkor bizonyára nem viselnék magukat a kortesek s a tömeg ezen egész 3 év alatt még csak annyira sem csendesen mint a hogy magukat a jelenlegi rendszer mellett viselik, hanem kapva kapnának minden legkisebb alkalmon, hogy a legutóbbi képviselőválasztásnál szenvedett vereségeikért maguknak egy jól megválasztott pillanatban kárpótlást szerezzenek.

E célra természetesen nem a képviselő magatartásának többé vagy kevésbé fontos mozzanata lenne irányadó, hanem azon alkalom többé vagy kevésbé kedvező volta, mely valamely kortescsinyra kínálkozik.

Különösen oly kerületekben — pedig ezek száma a legtöbb — hol csak csekély szavazattöbbséggel győzött egyik párt a másik fölött, s hol a vesztes félnek mindig azon hite szokott fönmaradni, miszerént a vereséget valamely nem várt körülménynek lehet köszönni, s hol tehát a vesztes fél még mindig némi valószínűséggel hiheti, miszerént a választási cselekmény ismétlése részére hozhatná meg a győzelmet, — különösen az ily kerületekben örökös izgatottság uralkodnék, mert a vesztes párt pillanatról pillanatra csak azon incselkednék, hogy lehetne cselszövény vagy erőszakoskodás vagy vesztegetés által, vagy 25—50 embert a képviselő ellen hangolni, s egy hevenyészett tüntetés által a képviselőnek oly bizalmatlansági szavazatot adni, mely megfélemlítvén még a jóhiszemű gyengéket, kevésbé függetleneket is, a képviselőt éppen a legkevésbé várt percben mozdítaná el, lehet, éppen legüdvösebb tevékenységétől.

Nem nyújtana ily visszaélések ellenében óvszert még a titkos szavazás sem: mert a választók legnagyobb részét félrevezethetik a tényleges közművelődési viszonyok mellett nem csak hazánkban, de bárhol is Európában befolyásos kortesek mindazon kérdésekben, melyek, miként már főnebb említém, a képviselő által adott program általános nagy elveivel oly összefüggésben állanak, melyet csak magasabb műveltség vagy csak éppen szakműveltség képes fölismerni.

Tehát a képviselői mandatumnak sem nagyon rövid időre, mint pl. egy év, sem bizonytalan időhuzamra nem szabad szólni.

De viszont az oly képviseleti rendszer sem lehet célszerű, melynek mandatumai nagyon hosszú időre pl. 7 vagy 10 évre terjednek.

Mi a célja a népképviseleti rendszernek?

Először az, hogy azon általános nagy elveket és alapeszméket játszsza bele a kormányzásba, a melyeket a nemzet vagy legalább ennek többsége időről időre vallanak, nehogy az állam politikája akár félreértésből, akár külön érdekből ellentétbe jöjjön a társadalommal.

Azután meg az, hogy minél több tehetséget, minél több erőt részeltessen az állam ügyeinek intézésében.

Igen, de ha ez a célja a népképviseleti rendszernek: akkor a 7, vagy éppen 10 évi mandatum nem fogja előmozdítani e célt.

Sőt azt hiszem, hogy a célt előmozdítani még az 5 évi mandatum sem igen foghatja. Mert ily hosszú idő

alatt a választó-közönség alig gyakorolhat már ellenőrzést a fölött, vajon a képviselő időközben nem pártolt-e el már teljesen azon általános nagy elvektől és alapeszméktől is, melyeknek támogatására magát lekötötte?

És, mert az ifjabb nemzedék tehetségei ez esetben nem hathatnának fölfrissítőleg a törvényhozásra a kellő mérvekben. Azt hiszem, mind két érv eléggé jelentékeny.

Amazt bővebben fejtegetnünk fölösleges, miután a közönség érzéke sehol sincs annyira kifejlődve az „elv-hűség“ és a „hitehagyás“ kérdései iránt mint ez idő szerint Magyarországon.

Emezt pedig bizonyára fogják tudni méltányolni mindazok, kik tudják, mennyire nélkülözi hazánkban, különösen ez idő szerint még a törvényhozás az alaposabb modern műveltséget, tulajdont, melyet a közoktatásügy föladványának szerencsés megoldása esetében bőven fogunk föltalálhatni időről időre mindig az ifjabb nemzedékben, de a melyet — csak nagy elvétve találunk föl — az idők mostoha járása folytán idősb nemzedékünk köreiben.

Azon kérdésre tehát, hány évre szólljon a mandatum? Azt felelem, tartsuk meg a három évit, melyet az 1848: V. törvénycikk megállapított.

Ha behozatik a titkos szavazás, ha a vesztegetések, kihágások, rágalmak ellen szigorú törvények alkottatnak: akkor három évi mandatum nem fog oly rendkívüli izgalmakat előidézni az országban, melyek nagyobb

kárt okozhatnának a hazának, mint a mennyi hasznát a hazának, a politikai elvhűségnek ily határidőre szóló ellenőrizhetése, s a törvényhozási erőnek három évről három évre új erőkkeli tömeges fölfrissíthetése fogott nyujthatni.

A hollandi s belga módozat, mely szerint a képviselők fele minden második évben kilép és új választások által pótoltatik, juttatna ugyan szintén a fölfrissítés eleméből a törvényhozásnak: de nálunk e módozat egyelőre nem ajánlható.

Azt, hogy ki lépjen ki a törvényhozó-testületből, legalább első ízomban sorshuzásnak lehetne csak eldöntenie, ha csak a választási törvény már eleve egyenetlen időkre szóló mandatumokat nem fogna megállapítani; már pedig akár az ily egyenetlen időkre szóló mandatumok, akár a sorshuzás pártéletünk bőszültségét bizonyára nem fogná szelidíthetni, hanem csak fokozhatni.

Erre pedig ugyancsak nem fognak jóhiszemű törvényhozók törekedni.

Fontos továbbá azon kérdés, vajon részesíttessenek-e a képviselők anyagi kárpótlásban vagy ne, s ha igen, minő mérvekben?

Az angol alsóház tagjai nem húznak sem napidíjat, sem utidíjat, sem egyéb bármi néven nevezhető kárpótlást, s e körülményből sokan azt szeretnék kimagyarázni, miszerént a képviselői kárpótlás eltörlése egy mozzana-

tát jelzené mintegy a képviseleti rendszer tökélyesedésének.

Részemről azonban meg vagyok győződve, miszerént csak fölületes észlelők, fölületes gondolkodók beszélhetnek így, vagy olyanok, kik nem őszinte hivei a népérdeknek.

Angliában a kárpótlás eltörlését oly pártok eszközölték, melyek soha sem hangoztatták a demokratia tanait, hanem legfőlebb a tory és whig nagy családok praecedentiális jogfejlesztési compromissumait, s ha az Észak-német-szövetség alkotmányában, sőt legujabban az új Német-szövetség alkotmányában hasonló vonásra találunk: úgy fogjuk tudni, miszerént azon férfiakat sem lehet mindenek fölött a népérdek úttörői közé számítanunk, kik ez alkotmányban az intézményt utánozták, valamint azt is tudjuk, hogy midőn az olasz alkotmány szintén megtagadja vala a képviselőktől a kárpótlást, az angol intézmények vakbuzgó utánzásán kívül még minő befolyásoknak enged vala.

De ha nincs is kárpótlás a képviselők számára sem Olaszországon, sem a Német-szövetség „Reichstag”-ján, sem Angliában, — sőt ha csak imént láttuk is, mint bukott meg Taylor indítványa a kárpótlás helyreállítására 20 szavazattal az angol alsóházban: azt mégsem fogja senki velünk elhithetelni, miszerént a kárpótlás europaszerte nem tüzetesen a népérdeknek, nem tüzetesen a demokráciának a szükséglete.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

(Pest, váci utca 18. Nemzeti szálloda.)

MAGYARORSZÁG DOHÁNYÜGYE. Jelentése a dohány-ügy tanulmányozása végett Nyugat-Európa dohány-termelő s gyártó országaiba kibocsátott küldötség többségének. Közlik Beliczey István és Molnár György. Második olcsó kiadás 60 kr.

A MAGYAR POLGÁRI ANYAGI, MAGÁNJOG RENDSZERE az ország-bírói értekezlet által megállapított szabályokhoz alkalmazva. Irta Suhayda János. Ötödik javított s bővített kiadás 4 frt.

ÖRÖKÖSÖDÉSI, GYÁMI ÉS GONDNOKI (ÁRVA) ÜGYEKBENI ELJÁRAS. Az 1868. LIV. t. c., ugy az 1869. ápril 29-én a bírói ügyviteli tárgyában kiadott min. rend., valamint régebbi törvényeink és t. eljárásunk nyomán, szerk Madarassy László. Ára 80 kr

POLGÁRI TÖRVÉNYKEZÉSI ELJÁRÁS. A polgári törvénykezési rendtartást tárgyzó 1868. LIV. t. c., az átmeneti intézkedések tárgyában kiadott, 1869 márczius 30-án kelt és a bírói ügyvitel tárgyában életbe léptetett, 1869. ápril 29-én kelt igazságügyminiszteri rendeletek nyomán szerkesztették Madarassy László és Gáspár Lajos. Ára 1 frt 50 kr.

„Mindkét könyvet ajánljuk a szakértő közönség figyelmébe. Gyám- atyák, gondnokok s ügyvédek egyaránt vehetik hasznát az előbb idé- zett könyvek. Mig az utóbbi kézikönyv különösen a joghallgatók és fiatal joggyakorlók számára a törvényt magyarázni s a törvény egyes határozatait felett netán felmerülhető kétségekre nézve őket lehetőleg kimerítően felvilágosítani van hivatva“ (Themis.)

KERKÁPOLY az új pénzügyminiszter. Tollrajz. Közli Carolus; ára 1 frt.

A BUDA-PESTI ÜGYVÉDI EGYLET ÉVKÖNYVE, 1868. és 1870. évre. Szerkeszti Dr. Siegmund Vilmos, egyleti titkár; ára 1 frt 20 kr.

AZ 1867-KI KIEGYEZÉS s Bocskay, Illésházy, Bethlen, Rákóczy né- p- szövetségi politikája. Füzve 40 kr.

LEHET-E REFORMPÁRT? Jelszó: „A múlt felett nincs hatalmunk, ennek következményei reánk nézve a fatumot képezik, de ha helyesen használjuk fel a jelent, miénk a jövő.“ Ára 40 kr.

A ZSIDÓ ESKÜ multja, jelene és jövője. Irta Löw Lipót. Felolvasta a m. tud. akadémia bölcsészeti, törvény- és történettudományi osztály- gyűlésében 1868. júl. 5. gr. Lázár Kálmán; ára 80 kr.

Ha jogi irodalmunk szegénységét oly monográfiákban, melyek a jogi élet egyes nagyfontosságú problémáit alaposan és kimerítően tárgyal- ják, sajnálnunk kell, ugy annál nagyobb örömmel kell a jelen művet fogadnunk, mely nemcsak hazai irodalmunkban nagybecsű munka, hanem mely az európai jogirodalom mértéke szerint is kiváló irodalmi termék.

AZ EGYHÁZ ÉS A HÁZASSÁG. Egyháztörténelmi tanulmány, tekintette a polgári házasságra. Irta Egy pap; ára 60 kr

Tekintettel a polgári házasság nálunk is kilátásba helyezett beho- zatalára, minden művelt férfinak a legmelegebben ajánlható a névtelen, de az irodalomban jól ismert szerző ezen műve, mint a melyben ha- talmas érvekkel küzd a polgári házasság mellett.

A POLGÁRI HÁZASSÁG. Az első jogászgyűlés tárgyalásaiból. Löw Tóbiás által; ára 50 kr.

A VASUTAK KÁRTÉRÍTÉSI FELELŐSSÉGE. Dr. Stiller Mórtól. 30 kr.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN viszonya az 1848-diki törvényes átalakulás- hoz. Pócsi Zombath M.-tól. Ára 60 kr.

SCHVARCZ GYULA

következő munkái

minden hiteles könyvkereskedés által kaphatók.

(részben AIGNER LAJOSNÁL Pesten jelentek meg):

- KÖZOKTATÁSÜGYI REFORM MINT POLITIKAI SZÜKSÉGLET MAGYARORSZÁGON. Füzve 5 frt. Díszkiadás füzve 7 frt.
- A TANULÓVERSENY GYMNASIUMAINKON ÉS REÁL-TANODÁINKON. Kitűnő főgymnasiumi és főreáltanodai tanulók statistikája. Ára 80 kr.
- MAGYARORSZÁG TANITÓKÉPEZDÉINEK STATISTIKÁJA, különös tekintettel r. katolikus tanítóképezdéinkre az egyes tanítóképezdei igazgatóságoktól nyert hiteles kimutatások szerint. Ára 80 kr.
- GÖMÖRMEGYE elemi tanodáinak részl. statistikája. Ára 1 frt.
- UNGHMEGYE elemi tanodáinak részl. statistikája. Ára 80 kr.
- ABAUJMEGYE elemi tanodáinak részl. statistikája. Ára 60 kr.
- MAGYARORSZÁG HELYZETE a Reálunióban. Ára 1 frt 80.
- UNGARN in der Realunion. 2 Hefte. Preis . . . 1 fl. 60.

